



Σχολή Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών
Τμήμα Τουρκικών Σπουδών

Διπλωματική Εργασία:

«Οι ρωσοτουρκικές σχέσεις
στον ενεργειακό τομέα»

Επόπτες: Ιωάννης Μάζης, Κωνσταντίνος Γώγος

Τσιαμτσίκια Δέσποινα-Νεκταρία, 1570201200086

Αθήνα, Σεπτέμβρης 2017

*Στην οικογένεια μου
για την στήριξη της όλα αυτά τα χρόνια.*

Ευχαριστίες:

Ευχαριστώ όλους τους καθηγητές του τμήματος Τουρκικών και Σύγχρονων Ασιατικών σπουδών για την προσφορά τους και για τη γνώση που μου χάρισαν όλα αυτά τα χρόνια. Ιδιαίτερος ευχαριστώ τον καθηγητή μου κύριο Ιωάννη Μάζη, διότι με τη συνδρομή του κατάφερα να ολοκληρώσω αυτό το έργο, όπως και τον κύριο Κωνσταντίνο Γώγο για την προθυμία του να συμβάλλει κι αυτός με τη σειρά του στη δημιουργία της παρούσας εργασίας.

Τμήμα Τουρκικών και Σύγχρονων Ασιατικών Σπουδών

«Οι σχέσεις της Ρωσίας και της Τουρκίας στον
ενεργειακό τομέα»

Τσιαμτσίκια Δέσποινα-Νεκταρία

Σημαντικοί όροι κλειδιά της παρούσας εργασίας:

Σχέσεις Ρωσίας-Τουρκίας, Ενέργεια, Ενεργειακή Πολιτική, Πετρέλαιο, Φυσικό Αέριο, Ισχύς, Ισορροπία Δυνάμεων, Περιφερειακή Δύναμη, Αγωγοί Φυσικού Αερίου, Αγωγοί Πετρελαίου.

I. Εισαγωγή

Στην παρούσα εργασία θα εξετάσουμε τις σχέσεις ανάμεσα στην Τουρκία και τη Ρωσία, με σκοπό να συμπεράνουμε αν τα δύο κράτη έχουν πιθανότητες συνεργασίας μεταξύ τους όσον αφορά την ενέργεια. Μελετώντας την ιστορία των δύο χωρών γίνεται φανερό ότι οι δύο χώρες για μεγάλο διάστημα βρίσκονται σε αντιπαράθεση. Η αντιπαλότητα τους πολλές φορές είχε οδηγήσει τις δύο χώρες σε ένοπλη σύρραξη. Αυτό συνεχίστηκε μέχρι τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, εν συνεχεία ακολούθησε μία περίοδος που υπήρξαν αρκετές επαφές μεταξύ τους, όμως με την έλευση του Ψυχρού Πολέμου οι δύο χώρες βρέθηκαν σε αντίπαλα στρατόπεδα.

Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου επέφερε πολλές αλλαγές στο διεθνές σύστημα. Στις διμερείς σχέσεις Ρωσίας και Τουρκίας παρουσιάστηκαν ευκαιρίες συνεργασίας αλλά και νέοι τομείς αντιπαλότητας. Όσον αφορά τον οικονομικό τομέα διαπιστώνεται ότι οι δύο χώρες έχουν αυξήσει τη συνεργασία τους. Πιο συγκεκριμένα, στον τομέα της ενέργειας παρατηρείται ότι οι δύο χώρες είναι σε μεγάλο βαθμό αλληλοεξαρτώμενες, καθώς η μία είναι μεγάλος παραγωγός και εξαγωγέας ενέργειας, ενώ η άλλη είναι σημαντικός κόμβος για τη μεταφορά της ενέργειας προς την αγορά της Ευρώπης. Άραγε οι δύο χώρες θα μπορέσουν να προσπεράσουν τις διαφορές τους και να διασφαλίσουν την μεταξύ τους συμμαχία ή η συνεργασία τους θα περιοριστεί στον οικονομικό και ενεργειακό τομέα;

Για την προσέγγιση του ερωτήματος αυτού θεωρήθηκε σκόπιμο, πριν την παρουσίαση των διμερών σχέσεων της Τουρκίας και της Ρωσίας να αφιερωθεί ένα κεφάλαιο στην καθεμία από τις χώρες αυτές ξεχωριστά. Έτσι στο κεφάλαιο που αφορά την Τουρκία έγινε επιλογή να παρουσιαστούν το κυβερνών κόμμα της Τουρκίας καθώς και οι κύριες ιδεολογίες της. Στη συνέχεια, θα απαριθμηθούν οι συνιστώσες της ισχύος της, δηλαδή η γεωπολιτική της θέση, η δημογραφία της, η οικονομική της ανάπτυξη και η εκβιομηχάνιση της καθώς και η διπλωματία. Την ίδια στιγμή θα αποσαφηνιστεί ο ρόλος της ως διαμετακομιστή ενέργειας από την Ασιατική ήπειρο προς την Ευρώπη. Παράλληλα, θα γίνει αναφορά και στα προβλήματα, τα οποία καλείται να αντιμετωπίσει σήμερα η Τουρκία.

Το κεφάλαιο που αφορά τη Ρωσία εστιάζει κυρίως στην ενεργειακό ρόλο της, καθώς και στις εξωτερικές σχέσεις που έχει αναπτύξει η Ρωσία στον τομέα αυτό. Πιο συγκεκριμένα, κρίθηκε απαραίτητο να παρουσιαστούν πρώτα τα ενεργειακά αποθέματα της Ρωσίας, δηλαδή αυτά του φυσικού αερίου και του πετρελαίου. Στη συνέχεια, αναφέρονται οι κυριότεροι αγωγοί της Ρωσίας, καθώς και οι κυριότερες εταιρείες που δραστηριοποιούνται στον ενεργειακό τομέα της Ρωσίας. Έπειτα, παρουσιάζονται οι εξωτερικές σχέσεις της Ρωσίας με τα κράτη του Καυκάσου, της Κεντρικής Ασίας, της Ευρώπης και της ανατολικής Ασίας.

Στο τελευταίο κεφάλαιο, παρουσιάζονται οι σχέσεις των δύο κρατών, αρχίζοντας από μια ιστορική αναδρομή. Στη συνέχεια ασχολούμαστε με τις σχέσεις των δύο κρατών υπό το πρίσμα της ενέργειας, καθώς και τις προσδοκίες και τις φιλοδοξίες του κάθε κράτους. Στο τέλος αναφέρονται στα σημερινά ζητήματα των διμερών τους σχέσεων.

II. Πρόλογος

Η μεθοδολογία της γεωπολιτικής ανάλυσης

Ο επιστημονικός κλάδος της σύγχρονης συστημικής γεωπολιτικής ανάλυσης κατά τον γεωγράφο Stephane Rosiere είναι συγγενής κλάδος με την Κοινωνική Γεωγραφία, μαζί με την οποία δημιουργούν τον ευρύ τομέα της Πολιτικής Γεωγραφίας.¹ Όσον αφορά την γεωπολιτική ανάλυση ασχολείται με τη μελέτη ενός γεωπολιτικού συστήματος και την κατανομή ισχύος εντός αυτού, ώστε να προβεί σε κάποιες προβλέψεις για τις τάσεις που θα αναπτυχθούν στο συγκεκριμένο σύστημα. Σύμφωνα με τη συστημική γεωπολιτική ανάλυση η ισχύς του κάθε κράτους έγκειται στους τέσσερις πυλώνες ισχύος, οι δύο είναι πυλώνες σκληρής ισχύος: α) άμυνα β) οικονομία και οι άλλοι δύο είναι πυλώνες ήπιας ισχύος γ) πολιτική και δ) πολιτισμός και πληροφορία.

Αναλυτικότερα, για να προβεί ένας μελετητής σε μια γεωπολιτική ανάλυση θα πρέπει πρώτα να θέσει τα όρια του γεωγραφικού συμπλόκου, για παράδειγμα στην περίπτωση της εργασίας αυτής, τα όρια του τουρκικού και του ρωσικού κράτους, καθώς εξετάζονται οι σχέσεις αυτών των κρατών. Επιπλέον, χρησιμοποιώντας τη γεωπολιτική ανάλυση δίνεται η ικανότητα να χωρίσουμε τους συστημικούς χώρους που μελετώνται σε συστήματα, τα οποία αποτελούν τη βάση μιας γεωπολιτικής ανάλυσης. Επιπλέον σε υποσυστήματα, υποσύνολα δηλαδή του αρχικού συστήματος και σε υπερσυστήματα, τα οποία εμπεριέχουν το αρχικό σύστημα.

Στη συνέχεια ορίζεται ο γεωπολιτικός παράγοντας, ο οποίος στην εργασία αυτή είναι η ενέργεια², η οποία ανήκει στον οικονομικό πυλώνα. Έπειτα ακολουθεί το στάδιο της γεωπολιτικής σύνθεσης, στο οποίο ερευνάται η συνισταμένη τάσεως ισχύος του γεωπολιτικού παράγοντα καθώς και οι επιρροές που ακούγονται από αυτή. Έτσι στην εργασία αυτή εξετάζονται οι διαθέσιμοι ενεργειακοί πόροι, τα φυσικά αποθέματα και κοιτάσματα, που αποτελούν οικονομικούς δείκτες της γεωπολιτικής

¹ Ιωάννης Θ. Μάζης, «Μεταθεωρητική κριτική διεθνών σχέσεων και γεωπολιτικής» εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2012, σελ. 356-357

² Ιωάννης Θ. Μάζης, «Μεταθεωρητική κριτική διεθνών σχέσεων και γεωπολιτικής» εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2012, σελ. 369

ανάλυσης.³ Τελευταίο βήμα της γεωπολιτικής ανάλυσης είναι τα συμπεράσματα. Ωστόσο, καθ'όλη τη γεωπολιτική ανάλυση βασικός σκοπός είναι να περιγράψουμε τις δομές, τις λειτουργίες και τις επιρροές του εξεταζομένου συστήματος, δηλαδή οι αντικειμενικές παρατηρήσεις και άρα όχι υποκειμενικές προτάσεις.

III. Ρωσία και Ενέργεια

A.Εισαγωγή

Η Ρωσία είναι ένας από τους ισχυρότερους παίκτες στον τομέα της ενεργειακής πολιτικής. Ως Σοβιετική Ένωση ήταν ο μεγαλύτερος παραγωγός και ο τρίτος μεγαλύτερος εξαγωγέας πετρελαίου.⁴ Μετά από μια μακρά παύση ύστερα από την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης, επέστρεψε εκ νέου στην αγορά ενέργειας καθώς έχει δύο σημαντικά πλεονεκτήματα: την μεγάλη έκταση της αλλά και τον γεωφυσικό πλούτο του εδάφους και του υπεδάφους της. Έτσι έχει ετησίως μία μεγάλη παραγωγή πετρελαίου, γαιάνθρακα και φυσικού αερίου.

Λόγω της μεγάλης παραγωγής ενεργειακών υλών της, η Ρωσία είναι σε θέση όχι μόνο να τις διαθέτει για εσωτερική κατανάλωση αλλά και να κάνει μεγάλες εξαγωγές. Επίσης, πρέπει να σημειώσουμε ότι η Ρωσία εκτός από σημαντική σε παγκόσμιο επίπεδο παραγωγική δύναμη ενεργειακών υλών, είναι την ίδια στιγμή, λόγω της μεγάλης έκτασης της, και μεγάλος καταναλωτής ενέργειας.⁵ Όσον αφορά τις χώρες στις οποίες η Ρωσία εξάγει τις ενεργειακές της ύλες, σε αυτές περιλαμβάνονται οι χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι χώρες της Κοινοπολιτείας

³ Ιωάννης Θ. Μάζης, «Μεταθεωρητική κριτική διεθνών σχέσεων και γεωπολιτικής» εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2012, σελ. 398

⁴ Saman Serehri: «Η Γεωπολιτική του πετρελαίου», μετάφραση-επιμέλεια:Ιωάννης Βιδάκης, Αθήνα 2016, σελ.31

⁵ Caroline Kuzemko“Dynamics of Energy: Governance in Europe and Russia” Palgrave Macmillan 2004, σελ. 152 «Russia is also a major consumer of energy»

Ανεξάρτητων Κρατών καθώς και οι χώρες της ανατολικής Ασίας και της Ωκεανίας.⁶

Επιπροσθέτως, η Ρωσία έχει κυρίαρχη θέση σε δύο απ' τις τρεις πιο σημαντικές αγορές ενέργειας του κόσμου, δηλαδή την ευρωπαϊκή αλλά και την ασιατική. Πιο συγκεκριμένα, η Ρωσία αυξάνει ολοένα την παρουσία της στην ασιατική αγορά λόγω της αυξημένης ζήτησης τόσο από την Κίνα όσο και από την Ινδία, ενισχύοντας έτσι τη θέση της παρά τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει με τους Κινέζους για να συμφωνήσει στην τιμή πώλησης. Από την άλλη πλευρά, οι καλές σχέσεις που διατηρεί η Ρωσία με τη Γερμανία, την Ιταλία και τη Γαλλία καθώς και η βελτίωση των σχέσεων με την Πολωνία, τη βοηθά ώστε να κερδίζει έδαφος στην ευρωπαϊκή αγορά.

Σημαντικό πλεονέκτημα αποτελεί επίσης για τη Ρωσία ότι έχει τις κατάλληλες ενεργειακές υποδομές, την κατάλληλη τεχνογνωσία, την εμπειρία και το απαιτούμενο κεφάλαιο, όσον αφορά τη διαχείριση της ενέργειας της τόσο την εσωτερική όσο και στη διεθνή αγορά. Επιπλέον, έχει ένα πιο σταθερό πολιτικό σύστημα σε σχέση με την Ευρωπαϊκή Ένωση, ενώ είναι και σε θέση να προβεί σε δημιουργία νέων αγωγών φυσικού αερίου.

Ωστόσο, υπάρχουν αρκετά προβλήματα, τα οποία η Ρωσία καλείται να αντιμετωπίσει. Μεταξύ αυτών είναι οι φόβοι που εκφράζουν οι χώρες που συνεργάζονται ενεργειακά με τη Ρωσία, ότι η τελευταία μπορεί να χρησιμοποιήσει την ενέργεια για πολιτικές σκοπιμότητες, πιθανότατα σε βάρος των συμφερόντων αυτών των κρατών.

B.Οι ενεργειακές πηγές της Ρωσίας

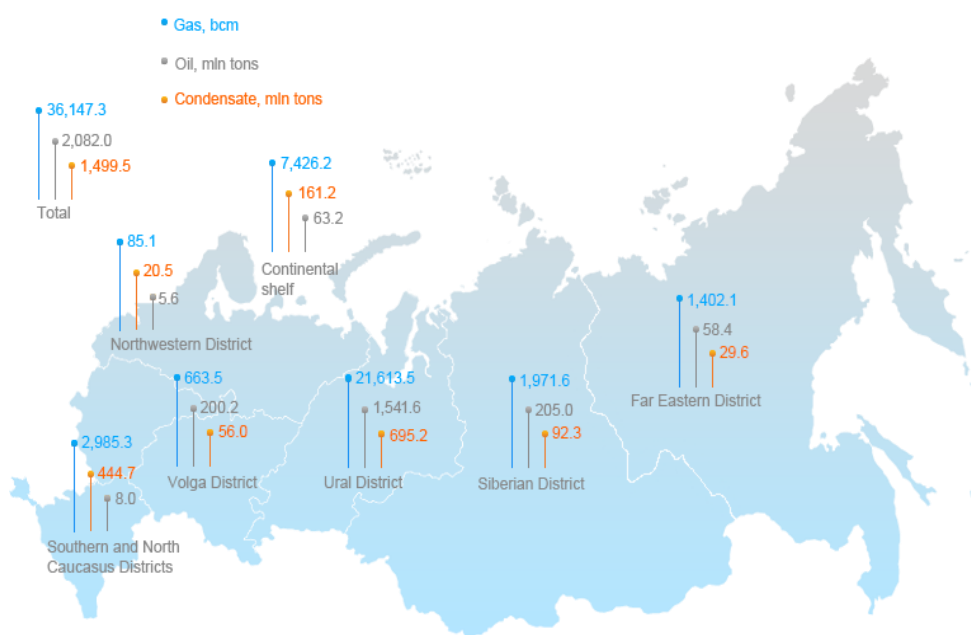
Το πιο σημαντικό πλεονέκτημα της Ρωσίας όσον αφορά την ενεργειακή της πολιτική είναι αναδιαμφισβήτητα οι πηγές ενέργειας που διαθέτει, οι οποίες και την καθιστούν σχεδόν αυτόνομη. Την ίδια στιγμή χάρις τον ενεργειακό της πλούτο αποτελεί ισχυρό παίκτη στη διεθνή ενεργειακή αγορά. Επιπλέον, η ισχύς αυτή είναι μακροπρόθεσμη, ιδιαίτερα όσον αφορά το φυσικό αέριο, καθώς αν και η Ρωσία είναι ένας σημαντικός

⁶Caroline Kuzemko "Dynamics of Energy: Governance in Europe and Russia" «Russia's most...Asia Pacific Region»σελ. 151

παίκτης και στην αγορά πετρελαίου ο ισχυρός της παράγοντας είναι το φυσικό αέριο, το οποίο λόγω της γεωγραφικής του συγκέντρωσης καθιστά τη Ρωσία ηγεμονική δύναμη στις εξαγωγές αυτού.⁷ Με αυτόν τον τρόπο, η Ρωσία είναι ιδιαίτερα ελκυστική για τους ξένους επενδυτές, λόγω της μεγάλης παραγωγής της αλλά και των υψηλών εξαγωγών της.⁸

Πιο συγκεκριμένα, η Ρωσία έχει μεγάλο αριθμό κοιτασμάτων φυσικού αερίου στο έδαφος της, ο οποίος φτάνει περίπου τα 74 διαφορετικά κοιτάσματα, με μεγαλύτερο το κοιτάσμα Urengoy (222×1012cuft(6,300 km³)) που βρίσκεται στην δυτική Σιβηρία και είναι το δεύτερο μεγαλύτερο κοιτάσμα φυσικού αερίου στον κόσμο. Ακολουθεί το κοιτάσμα Yamburg gas field (198×1012 cu ft(5,600 km³)), τρίτο μεγαλύτερο στον κόσμο το οποίο βρίσκεται στην Αρκτική. Και τα δύο αυτά κοιτάσματα τα εκμεταλλεύεται η ρωσική εταιρεία Gazprom. Συνολικά στα ρωσικά εδάφη βρίσκεται το 1/3 των παγκόσμιων αποθεμάτων φυσικού αερίου.

- Χάρτης των βασικότερων ενεργειακών κοιτασμάτων της Ρωσίας:



Εικ 1. Χάρτης των βασικότερων ενεργειακών κοιτασμάτων της Τουρκίας. Gazprom, επίσημη ιστοσελίδα Gazprom.com

⁷Saman Sepehri «Η Γεωπολιτική του πετρελαίου», μετάφραση-επιμέλεια:Ιωάννης Βιδάκης, Αθήνα 2016, Σελ.32

⁸ Caroline Kuzemko “Dynamics of Energy: Governance in Europe and Russia”, σελ. 162«The most important...foreign investors »

- Ακολουθεί κατάλογος με τα υπόλοιπα καταγεγραμμένα κοιτάσματα φυσικού αερίου στη Ρωσία:

Bovanenkovskoe field (166×10 ¹² cu ft (4,700 km ³))
Leningradskoye field (151×10 ¹² cu ft (4,300 km ³))
Rusanovskoye field (151×10 ¹² cu ft (4,300 km ³))
Zapolyarnoye gas field (132×10 ¹² cu ft (3,700 km ³))
Shtokman field (113×10 ¹² cu ft (3,200 km ³))
Arctic field (104×10 ¹² cu ft (2,900 km ³))
Astrakhanskoye field (102×10 ¹² cu ft (2,900 km ³))
West Kamchatka shelf (868×10 ¹² cu ft (24,600 km ³))
Medvezhye field (83×10 ¹² cu ft (2,400 km ³))
Yurubchen (73.7×10 ¹² cu ft (2,090 km ³))
Kharasovskoye field (62.5×10 ¹² cu ft (1,770 km ³))
Orenburgskoe field (62.5×10 ¹² cu ft (1,770 km ³))
Kovykta field (62.5×10 ¹² cu ft (1,770 km ³))
Kyrtael field (60×10 ¹² cu ft (1,700 km ³))
Sakhalin-III (49×10 ¹² cu ft (1,400 km ³))
Chayandinskoye field (46.8×10 ¹² cu ft (1,330 km ³))
Angaro-Lenskoye field (46×10 ¹² cu ft (1,300 km ³))
Central-Astrakhan field (45×10 ¹² cu ft (1,300 km ³))

Yuzhno-Russkoye field (35×10 ¹² cu ft (990 km ³))
South-Tambey field (35×10 ¹² cu ft (990 km ³))
Krusenstern field (34×10 ¹² cu ft (960 km ³))
North-Tambey field (35×10 ¹² cu ft (990 km ³))
Kharampurskoye field (32×10 ¹² cu ft (910 km ³))
Pestsovoe field (30×10 ¹² cu ft (850 km ³))
Utrenneye field (28×10 ¹² cu ft (790 km ³))
Malyginskoye field (28×10 ¹² cu ft (790 km ³))
Yurkharovskoye field (26×10 ¹² cu ft (740 km ³))
Harvutinskoye field (26×10 ¹² cu ft (740 km ³))
North-Urengoy field (21×10 ¹² cu ft (590 km ³))
Ledovoe field (19×10 ¹² cu ft (540 km ³))
Samburg field (19×10 ¹² cu ft (540 km ³))
Sakhalin-II (18.8×10 ¹² cu ft (530 km ³))
Kamennomyskoye field (19×10 ¹² cu ft (540 km ³))
Sakhalin-I (17.1×10 ¹² cu ft (480 km ³))

Tasiyskoye field (16.6×10 ¹² cu ft (470 km ³))
Yamsoveiskoye gas field (15×10 ¹² cu ft (420 km ³))
East-Tarkosalinskoye field (15×10 ¹² cu ft (420 km ³))
Aneryahinskoye field (15×10 ¹² cu ft (420 km ³))
Gubkinskoye field (15×10 ¹² cu ft (420 km ³))
Vuktyl (14.7×10 ¹² cu ft (420 km ³))
Beregovoye field (12.2×10 ¹² cu ft (350 km ³))
Yubileynoye field (12.2×10 ¹² cu ft (350 km ³))
Hvalynskoye field (12.2×10 ¹² cu ft (350 km ³))
Tarkosalinskoye (12.2×10 ¹² cu ft (350 km ³))
North-Kamennomyskoye field (12×10 ¹² cu ft (340 km ³))
Ety-Purovskoye Field (11×10 ¹² cu ft (310 km ³))
Vyngapurovskoye field (11×10 ¹² cu ft (310 km ³))
Nahodkinskoe field (10×10 ¹² cu ft (280 km ³))
Pelyadkinskoe field (9.5×10 ¹² cu ft (270 km ³))
Lyantorskoye field (9.4×10 ¹² cu ft (270 km ³))
West-Astrakhan field (9.4×10 ¹² cu ft (270 km ³))
Severo-Stavropolskoye field (8.6×10 ¹² cu ft (240 km ³))
Nurminskoye field (8.4×10 ¹² cu ft (240 km ³))
Ludlovskoye field (8×10 ¹² cu ft (230 km ³))
Geophysicheskoye field (7.9×10 ¹² cu ft (220 km ³))
Verhneviluchanskoye field (7.9×10 ¹² cu ft (220 km ³))
Minkhovskoye field (7.8×10 ¹² cu ft (220 km ³))
Novo Portovskoye field (7.5×10 ¹² cu ft (210 km ³))
Yen-Yahinskoye field (7.5×10 ¹² cu ft (210 km ³))
West-Siyakhinskoye field (7.2×10 ¹² cu ft (200 km ³))
North-Komsomolskoye field (7.1×10 ¹² cu ft (200 km ³))
Sredne-Tyugskoye field (6.2×10 ¹² cu ft (180 km ³))
Soletsko-Khanaveyskoye field (5.8×10 ¹² cu ft (160 km ³))
Layavozhskoye field (5.3×10 ¹² cu ft (150 km ³))
Gydanskoye field (4.4×10 ¹² cu ft (120 km ³))
Tas-Yuryakhskoye field (4.2×10 ¹² cu ft (120 km ³))
Hancheiskoye field (4.2×10 ¹² cu ft (120 km ³))
Verhnetiuteyskoye field (4.2×10 ¹² cu ft (120 km ³))
Vyngayahinskoye field (4.0×10 ¹² cu ft (110 km ³))
Myldzhinskoye field (3.8×10 ¹² cu ft (110 km ³))
Messoyakha Gas Field (3.8×10 ¹² cu ft (110 km ³)) ⁹

⁹Rafael Sandrea «Global Natural Gas Reserves – A Heuristic Viewpoint» , 2005
http://www.ipc66.com/publications/global_natural_gas_reserves-a_heuristic_viewpoint.pdf

Major Recipients of Russian Natural Gas Exports, 2005

Rank	Country	Imports (billion cubic feet per year)	Percent of Domestic Consumption
1	Slovakia	226	108%
2	Finland	148	105%
3	Greece	85	96%
4	Bulgaria	101	89%
5	Czech Republic	252	84%
6	Austria	246	70%
7	Turkey	630	65%
8	Hungary	294	62%
9	Former Yugoslavia	134	57%
10	Poland	226	47%
11	Germany	1,291	43%
12	Italy	824	30%
13	France	406	26%
14	Romania	140	23%
15	Switzerland	13	12%

Sales to Baltic and CIS States, 2005*

Belarus	710	100%
Baltic States	205	100%
Georgia	46	100%
Ukraine	2,113	79%
Azerbaijan	120	36%

* Includes some re-exports of Central Asian gas.

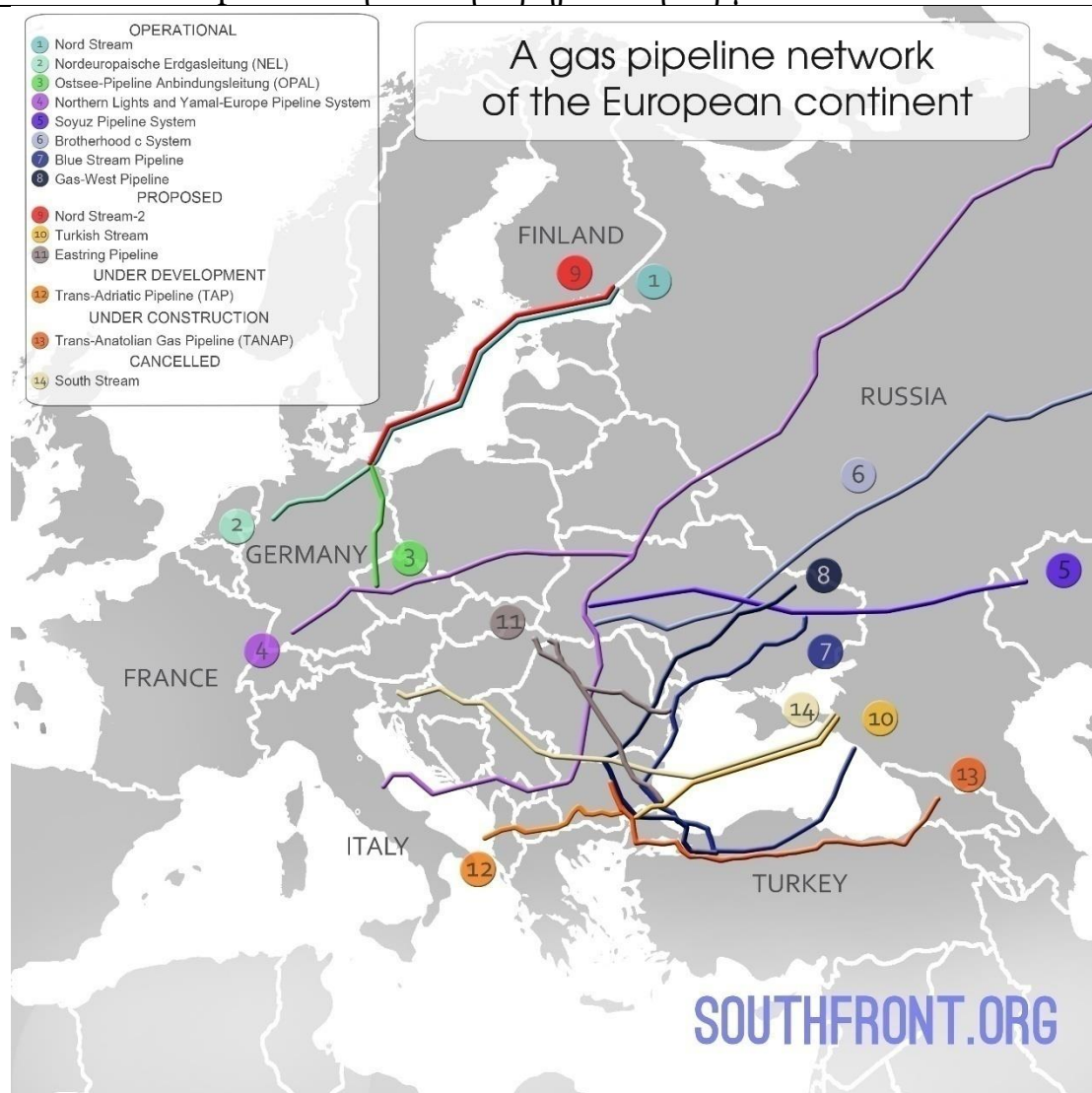
Source: U.S. Department of Energy, Energy Information Administration, "Russia," *Country Analysis Brief*, April 2007, p. 10, Table 4, at www.eia.doe.gov/emeu/cabs/Russia/pdf.pdf (August 20, 2007).

Εικ 2. Πίνακας με τις κυριότερες χώρες, οι οποίες εισήγαγαν φυσικό αέριο από τη Ρωσία

Η Ρωσία για να εξασφαλίσει την ομαλή προώθηση του φυσικού αερίου προς τις υπόλοιπες χώρες έχει δημιουργήσει ένα σύστημα αγωγών.

Παρακάτω ακολουθεί κατάλογος με τους κυριότερους αγωγούς φυσικού αερίου που μεταφέρουν αέριο από τη Ρωσία:

BlueStream: μέσω Μαύρης Θάλασσας προς Τουρκία
GazelaPipeline: μέσω Τσεχίας προς Γερμανία
MEGAL: μέσω αυστρο-γερμανικών προς γαλλο-γερμανικά σύνορα
NordStream: από το Vyborg της Ρωσίας προς το Greifswald της Γερμανίας
Yamal – Europe: από τη δυτική Σιβηρία στη Γερμανία ¹⁰



Εικ 3. Το δίκτυο μεταφοράς αερίου στην Ευρωπαϊκή ήπειρο. (Southfront.org)

¹⁰Gazprom, επίσημη ιστοσελίδα Gazprom.com

- Αγωγός Blue Stream:



Εικ 4. Αγωγός, οι εν ενεργεία αγωγοί αερίου και οι σταθμοί του. Gazprom, επίσημη ιστοσελίδα Gazprom.com

- Αγωγός Nord Stream



Εικ 5. Αγωγός Nord Stream, οι εν ενεργεία αγωγοί αερίου. Gazprom, επίσημη ιστοσελίδα Gazprom.com

- Αγωγός Yamal – Europe:



Εικ 6. Ο αγωγός Yamal - Europe, (πράσινο χρώμα) και οι σταθμοί του (μπλε χρώμα). Έτεροι αγωγοί αερίου (πορτοκαλί χρώμα) (Gazprom, επίσημη ιστοσελίδα Gazprom.com).

Όσον αφορά το πετρέλαιο, η Ρωσία κατέχει το 5% των παγκόσμιων αποθεμάτων. Αν και θεωρητικά έχει μικρό ποσοστό πετρελαίου στο έδαφος της, οι εξαγωγές του έχουν επιφέρει αρκετά κέρδη για τη Ρωσία. Σε αυτό συνέβαλε και το γεγονός ότι στις αρχές τός προηγούμενης δεκαετίας οι τιμές πετρελαίου ήταν αρκετά υψηλές. Έτσι το πετρέλαιο αποτελεί για τη Ρωσία ένα από τα κύρια εξαγωγίμα προϊόντα της Ρωσίας. Τα κοιτάσματα πετρελαίου της Ρωσίας βρίσκονται κυρίως στη δυτική Σιβηρία, ωστόσο οι τελευταίες εκτιμήσεις θέλουν την ύπαρξη πετρελαϊκών κοιτασμάτων και στην ανατολική Σιβηρία.

Ακολουθεί αναλυτικός πίνακας με τα κοιτάσματα πετρελαίου της Ρωσίας και ο αριθμός εκατομμύριων βαρελιών ανακτήσιμου πετρελαίου:

Mamontovskoye Field 8
Russkoye Field 2.5
Kamennoe Field 1.9

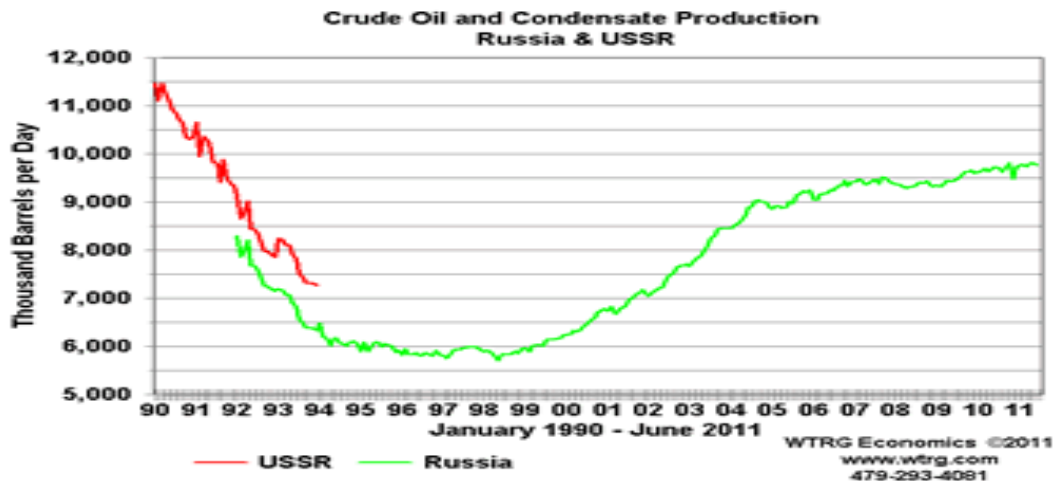
Vankor Field 3.8
Vatyeganskoye Field 1.4
Tevlinsko-Russkinskoye Field 1.3
Sutorminskoye Field 1.3
Urengoy group 1
Ust-Balykskoe Field >1
Tuymazinskoe Field 3
Arlanskoye Field>2
South-Hilchuy Field 3.1
North-Dolginskoye Field 2.2
Nizhne-Chutinskoe Field 1.7
South-Dolginskoye Field 1.6 ¹¹
Prirazlomnoye Field 1.4
West-Matveevskoye Field 1.1
Sakhalin Islands 14
Odoptu 1
Arukutun-Dagi 1
Piltun-Astokhskoye Field 1
Ayash Field East-Odoptu Field 4.5
Verhne-Chonskoye Field 1.3
Talakan Field 1.3
North-Caucasus Basin 1.7
Mamontovskoye Field 8

Παρακάτω ακολουθεί πίνακας των αγωγών πετρελαίου της Ρωσίας:

Αγωγός Baku–Novorossiysk
Αγωγός Druzhba
Σύστημα αγωγών της Βαλτικής
Δεύτερο Σύστημα αγωγών της Βαλτικής
Αγωγός της Κασπίας
Αγωγός ανατολικής Σιβηρίας- Ειρηνικού
Αγωγός Grozny-Tuapse
Αγωγός Sever ¹²

¹¹, Matthew R. Simmons, THE WORLD'S GIANT OILFIELDS <http://energyskeptic.com/wp-content/uploads/2011/07/Simmons-Giant-Oil-Fields.pdf>

¹² Russia - Former Soviet Union Pipelines map - Crude Oil (petroleum) pipelines - Natural Gas pipelines - Products pipelines http://www.theodora.com/pipelines/russia_former_soviet_union_pipelines.html



Εικ 7. Η παραγωγή του αργού πετρελαίου στην Ρωσία από τον Ιανουάριο του 1990 έως τον Ιανουάριο του 2011 σε χιλιάδες βαρέλια ανά ημέρα. Πηγή: wtrg.com

Εκτός του φυσικού αερίου και του πετρελαίου η Ρωσία είναι πλούσια και σε κοιτάσματα γαιάνθρακα, καθώς είναι η έκτη χώρα σε παραγωγή του ορυκτού αυτού. Ωστόσο, ο ρωσικός άνθρακας που εντοπίζεται στα δυτικά της χώρας, δηλαδή πίσω από τα Ουράλια Όρη, βρίσκεται σε αρκετό βάθος, γεγονός που καθιστά την εξόρυξή του δύσκολη και δαπανηρή. Αντίθετα, συμβαίνει με τον άνθρακα που εντοπίζεται στα ανατολικά της χώρας, ο οποίος βρίσκεται πιο κοντά στην επιφάνεια αλλά είναι μακριά από την εξαγωγική αγορά και τα κύρια σημεία κατανάλωσής του. Ως εκ τούτου, η ρωσική βιομηχανία άνθρακα αντιμετωπίζει τεχνικές δυσκολίες. Οι υψηλές παγκοσμίως τιμές του άνθρακα θα μείνουν σταθερές ώσπου να εκπληρώσει η Ρωσία τις δυνατότητες εφοδιασμού της Ευρώπης με άνθρακα, οπότε και θα αυξηθεί η ανταγωνιστικότητα.

Γ.Οι κυριότερες εταιρείες που δραστηριοποιούνται στον τομέα της ενέργειας στη Ρωσία

Gazprom

Τη χρονιά του 1989 που χαρακτηρίζεται από τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης, το σοβιετικό Υπουργείο Βιομηχανίας Αερίου αναδιοργανώθηκε και μετατράπηκε σε επιχείρηση διαχείρισης του φυσικού αερίου, υιοθετώντας παράλληλα την ονομασία “Gazprom”. Στη συνέχεια, το 1993 με προεδρικό διάταγμα η εταιρεία Gazprom μετετράπηκε σε ανώνυμη εταιρεία, ώστε να μπορέσει να ιδιωτικοποιηθεί σταδιακά. Στη συνέχεια, η εταιρεία αναδιοργανώθηκε άλλη μια φορά όταν ανέλαβε την προεδρία ο Βλαδίμηρος Πούτιν, ο οποίος τη βρήκε σε κατάσταση διαφθοράς, έτσι η ρωσική κυβέρνηση κατάφερε να είναι σε θέση να ελέγξει την εταιρεία Gazprom. Πιο συγκεκριμένα ο Ρώσος πρόεδρος έλαβε κάποια ριζικά μέτρα για να μπορεί να ασκεί αποτελεσματικά τον έλεγχο της εταιρείας. Με αυτόν τον τρόπο έχοντας εξασφαλίσει το προνόμιο να ασκείται ο έλεγχος της εταιρείας Gazprom από τη ρωσική κυβέρνηση, ο Πούτιν προχώρησε ένα βήμα παραπέρα, καθώς άρχισε να προωθεί την εξωστρέφεια της εταιρείας μέσω κοινοπραξιών, συνεργασιών και στρατηγικών συμφωνιών μεταξύ της εταιρείας Gazprom και άλλων διεθνών εταιρειών. Επιπρόσθετα, για να διασφαλίσει τον πλήρη και άμεσο έλεγχο της εταιρείας Gazprom τοποθέτησε έμπιστα άτομα στις θέσεις-κλειδιά, όπως για παράδειγμα τον Πρωθυπουργό της Ρωσίας Ντμίτρι Μεντβέντεφ, που τοποθέτησε στην προεδρία του διοικητικού συμβουλίου της εταιρείας Gazprom.

Εν τέλει, οι προσπάθειες για την ενίσχυση της εταιρείας τελεσφόρησαν καθώς η εταιρεία Gazprom αποτελεί τη σημαντικότερη εταιρεία αερίου και η σχέση της με την κυβέρνηση επηρεάζει την ενεργειακή της πολιτική.¹³ Επιπλέον, η εταιρεία αυτή είναι κύριος παράγοντας του εμπορίου και για τον λόγο αυτό αποζητά κυρίως τις οικονομικές απολαβές.¹⁴ Η εταιρεία Gazprom χρησιμοποιείται και για πολιτικούς σκοπούς. Πρέπει να σημειώσουμε εδώ ότι η ίδια η Ρωσία έχει

¹³Caroline Kuzemko «The relationship...internal energy policy» Palgrave Macmillan 2004 σελ.156 “Dynamics of Energy: Governance in Europe and Russia”

¹⁴Caroline Kuzemko «Gazprom is...financial results» Palgrave Macmillan 2004 σελ.156 “Dynamics of Energy: Governance in Europe and Russia”

κατηγορηθεί ότι χρησιμοποιεί τις πηγές ενέργειας που διαθέτει για πολιτικές σκοπιμότητες.¹⁵

Μάλιστα η εταιρεία Gazprom είναι εξ'ολοκλήρου ιδιοκτήτρια του αγωγού GTS, ο οποίος αποτελεί ένα σύστημα μεταφοράς αερίου που έχει δημιουργήσει η Ρωσία και που άρχισε να κατασκευάζεται στα μέσα του 1940. Το μήκος του αγωγού αυτού ανέρχεται στα 164 χιλιάδες χιλιόμετρα. Επιπλέον, η εταιρεία Gazprom μονοπωλεί τον αγωγό και αρνείται τη χρήση του από άλλες ρωσικές ή ξένες εταιρείες φυσικού αερίου.¹⁶

Από τα παραπάνω μπορούμε να συμπεράνουμε, λοιπόν, ότι η εταιρεία Gazprom έχει το μονοπώλιο στον τομέα του φυσικού αερίου. Ωστόσο αυτό δεν είναι απαραίτητα θετικό, καθώς η έλλειψη επενδύσεων μπορεί να οδηγήσει στην πτώση της παραγωγής αερίου.¹⁷ Επιπλέον, η πολιτική αυτή που εφαρμόζει η Gazprom μπορεί μακροπρόθεσμα να οδηγήσει στον αποκλεισμό της από την ευρωπαϊκή αγορά, η οποία προτιμά την φιλελεύθερη πολιτική.¹⁸

Παρόλους τους κινδύνους που μπορεί να κρύβει και για την ίδια την εταιρεία η προσκόλληση στο μονοπώλιο, η εταιρεία Gazprom έχει ενστερνιστεί πλήρως αυτή την πρακτική εμποδίζοντας μάλιστα την ανάπτυξη πιθανόν ανταγωνιστικών εταιρειών εγχώριων ή ξένων και ιδιαίτερα δε την έξοδο τους στις διεθνείς αγορές.¹⁹

Βλέπουμε βέβαια και την κυβέρνηση της Ρωσίας να υποστηρίζει την εταιρεία Gazprom κάτι που συμπεραίνουμε από τον νόμο περί εξαγωγής φυσικού αερίου, ο οποίος ψηφίστηκε το 2006 και επηρεάζει αρνητικά τις υπόλοιπες εταιρείες εξαγωγής φυσικού αερίου. Πιο συγκεκριμένα, ο νόμος αυτός δίνει σημαντικό πλεονέκτημα στην Gazprom καθώς αποζημιώνεται για πιθανή μείωση κατανάλωσης στην εσωτερική αγορά

¹⁵Caroline Kuzemko «Many actors have accused Russia...for policy purposes» Palgrave Macmillan 2004 σελ. 152 «Dynamics of Energy: Governance in Europe and Russia»

¹⁶Caroline Kuzemko «Russia's gas transmission...main strategic assets» Palgrave Macmillan 2004. σελ. 158 «Dynamics of Energy: Governance in Europe and Russia»

¹⁷Caroline Kuzemko «Dynamics of Energy: Governance in Europe and Russia» Palgrave Macmillan 2004 σελ. 158 «This situation may...gas market»

¹⁸Caroline Kuzemko «Dynamics of Energy: Governance in Europe and Russia» Palgrave Macmillan 2004 σελ.159 «But in the mid to long...in March 2011»

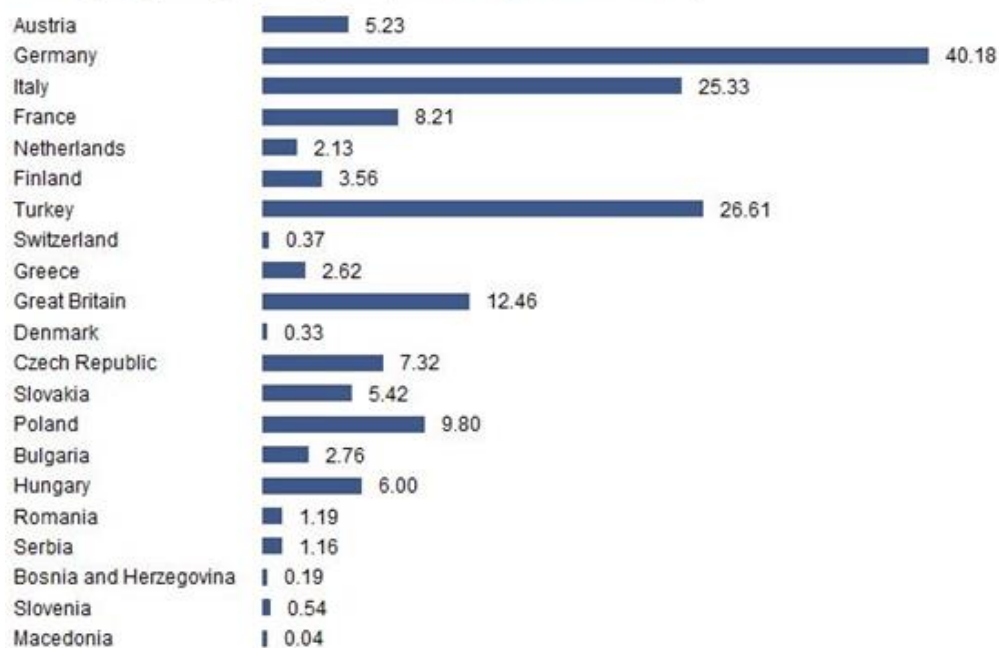
¹⁹Caroline Kuzemko «Dynamics of Energy: Governance in Europe and Russia» Palgrave Macmillan 2004 σελ. 158 «Here Gazprom seeks...market»

της ρωσικής ομοσπονδίας. Με αυτόν τον τρόπο, η ρωσική κυβέρνηση μπορεί την ίδια στιγμή να ελέγχει τις εξαγωγές φυσικού αερίου.²⁰

Όπως αναφέραμε ήδη το μονοπώλιο που έχει εδραιώσει η εταιρεία Gazprom έχει και πολλά αρνητικά καθώς η φιλελευθεροποίηση της ενεργειακής αγοράς θα επέφερε κέρδη όχι μόνο στις υπόλοιπες εταιρείες αλλά και στην Gazprom. Επιπλέον, η Ευρωπαϊκή Ένωση απ'την πλευρά της επιθυμεί ο κύριος προμηθευτής της σε φυσικό αέριο να φιλελευθεροποιήσει την αγορά φυσικού αερίου του. Κάτι που όπως φαίνεται απορρίπτει η Ρωσία. Το γεγονός αυτό μπορεί να έχει αρνητικές επιπτώσεις για τη Ρωσία σε σχέση με τη συμμετοχή της στην downstreammarket²¹

Year	1973	1975	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2010	2011	2012	2013
Total	6.8	19.3	54.8	69.4	110.0	117.4	130.3	154.3	138.6	150.0	138.8	161,5

Natural gas supplied by OOO Gazprom Export in 2013 (billion cubic meters)



Εικ 8. Πίνακας με χώρες, στις οποίες εξήγαγε φυσικό αέριο η ρωσική εταιρεία Gazprom. Πηγή Gazprom

²⁰Caroline Kuzemko "Dynamics of Energy: Governance in Europe and Russia" Palgrave Macmillan 2004 σελ. 158 «The law...domestic market»

²¹Caroline Kuzemko "Dynamics of Energy Governance in Europe and Russia" Palgrave Macmillan 2004 σελ. 160-161

Lukoil

Στον πετρελαϊκό τομέα μία εκ των ισχυρότερων πετρελαϊκών εταιρειών είναι η Lukoil με έδρα της τη Μόσχα, η οποία συστάθηκε το 1991 με τη συνένωση τριών κρατικών εταιρειών, εκ των οποίων η κάθε μία ήταν τοποθετημένη σε μια πόλη τη δυτικής Σιβηρίας: Langerasneftegaz, Urayneftegaz, και Kogalymneftegaz, εξ' ου και το όνομα Lukoil. Τον Σεπτέμβριο του 2004, η αμερικανική ενεργειακή εταιρεία ConocoPhillips αγόρασε το 7.6% του μετοχικού κεφαλαίου της εταιρείας Lukoil, με σκοπό οι δύο εταιρείες να προχωρήσουν σε εξορύξεις πετρελαίου στη ρωσική περιοχή της Timan-Pechora.

Οι προθέσεις του ρώσου προέδρου ήταν να διασφαλιστεί η προτεραιότητα των ρωσικών συμφερόντων, να αυξήσει την ανταγωνιστικότητα της εταιρείας και να αντλήσει οικονομικά οφέλη. Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι και αυτή η εταιρεία επηρεάζεται από την κυβέρνηση. Επιπλέον, χαρακτηριστικό παράδειγμα της επιρροής που ασκεί το Κρεμλίνο στην Lukoil ήταν η κατασκευή του αγωγού Μπακού-Τιφλίδα-Τσειχάν. Στην περίπτωση αυτή, μετά από διαπραγματεύσεις, το 2002, ο Πούτιν ανακοίνωσε την αποχή του κράτους από την κατασκευή του αγωγού, ενώ μετά την ανακοίνωση και η εταιρεία Lukoil επέλεξε να απέχει, αποδεικνύοντας με αυτό τον τρόπο τον μεγάλο βαθμό στον οποίο επηρεάζεται η Lukoil από την πολιτική της κυβέρνησης της Ρωσίας. Όπως και να 'χει, η Lukoil αποτελεί σήμερα μία από τις μεγαλύτερες δημόσιες εταιρείες του κόσμου, η οποία πουλάει πετρέλαιο στην εσωτερική ρωσική αγορά αλλά και σε 21 διαφορετικές χώρες, στις οποίες συμπεριλαμβάνονται οι ΗΠΑ και η Τουρκία.²²

Rosneft

Η εταιρεία Rosneft, ιδρυθείσα το 1993, είναι άλλη μία ισχυρή πετρελαϊκή εταιρεία της Ρωσίας που το μεγαλύτερο κομμάτι της ανήκει στη ρωσική κυβέρνηση και έχει την έδρα της στη Μόσχα. Η Rosneft κατάφερε να γίνει η κύρια εταιρεία εξαγωγής και διύλισης πετρελαίου, καθώς αγόρασε μεγάλο μέρος της ακίνητης περιουσίας της εταιρείας Yukos. Στη συνέχεια το 2013 η εταιρεία επεκτάθηκε περαιτέρω μετά την αγορά της εταιρείας TNK-BP. Η εταιρεία Rosneft δραστηριοποιείται τόσο στη

²²Συλλογικό έργο «Η Ρωσία σήμερα: Πολιτική, Οικονομία και Εξωτερικές Σχέσεις», εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2010, σελ. 71

Σιβηρία όσο και στη νότια Ρωσία, συμπεριλαμβανομένου της Τσετσενίας ενώ κατέχει δύο διυλιστήρια.²³

Transneft

Η εταιρεία Transneft ιδρύθηκε το 1992 έχει την έδρα της στη Μόσχα και είναι επίσης κρατική. Η Transneft είναι η μεγαλύτερη εταιρεία πετρελαϊκών αγωγών στον κόσμο καθώς το σύνολο των αγωγών της αγγίζει τα 71 χιλιάδες χλμ. Μεταφέρει το 90% του πετρελαίου και το 30% των πετρελαϊκών προϊόντων που παράγονται στη Ρωσία.²⁴

Δ.Η εξωτερική ενεργειακή πολιτική της Ρωσίας

Η Ρωσία και η κεντρική Ασία

Η κεντρική Ασία άνηκε στη Σοβιετική Ένωση μέχρι τη διάλυση της, οπότε και χωρίστηκε σε πέντε κράτη: το Καζακστάν, το Κιργιστάν, το Τατζικιστάν, το Τουρκμενιστάν και το Ουζμπεκιστάν. Τα κράτη της κεντρικής Ασίας δεν έχουν κάποια έξοδο προς τη Θάλασσα. Συνορεύουν βόρεια και δυτικά με τη Ρωσία ενώ ανατολικά συνορεύουν με την επαρχία Σινγιανγκ της Κίνας. Έτσι λόγω της ιστορικής συγκυρίας της Σοβιετικής Ένωσης, η Ρωσία θέλει ακόμη να επεκτείνει την επιρροή της στην περιοχή.²⁵

Ωστόσο, η Ρωσία έχει να αντιμετωπίσει έναν άλλο ισχυρό παίκτη στην προσπάθεια της να εδραιώσει την επιρροή της στην περιοχή, την Κίνα η οποία έχει τα οικονομικά μέσα για να διεισδύσει στην Κεντρική Ασία. Πιο αναλυτικά, το 2015 η Κίνα έγινε ο μεγαλύτερος εμπορικός συνétairos του Ουζμπεκιστάν με την αξία των συναλλαγών τους να φτάνει τα 3 δις δολάρια. Την ίδια στιγμή, η Κίνα είναι ο μεγαλύτερος εμπορικός συνétairos του Καζακστάν, καθώς έχουν υπογραφεί 33 σύμφωνα που απέφεραν 23.6 δις δολαρίων στο κράτος του Καζακστάν. Επιπλέον, η Κίνα έχει μεριμνήσει να αυξήσει τις συναλλαγές τις με το Τουρκμενιστάν, το οποίο έχει μεγάλα αποθέματα φυσικού αερίου. Έτσι η Κίνα αγοράζει από το Τουρκμενιστάν 30 δισεκατομμύρια κυβικά μέτρα αερίου κάθε χρόνο και παρέχει σε αυτό στρατιωτική βοήθεια. Τέλος, η

²³Rosneft, επίσημη ιστοσελίδα Roneft.com

²⁴Transneft, επίσημη ιστοσελίδα, en.Transneft.ru

²⁵Victoria Kelly-Clark «Why is Central Asia dumping Russia for China», 23/5/2016

Κίνα ήρθε σε επαφές με το Κιργιστάν, ώστε να διεκπεραιώσουν μαζί δύο προγράμματα υδροηλεκτρισμού. Το κατά πόσο είναι σταθερή η συνεργασία μεταξύ της Κίνας και των κρατών της κεντρικής Ασίας αυτό δεν μπορεί να ειπωθεί ότι είναι σίγουρο, ειδικά αν κρίνουμε από τα αντικινεζικά αισθήματα που έχουν οι λαοί των κρατών αυτών (πχ Καζακστάν). Το γεγονός αυτό αφήνει ανοιχτό το ενδεχόμενο για μία συνεργασία μεταξύ Μόσχας και Πεκίνου.²⁶

Αντίθετα, η Ρωσία φαίνεται να χάνει έδαφος στην Κεντρική Ασία, καθώς δεν έχει την ίδια οικονομική δυνατότητα με την Κίνα για επενδύσεις. Επιπρόσθετα, για τα κράτη της Κεντρικής Ασίας οι συναλλαγές με τη Ρωσία είναι λιγότερο ευνοϊκές απ'ότι είναι με την Κίνα, καθώς οι Ρώσοι συμπεριφέρονται κυριαρχικά και αγοράζουν ενεργειακές ύλες σε χαμηλές τιμές, ώστε να τις πουλάνε μετά και να βγάζουν κέρδος.²⁷

Δεν έχουν λείψει μάλιστα οι ανοιχτές αντιπαραθέσεις, χαρακτηριστικό παράδειγμα η επιδείνωση των σχέσεων μεταξύ της Ρωσίας και του Τουρκμενιστάν, μετά από την έκρηξη που σημειώθηκε το 2009 στον αγωγό που μεταφέρει αέριο από το Τουρκμενιστάν στη Ρωσία. Πιο συγκεκριμένα, το Τουρκμενιστάν κατηγόρησε, ότι η έκρηξη στον αγωγό είχε προκληθεί από την εταιρεία Gazprom, η οποία φέρεται να μείωσε την πίεση του αγωγού. Αντίστοιχα, οι Ρώσοι κατηγόρησαν για αμέλεια του Τουρκμένους για τη ζημιά που προκλήθηκε στον αγωγό. Να σημειωθεί βέβαια ότι την ίδια περίοδο η ζήτηση στην Ουκρανία καθώς και σε άλλες αγορές είχε μειωθεί με αποτέλεσμα η Ρωσία να μη χρειάζεται πλέον το αέριο του Τουρκμενιστάν.²⁸

Από την άλλη, η δημιουργία του αγωγού φυσικού αερίου Κίνας-Καζακστάν- Τουρκμενιστάν, επέφερε, επίσης προβλήματα για την Ρωσία, καθώς έχασε το ανταγωνιστικό της πλεονέκτημα. Την ίδια στιγμή, ενώ μέχρι πρότινος η Ρωσία ήλεγχε τις εξαγωγές ενεργειακών υλών από την Κεντρική Ασία στις εξωτερικές αγορές, εξ'αίτίας του νέου αυτού αγωγού μειώθηκε η επιρροή της στην ενεργειακή πολιτική της περιοχής. Για τον λόγο αυτό, η Ρωσία έσπευσε να

²⁶Timofey Bordachev «Russia and China in Central Asia: the win-win Game», Russia in global Affairs, 1/7/2016

²⁷Victoria Kelly-Clark «Why is Central Asia dumping Russia for China», 23/5/2016

²⁸Richard Weitz World Affairs “The Russia- China Gas Deal: Implications and Ramifications ” September/ October 2014

αυξήσει τη συνεργασία της με τις δυτικές οικονομίες αλλά και να δημιουργήσει νέες συνεργασίες στην ανατολική Ασία.²⁹



Εικ 9. Οι αγωγοί πετρελαίου και οι πετρελαιοπηγές (με κόκκινο χρώμα), οι προτεινόμενοι αγωγοί (με μπλε χρώμα), οι αγωγοί αερίου και οι πηγές φυσικού αερίου (με πράσινο χρώμα) και οι προτεινόμενοι αγωγοί αερίου (με πορτοκαλί χρώμα). Πηγή: marcon.com

Η Ρωσία και η ανατολική Ασία

Όπως ήδη αναφέραμε η Ρωσία έχει ισχυρή παρουσία τόσο στην ευρωπαϊκή αγορά ενέργειας όσο και στην ασιατική. Ωστόσο τον τελευταίο καιρό τα πολιτικά τεκταινόμενα που φέρνουν πολλές φορές τη Ρωσία αντιμέτωπη με την Ευρώπη έχει οδηγήσει την πρώτη στη συνεχή αναζήτηση νέων ενεργειακών αγορών που θα τις προσφέρουν μεγαλύτερη ασφάλεια. Έτσι η Ρωσία εμφανίζεται ολοένα και περισσότερο πρόθυμη να συνεργαστεί με τις χώρες της ανατολικής Ασίας, ιδιαίτερα δε με την Κίνα, της οποίας η ενεργειακή ζήτηση

²⁹Caroline Kuzemko “Dynamics of Energy Governance In Europe and Russia” Palgrave Macmillan 2004

αυξάνεται συνεχώς. Πιο συγκεκριμένα αναμένεται έως το 2035 να αυξηθεί η ζήτηση ενέργειας στην Ασία κατά 2,5% δεδομένου της μεγάλης εκβιομηχάνισης της περιοχής.³⁰ Το γεγονός αυτό σημαίνει για τη Ρωσία σημαντικότερα εισοδήματα αλλά και αύξηση της επιρροής της στην περιοχή.

Μέχρι πρότινος η Ρωσία αντιμετώπιζε κάποια προβλήματα στη σύναψη συμφωνίας με τους Κινέζους, όσον αφορά την τιμή. Πιο συγκεκριμένα, οι Ρώσοι επιθυμούσαν να συνάψουν συμφωνία με τους Κινέζους στις ίδιες τιμές με τους Ευρωπαίους. Οι Κινέζοι από την άλλη αποσκοπούσαν στη χαμηλότερη δυνατή τιμή.³¹ Για τον λόγο αυτό η σύναψη μιας συμφωνίας αργούσε και παρά τις αγοραπωλησίες πετρελαίου μεταξύ των δύο χωρών δεν είχε δημιουργηθεί ένας ανάλογος αγωγός. Πρόσφατα, το εμπόδιο αυτό ύστερα από έντονες διαπραγματεύσεις προσπεράστηκε και στις 21 Μαΐου του 2014 υπογράφηκε συμφωνία ανάμεσα στη ρωσική εταιρεία Gazprom και την εθνική κινεζική εταιρεία πετρελαίου.

Η συμφωνία αυτή με προβλεπόμενη διάρκεια 30 χρόνια και με την αξία της να ανέρχεται στα 400 δις δολάρια, προβλέπει ότι η Ρωσία από το έτος 2018 έως και το 2047 θα στέλνει κάθε χρόνο 38 δισεκατομμύρια κυβικά μέτρα φυσικού αερίου στην Κίνα. Το φυσικό αέριο θα αντλείται από τα κοιτάσματα φυσικού αερίου Kovyktin και Chayandin. Η διαδρομή που θα ακολουθεί το φυσικό αέριο, που θα διατίθεται προς πώληση, θα περνάει από την ανατολική Σιβηρία και στη συνέχεια θα κατευθύνεται στη βόρεια και ανατολική Κίνα.³²

Σημαντικό πλεονέκτημα που προκύπτει από τη σινορωσική ενεργειακή συνεργασία είναι το γεγονός ότι η μεταφορά των ενεργειακών υλών θα κατευθύνονται από το ρωσικό στο κινεζικό έδαφος κατευθείαν, χωρίς να χρειάζεται να περάσουν από ξένο έδαφος ή διεθνή ύδατα. Έτσι η Κίνα θα αγοράζει το 16% των εξαγωγών της εταιρείας Gazprom, γεγονός που την καθιστά τον δεύτερο σημαντικότερο εθνικό πελάτη της Ρωσίας μετά τη Γερμανία. Την ίδια στιγμή η Κίνα θα χρηματοδοτεί τη δημιουργία

³⁰Richard Weitz World Affairs "The Russia- China Gas Deal: Implications and Ramifications " September/ October 2014"

³¹Richard Weitz, World Affairs "The Russia- China Gas Deal: Implications and Ramifications " September/ October 2014"

³²Richard Weitz, World Affairs "The Russia- China Gas Deal: Implications and Ramifications " September/ October 2014"

αγωγών αλλά και των κατάλληλων υποδομών για τη μεταφορά και αποθήκευση του φυσικού αερίου.³³

Πρέπει να σημειώσουμε βέβαια ότι εξακολουθούν να υπάρχουν αντικρουόμενα συμφέροντα μεταξύ των δύο χωρών ιδιαίτερα δε σε ότι αφορά την κεντρική Ασία. Επιπλέον, η Κίνα αντιμετωπίζει με καχυποψία το γεγονός ότι η Ρωσία χρησιμοποιεί τις εξαγωγές ενεργειακών υλών της για πολιτικές σκοπιμότητες. Από την άλλη πλευρά, η Ρωσία δε θέλει να εξαρτάται οικονομικά από την Κίνα. Για τον λόγο αυτόν, προσπαθεί να συνάψει συμφωνίες και με άλλα κράτη της ανατολικής Ασίας, όπως την Ιαπωνία, το Βιετνάμ και τη νότια και βόρεια Κορέα.

Πιο συγκεκριμένα, όσον αφορά την Ιαπωνία η Ρωσία έχει έρθει σε επαφή με την ιαπωνική εταιρεία OsakaGas, η οποία αγοράζει υδροποιημένο αέριο από τη ρωσική εταιρεία SakhalinEnergy.³⁴ Ωστόσο, η Ρωσία αντιμετωπίζεται από τους Ιάπωνες ως αναξιόπιστος συνεργάτης καθώς δεν αποτελεί πρόσφορο έδαφος επενδύσεων. Στο όχι και τόσο θετικό κλίμα συνεργασίας μεταξύ των δύο αυτών χωρών συμβάλλει η μεταξύ τους αντιπαράθεση για τα νησιά Κουρίλες³⁵.

Από την άλλη πλευρά, η Νότια Κορέα αποτελεί χάρις στην ανάπτυξη της τεχνολογίας έναν αξιόπιστο υποψήφιο συνεργάτη της Ρωσίας. Εντούτοις, εμπόδιο σε μια ασφαλή και μακροπρόθεσμη συνεργασία μεταξύ των δύο αυτών κρατών αποτελεί η Βόρεια Κορέα, η οποία ζητά υπέρογκα ποσά ώστε να περάσει ένας αγωγός από το έδαφος της. Την ίδια στιγμή, η Νότια Κορέα εκφράζει τις αμφιβολίες της για την ασφάλεια ενός αγωγού που θα περνάει από το βορειοκορεάτικο κράτος. Το γεγονός αυτό έχει ως αποτέλεσμα την αδυναμία της Ρωσίας να κλείσει μία συμφωνία με τη Νότια Κορέα.³⁶

Επιπλέον, η Ρωσία θέλοντας να εξασφαλίσει μια επιπλέον συνεργασία ήρθε σε επαφή με το Βιετνάμ. Έτσι το 2012 υπογράφηκε μία συμφωνία μεταξύ της ρωσικής εταιρείας Gazprom και της βιετναμέζικης

³³Richard Weitz, World Affairs "The Russia- China Gas Deal: Implications and Ramifications " September/ October 2014"

³⁴Richard Weitz, World Affairs "The Russia- China Gas Deal: Implications and Ramifications " September/ October 2014"

³⁵Οι Κουρίλες βρίσκονται στη βορειοανατολική Ασία ανάμεσα από την Ιαπωνία και τη Ρωσία. Τα νησιά αυτά βρίσκονται στην δικαιοδοσία της Ρωσίας, μετά την προσάρτησή τους στο τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, ωστόσο η Ιαπωνία διεκδικεί τα τέσσερα νοτιότερα, τα Ιτουρούπ, Κουνασίρ, Σικοτάν καθώς και τις νησίδες Χαμπομάι. Το γεγονός αυτό έχει οδηγήσει στην διαμάχη των Κουρίλων, ανάμεσα στην Ιαπωνία και τη Ρωσία

³⁶Richard Weitz, World Affairs "The Russia- China Gas Deal: Implications and Ramifications" September/ October 2014" Ramifications "Richard Weitz September/ October 2014"

Petrovietnamπαρά την ενόχληση των Κινέζων. Η συμφωνία αυτή προέβλεπε την έρευνα και την αξιοποίηση των ενεργειακών κοιτασμάτων στα αμφισβητούμενα νερά της Νότιας Κινεζικής Θάλασσας. Ωστόσο εν τέλει, η Ρωσία δεν επιθυμεί να διακινδυνεύει τις σχέσεις της με έναν πιο ισχυρό σύμμαχο, δηλαδή την Κίνα, για να αναπτύξει τις σχέσεις της με το Βιετνάμ.³⁷

Άλλη μία χώρα με την οποία έχει έρθει σε επαφή η Ρωσία είναι η Ινδία. Πιο συγκεκριμένα, το 2014 κατά τη διάρκεια της επίσκεψης του Ρώσου Προέδρου στο Νέο Δελχί υπογράφηκε σειρά συμφωνιών. Μεταξύ αυτών των συμφωνιών η ρωσική εταιρεία Rosneft και η ινδική εταιρεία ESSAR συμφώνησαν για την επόμενη δεκαετία εξαγωγές πετρελαίου από τη Ρωσία, οι οποίες μπορεί να φτάσουν έως τους 10 εκατομμύρια τόνους. Επιπροσθέτως, η ρωσική εταιρεία Zarubezhneft υπέγραψε μνημόνιο συνεργασίας με την Oil India, ενώ υπήρξαν και συζητήσεις μεταξύ της ρωσικής εταιρείας Gazprom και την ινδική εταιρεία GAIL για εξαγωγές υδροποιημένου φυσικού αερίου από τη Ρωσία.³⁸

Είναι φανερό, λοιπόν, το γεγονός ότι η Ρωσία δεν αρκείται στις μέχρι τώρα συνεργασίες της αλλά ψάχνει συνεχώς νέους συνεργάτες, ώστε να αυξάνει συνεχώς τις εξαγωγές της και άρα τα κέρδη της. Την ίδια στιγμή, έχοντας εναλλακτικές λύσεις συνεργατών προσπαθεί να μην εξαρτάται από μία συγκεκριμένη συνεργασία. Από τις προαναφερθείσες χώρες γίνεται αντιληπτό πως η πιο κερδοφόρα συνεργασία είναι με την Κίνα, λόγω της μεγάλης της ζήτησης σε ενεργειακές ύλες, της ισχυρής της θέσης στη διεθνή σκακιέρα αλλά και της ευκολίας μεταφοράς των ενεργειακών υλών, χάρις την γειτνίαση των δύο χωρών. Η σινορωσική ενεργειακή συνεργασία αποτελεί επίσης προπομπό για την ανάπτυξη νέων εμπορικο-οικονομικών συνεργασιών μεταξύ των δύο χωρών. Αν μη τι άλλο, η Ρωσία χρειάζεται τις κινεζικές επενδύσεις, οι οποίες μπορούν να ενισχύσουν της ενεργειακές εταιρείες της Ρωσίας.³⁹

³⁷Richard Weitz, World Affairs "The Russia- China Gas Deal: Implications and Ramifications September/ October 2014"

³⁸World Affairs "Russia, India Sign Energy Deals on Putin Visit' 11/12/2014 RFE/RL

³⁹Richard Weitz, World Affairs "The Russia- China Gas Deal: Implications and Ramifications " September/ October 2014"

Η Ρωσία και οι ενεργειακές της σχέσεις με την Ευρωπαϊκή Ένωση

Μέχρι πρότινος η Ευρωπαϊκή Ένωση υπήρξε για τη Ρωσία μία σύμμαχος με ύψιστη στρατηγική σημασία.⁴⁰ Ωστόσο από τη μία, η προσπάθεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης να ανεξαρτητοποιηθεί ενεργειακά⁴¹ και από την άλλη η οικονομική κρίση άλλαξαν τις σχέσεις μεταξύ της Ρωσίας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης όσον αφορά τα ενεργειακά ζητήματα.

Πιο συγκεκριμένα, λόγω της οικονομικής κρίσης οι εξαγωγές φυσικού αερίου προς την Ευρωπαϊκή Ένωση μειώθηκαν⁴², κάτι που δε γινόταν να μην επηρεάσει την Ρωσία, η οποία δέχθηκε ένα ισχυρό πλήγμα στα έσοδα της. Το γεγονός αυτό καταδεικνύει μάλιστα τη σχέση εξάρτησης που έχει η Ρωσία με την Ευρωπαϊκή Ένωση, όσον αφορά τις εξαγωγές της σε αυτήν.⁴³

Παρά τις όποιες αλλαγές στις εξαγωγές της Ρωσίας προς την Ευρωπαϊκή Ένωση, παρατηρούμε ότι συνέχισε τις εξαγωγές σε κάποια από τα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς λόγω της οικονομικής κρίσης οδηγήθηκε σε στενότερες ενεργειακές διμερείς σχέσεις με τα ισχυρότερα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως η Γερμανία αλλά και η Γαλλία και η Ιταλία.⁴⁴

Όσον αφορά τη Γερμανία το 2009 εισήγαγε το 97% του πετρελαίου της, το 84% του αερίου της και το 72% από ξένες χώρες, μία από αυτές είναι και η Ρωσία, η οποία έχει παίξει σημαντικό ρόλο ενεργειακού προμηθευτή για τη Γερμανία. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, η ενεργειακή σχέση Ρωσίας και Γερμανίας να αποτελεί τον βασικό στρατηγικό

⁴⁰Caroline Kuzemko "Dynamics of Energy: Governance in Europe and Russia" Palgrave Macmillan 2004 σελ. 150 «Two of these relationships...with the European Union»,

⁴¹Caroline Kuzemko "Dynamics of Energy: Governance in Europe and Russia" Palgrave Macmillan 2004, σελ.153«The European plan until 2020...an Energy efficient Europe»

⁴²Caroline Kuzemko "Dynamics of Energy: Governance in Europe and Russia" Palgrave Macmillan 2004, σελ.153 «Especially Russian gas...suffered»

⁴³Caroline Kuzemko "Dynamics of Energy: Governance in Europe and Russia" Palgrave Macmillan 2004, σελ. 153«Russia's dependence...Russian Energy Policy»

⁴⁴Caroline Kuzemko "Dynamics of Energy: Governance in Europe and Russia" Palgrave Macmillan 2004 Σελ.153 «Russia has managed to cope...such as Germany, Italy or France»

παράγοντα για την συνεργασία τους.⁴⁵ Στο σημείο αυτό πρέπει να σημειώσουμε ότι κατά τα πρώτα χρόνια της οικονομικής κρίσης οι εισαγωγές αερίου στη Γερμανία μειώθηκαν, ωστόσο το 2010 παρουσίασαν μια μικρή άνοδο,⁴⁶ παρότι η Γερμανία φιλοδοξεί να αναδειχθεί ως μία δύναμη πράσινης ενέργειας συνεχίζει την ενεργειακή συνεργασία της με τη Ρωσία, ειδικά δε στο φυσικό αέριο.⁴⁷



Εικ 10. Οι κυρίαρχοι αγωγοί ρωσικού πετρελαίου και αερίου στην Ευρώπη.

Πηγή: americanhungarianfederation.org

⁴⁵Caroline Kuzemko “Dynamics of Energy: Governance in Europe and Russia” Palgrave Macmillan 2004, σελ. 154 «Although in 2009...strategic partnership»

⁴⁶Caroline Kuzemko “Dynamics of Energy: Governance in Europe and Russia” Palgrave Macmillan 2004, σελ.155«During the two years of crisis...25.3 bcm»

⁴⁷Caroline Kuzemko “Dynamics of Energy: Governance in Europe and Russia” Palgrave Macmillan 2004, σελ.156, «Russia is still seen...partner»

Η Ρωσία και οι ενεργειακές της σχέσεις με τις γείτονες χώρες

Οι σχέσεις της Ρωσίας με τις γείτονες χώρες επηρεάζονται άρδην από τον τομέα της ενέργειας, καθώς αποτελούν το πέρασμα της ρωσικής ενέργειας προς τις ευρωπαϊκές χώρες ενώ οι περισσότερες από τις γείτονες χώρες εξαρτώνται ενεργειακά από τη Ρωσία. Με τον τρόπο αυτό η Ρωσία αναδεικνύεται σε κυρίαρχο παίκτη στα ενεργειακά ζητήματα, καθώς εμπλέκεται και στα ενεργειακά ζητήματα των γειτόνων χωρών. Όσον αφορά την Ουκρανία και τη Λευκορωσία, μέσα από τις οποίες περνούν οι εξαγωγικοί αγωγοί, οι σχέσεις τους με τη Ρωσία είναι αρκετά περίπλοκες.⁴⁸

- Ουκρανία

Η Ουκρανία είχε ανέκαθεν σχέσεις εξάρτησης με την Ρωσία, καθώς είναι μια χώρα με ελάχιστα αποθέματα αερίου που εξαρτάται από τη ρωσική ενέργεια και το ρωσικό δίκτυο αγωγών από την εποχή της προεδρίας του Yeltsin. Πιο συγκεκριμένα, το 66% της συνολικής ενεργειακής της κατανάλωσης προέρχεται από ρωσικές εισαγωγές, συνυπολογίζοντας μέσα σε αυτό το ποσοστό εισαγωγής φυσικού αερίου, πετρελαίου και καυσίμων για την ομαλή λειτουργία των ουκρανικών πυρηνικών εργοστασίων.⁴⁹

Ωστόσο, η Ρωσία έχει επίσης ανάγκη την Ουκρανία, καθώς μέσω της επικράτειας της Ουκρανίας διέρχεται το 80% των αγωγών φυσικού αερίου που κατευθύνονται στην ευρωπαϊκή αγορά. Επιπλέον, τα 2/3 του εισοδήματος της ρωσικής εταιρείας φυσικού αερίου Gazprom προέρχεται από το εξαγόμενο μέσω της Ουκρανίας αέριο. Έτσι η ύπαρξη αγωγών αερίου με κατεύθυνση την Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη, οι οποίοι διασχίζουν την Ουκρανία, αποτελούν προνόμιο που αλλάζει την ευάλωτη θέση της Ουκρανίας απέναντι στην Ρωσία, ισχυροποιώντας τη. Ωστόσο, οι αντιπαραθέσεις μεταξύ των δύο κρατών ξεκίνησαν σχεδόν αμέσως μετά τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης.

Οι αντιπαραθέσεις μεταξύ των δύο κρατών είχαν ως κύριο αίτιο τα απλήρωτα χρέη που είχε η Ουκρανία προς τη Ρωσία. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα τη διακοπή εξαγωγής φυσικού αερίου προς την Ουκρανία αρκετές φορές την περίοδο 1992-1994. Κατά η διάρκεια των

⁴⁸John Lough "Russia's Energy Diplomacy", Catham House briefing paper, May 2011

⁴⁹ Συλλογικό έργο, «Η Ρωσία σήμερα: Πολιτική, Οικονομία και Εξωτερικές Σχέσεις», 2010, σελ. 196

διαπραγματεύσεων μεταξύ των δύο χωρών ο τότε Ρώρος πρόεδρος Yeltsin πρότεινε στην κυβέρνηση της Ουκρανίας να διαγράψει το ουκρανικό χρέος, με αντάλλαγμα να περάσει στον έλεγχο της Ρωσίας το πυρηνικό οπλοστάσιο της Ουκρανίας αλλά και ο στόλος της Μαύρης Θάλασσας. Το Κίεβο απάντησε αρνητικά και τελικά κατέληξαν να ελέγχει η εταιρεία Gazprom ένα μεγάλο μέρος των αγωγών που περνούν από την Ουκρανία, ενώ αργότερα συμφώνησαν να ιδρύσουν μια ρωσο-ουκρανική εταιρεία για τη διαχείριση του φυσικού αερίου. Εντούτοις, οι συμφωνίες αυτές δεν υλοποιήθηκαν.

Καθώς οι δύο πλευρές απέτυχαν να βρουν μία λύση, το ουκρανικό χρέος προς την Ρωσία για την παροχή αερίου έγινε αντικείμενο σύγκρουσης των δυο κρατών. Μετά την υπογραφή διμερούς συμφωνητικού για την δετή παράταση εξόφλησης του ουκρανικού χρέους προς τη Ρωσία το 2000, η ουκρανική κυβέρνηση υποστήριζε πως το χρέος ανερχόταν στα 1.3 δις δολάρια, ενώ η ρωσική εταιρεία Gazprom επέμενε πως το χρέος αγγίζει τα 2,8 δις δολαρίων. Η επίτευξη οικονομικού διακανονισμού ανάμεσα στις δυο χώρες έλαβε χώρα μετά από περίπου ένα χρόνο διαπραγματεύσεων και συνοδεύτηκε με πρόταση της ρωσικής κυβέρνησης τον Δεκέμβριο του 2001 για διαγραφή ορισμένου μέρους του ουκρανικού ενεργειακού χρέους με αντάλλαγμα τον μερικό έλεγχο του ουκρανικού δικτύου αγωγών.⁵⁰ Έτσι το 2002 ο Ρώσος πρόεδρος Πούτιν διακήρυξε ότι θα παρέκαμπε την Ουκρανία στην κατασκευή αγωγών, παρά τα ανυπολόγιστα έξοδα θέλοντας με αυτό τον τρόπο να επιδείξει την υπεροχή της Ρωσίας ως ενεργειακή υπερδύναμη και να υπογραμμίσει την ίδια στιγμή την αμετάβλητη εξάρτηση της Ουκρανίας από εκείνη.

Την περίοδο 2005-2006 εκδηλώθηκε άλλη μια διαμάχη μεταξύ των δύο χωρών που αφορούσε για άλλη μια φορά την τιμή του φυσικού αερίου. Η εταιρεία Gazprom διεμήνυσε την αύξηση των τιμών που θα πλήρωνε η Ουκρανία για την προμήθεια του ρωσικού αερίου. Η ουκρανική εταιρεία Naftohaz Ukrainy απείλησε πως θα διακόψει την παροχή αερίου των αγωγών της Gazprom προς την Ευρώπη, εάν δεν διευθετείτο πρώτα το θέμα της τιμής του αερίου. Η διένεξη επιλύθηκε και η ενεργειακή ροή αποκαταστάθηκε μόνο αφού η εταιρεία Gazprom είχε επιτύχει τον διπλασιασμό της τιμής.⁵¹

⁵⁰ Nygren B., "The Rebuilding of Greater Russia: Putin's Foreign Policy towards the CIS countries", 2008 σελ. 59

⁵¹ John Lough, "Russia's Energy Diplomacy" Catham House briefing paper, May 2011

Το 2007, κατά τη διάρκεια των ουκρανικών εκλογών, η Ρωσία απειλούσε την Ουκρανία με διακοπή τροφοδοσίας αερίου εάν δεν αποπληρωνόταν άμεσα το ουκρανικό χρέος προς τη Ρωσία. Η κίνηση αυτή εν μέσω εκλογών αποτελούσε πολιτική παρέμβαση και έμμεση υπενθύμιση της ουκρανικής εξάρτησης από τη Ρωσία. Τελικά, τον Φεβρουάριο του 2008 επιτεύχθηκε συμφωνία στο ζήτημα του φυσικού αερίου, σύμφωνα με την οποία η Ουκρανία θα αποπλήρωνε το χρέος της σταδιακά.

Την επόμενη χρονιά, οι δύο χώρες δε μπόρεσαν να συνεννοηθούν για την εύρεση μιας λύσης στο ενεργειακό ζήτημα, καθώς η Ουκρανία αρνούνταν να αποπληρώσει το χρέος της προς τη Ρωσία. Η τελευταία για να ασκήσει πίεση προς την Ουκρανία διέκοψε την τροφοδοσία φυσικού αερίου. Η κρίση αυτή διήρκεσε 10 μέρες με αποτέλεσμα κάποιες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης να μη μπορούν να καλύψουν τις ανάγκες τους για θέρμανση. Οι έντονες και συχνές διαμάχες μεταξύ των δύο χωρών οδήγησαν στη σύναψη συμφώνου Ρωσίας- Ουκρανίας σχετικά με το φυσικό αέριο, σύμφωνα με την οποία θα υπήρχε μία μείωση στην τιμή του φυσικού αερίου για την Ουκρανία της τάξεως του 30%. Ως αντάλλαγμα η Ρωσία εξασφάλισε την παρουσία του ναυτικού της στη Σεβαστούπολη για άλλα 25 χρόνια.

Η κριμαϊκή κρίση επηρέασε φυσικά τις διμερείς σχέσεις και στον τομέα της ενέργειας. Έτσι η Ρωσία ανέστειλε την έκπτωση που είχε η Ουκρανία και αύξησε την τιμή του φυσικού αερίου. Η Ουκρανία σε μια προσπάθεια να ανεξαρτητοποιηθεί ενεργειακά ήρθε σε επαφή με τη Σλοβακία. Εντούτοις, μετά από διαπραγματεύσεις μεταξύ των δύο χωρών στις οποίες συμμετείχε και η Ευρωπαϊκή Ένωση τα δύο κράτη συμφώνησαν η τιμή του φυσικού αερίου να είναι 378 δολάρια για 1000 m³. Ωστόσο τελικά στις 25 Νοεμβρίου του 2015 η εταιρεία Gazprom διέκοψε τις εξαγωγές της στην Ουκρανία.

Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι οι σχέσεις Ουκρανίας-Ρωσίας στον τομέα της ενέργειας δεν έχουν σταματήσει να εμπεριέχουν έντονες αντιπαραθέσεις μέχρι και σήμερα. Επιπλέον, η Ρωσία δε χάνει ευκαιρία να επεδεικνύει την επιβολή της ρωσικής βούλησης. Τη ίδια στιγμή, η Gazprom εξασφαλίζει κέρδη σε κάθε περίπτωση κρίσης στις σχέσεις των δυο χωρών.

- Λευκορωσία

Μελετώντας την περίπτωση της Λευκορωσίας παρατηρούμε αρκετές ομοιότητες με την περίπτωση της Ουκρανίας. Πιο συγκεκριμένα, η

Λευκορωσία αποτελεί και αυτή ενεργειακό πέρασμα από τη Ρωσία προς τη Δυτική Ευρώπη. Την ίδια στιγμή, η δημιουργία του αγωγού Yamal-Europe, ο οποίος περνά μέσα από τη Λευκορωσία, προσέδωσε νέα βαρύτητα στη χώρα αυτή. Έτσι προκύπτει μία σχέση αλληλεξάρτησης ανάμεσα σε αυτή και τη Ρωσία, καθώς από τη μία η Λευκορωσία είναι απολύτως εξαρτημένη ενεργειακά από την Ρωσία, από την άλλη η Ρωσία εξαρτάται από τη Λευκορωσία που αποτελεί πέρασμα προς την Ευρώπη.⁵²

Η ρωσική κυβέρνηση από την πλευρά της εκμεταλλεύεται στο έπακρο την ενεργειακή εξάρτηση της Λευκορωσίας. Πιο συγκεκριμένα, από το 1993 η Ρωσία χρησιμοποιούσε είτε την αύξηση της τιμής του φυσικού αερίου, είτε τη μείωση της παροχής του, ώστε να μπορεί να επιτύχει τους σκοπούς της. Επιπλέον, από το 2003 η ρωσική εταιρεία Gazprom άρχισε να ασκεί πιέσεις προς τη Λευκορωσία, ώστε να της παραχωρήσει τη λευκορωσική εταιρεία φυσικού αερίου Beltransgaz προς ιδιωτικοποίηση. Στη συνέχεια, η Ρωσία διακήρυξε πως η Λευκορωσία αγοράζει το φυσικό αέριο σε πολύ χαμηλές τιμές, προνόμιο που απολάμβαναν όλες οι χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης. Η Ρωσία χρησιμοποίησε, λοιπόν, το γεγονός αυτό για να εκβιάσει τη Λευκορωσία ότι θα αυξήσει την τιμή του φυσικού αερίου από τη χρονιά του 2007. Τελικά, οι δύο πλευρές συμφώνησαν η τιμή του φυσικού αερίου για τη Λευκορωσία να είναι 100 δολάρια για κάθε 1000m³, και να αυξηθεί σταδιακά έως το 2011 ώστε να φτάσει την τιμή της ευρωπαϊκής αγοράς. Την ίδια στιγμή συμφώνησαν να αυξηθούν τα τέλη διαμετακόμισης φυσικού αερίου κατά 70% και να αγοράσει η εταιρεία Gazprom το 50% της λευκορωσικής εταιρείας Beltransgas.⁵³

Άλλο ένα ζήτημα που έφερε αντιμέτωπες τις δύο χώρες σχετιζόταν με το πετρέλαιο. Το 1995 οι δύο χώρες είχαν συμφωνήσει να μην υπάρχουν δασμοί στο εξαγόμενο πετρέλαιο από τη Λευκορωσία, με αντάλλαγμα οι δύο χώρες να μοιράζονται τα έσοδα (85% στη Ρωσία και 15% στη Λευκορωσία). Ωστόσο, η Λευκορωσία το 2001 ακύρωσε από την πλευρά της τη συμφωνία ενώ η Ρωσία συνέχισε τις εξαγωγές χωρίς δασμούς. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να κρατάει όλα τα έσοδα η Λευκορωσία. Στη συνέχεια το Δεκέμβριο του 2006 η Ρωσία επέβαλε μία σταθερή τιμή για το πετρέλαιο, η οποία ήταν 180 δολάρια για κάθε τόνο πετρελαίου. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να ζητήσει η Λευκορωσία 45 δολάρια για κάθε τόνο πετρελαίου που περνά από τον αγωγό Druzhba, κάτι που φυσικά η Ρωσία

⁵²John Lough, "Russia's Energy Diplomacy" Catham House briefing paper, May 2011

⁵³John Lough, "Russia's Energy Diplomacy" Catham House briefing paper, May 2011

αρνήθηκε να πληρώσει. Η Λευκορωσία από την πλευρά της σταμάτησε να διοχετεύει πετρέλαιο και η ρωσική εταιρεία Transneftσταμάτησε επίσης να στέλνει πετρέλαιο. Τελικά μετά από διαπραγματεύσεις η διοχέτευση του πετρελαίου αποκαταστήθηκε.

- Μολδαβία

Άλλη μία χώρα, η οποία αντιμετωπίζει προβλήματα στις διμερείς της σχέσεις με τη Ρωσία είναι η Μολδαβία, η οποία ως φτωχό και απόλυτα εξαρτημένο από τη Ρωσία κράτος υποκύπτει στις ρωσικές απαιτήσεις. Η Μολδαβία, βαθιά χρεωμένη χώρα, κάθε χειμώνα αντιμετώπιζε την απόφαση του Πούτιν για διακοπή παροχής αερίου λόγω ανεξόφλητων χρεών. Το 2003, η Gazprom εξέφρασε την επιθυμία να αποκτήσει ορισμένες μολδαβικές εταιρείες ως μερική εξόφληση του χρέους και το 2006, η Ρωσία διακόπτει την προμήθεια αερίου με την απαίτηση να αποκτήσει μέρος του ελέγχου της εταιρείας Moldovagaz.

- Βαλτικές Χώρες

Οι Βαλτικές Χώρες εξαρτώνται επίσης σε πολύ μεγάλο ποσοστό από το ρωσικό φυσικό αέριο. Όσον αφορά τη Λιθουανία το διάστημα 1998-2000 υπήρξαν εννιά διακοπές παροχής αδιύλιστου πετρελαίου προς το διυλιστήριο της λιθουανικής πόλης Mazeikiu, καθώς η Ρωσία επιθυμούσε να αποφευχθεί η πώληση του διυλιστηρίου σε Αμερικανούς. Εν τέλει, το διυλιστήριο αγοράστηκε από αμερικανική εταιρεία. Εντούτοις, το 2006 το διυλιστήριο αυτό ξαναπωλήθηκε, αυτή τη φορά στην πολωνική εταιρεία PKNOrlen, ενώ υπήρχαν υποψήφιοι Ρώσοι αγοραστές επίσης, αλλά και η εταιρεία KazMunaiGaz του Καζακστάν. Ωστόσο, η ρωσική εταιρεία Transneft, που είναι ιδιοκτήτρια του πετρελαϊκού αγωγού που προμηθεύει το διυλιστήριο Mazeikiu διέκοψε τον εφοδιασμό του, μετά από μια βλάβη στον αγωγό, την οποία όμως δε διόρθωσε. Το γεγονός αυτό φανερώνει τη δυσαρέσκεια του ρωσικού κράτους έναντι της Λιθουανίας, η οποία δεν πώλησε το διυλιστήριο της σε ρωσική εταιρεία αλλά σε πολωνική.⁵⁴

Συνεχίζοντας με τη Λετονία, παρατηρούμε ότι η Ρωσία το 2003 κατέβαλε συνεχείς προσπάθειες ώστε να ελέγξει το λετονικό λιμάνι του Ventspils, το οποίο αποτελεί σταθμό εξαγωγής πετρελαϊκών προϊόντων. Έχοντας αυτό ως στόχο η Ρωσία σταδιακά μείωσε τις εξαγωγές της από αυτό το λιμάνι, θέλοντας να οδηγήσει το λιμάνι σε χρεοκοπία. Τελικά, η Ρωσία σταμάτησε τελείως τις εξαγωγές της μέσω του λιμανιού Ventspils,

⁵⁴John Lough, "Russia's Energy Diplomacy" Catham House briefing paper, May 2011

παρά τις διαμαρτυρίες κάποιων Ρώσων παραγωγών. Επιπλέον, η Ρωσία αποφάσισε να μη συμπεριλάβει το λιμάνι αυτό στο σχεδιασμό του νέου συστήματος αγωγών της Βαλτικής, προτιμώντας να συμπεριλάβει το ρωσικό λιμάνι Primorsk.⁵⁵

Σχετικά με την Εσθονία, βλέπουμε πως ενώ μέχρι το 2007 το ρωσικό κράτος χρησιμοποιούσε το εσθονικό λιμάνι του Tallinn για να εξάγει πετρέλαιο και γαιάνθρακα, οι εξαγωγές αυτές σταμάτησαν ξαφνικά, μετά την απόφαση της εσθονικής κυβέρνησης να μετακινήσει ένα σοβιετικό μνημείο. Δε μπορούμε, λοιπόν, να παραβλέψουμε εδώ τα πολιτικά κίνητρα, ωστόσο φαίνεται ότι τελικά η πράξη αυτή έφερε μεγαλύτερες επιπτώσεις στη Ρωσία παρά την Εσθονία, δεδομένου ότι μειώθηκε σε μεγάλο βαθμό η εξαγωγική της ικανότητα.⁵⁶

Τα τελευταία χρόνια οι χώρες της βαλτικής προσπαθούν να ανεξαρτητοποιηθούν ενεργειακά από τη Ρωσία, την ίδια στιγμή που φαίνεται ότι θέλουν να αναπτύξουν τους δεσμούς τους με τα ευρωπαϊκά κράτη. Από τη μία θέλουν να σπάσουν το δίκτυο ηλεκτρικού ρεύματος BRELL (Belarus, Russia, Estonia, Latvia, Lithuania) που ελέγχεται από τη Μόσχα, πετυχαίνοντας με αυτό τον τρόπο να απομονώσουν το Καλίνιγκραντ. Από την άλλη θέλουν να δημιουργήσουν ενωτικούς σύνδεσμούς με τα κράτη της ευρωπαϊκής ένωσης, όπως τη Σουηδία και την Πολωνία για να μεταφέρουν ενεργειακές ύλες.⁵⁷

- Χώρες του Καυκάσου

Οι χώρες της Καυκασίας έχουν αναπτύξει επίσης διμερείς σχέσεις με τη Ρωσία, οι οποίες σχετίζονται με τις αγοραπωλησίες ενεργειακών υλών. Πιο συγκεκριμένα, η Ρωσία εξήγαγε φυσικό αέριο στο Αζερμπαϊτζάν, ωστόσο από το 2007 η ρωσική εταιρεία Gazprom αποφάσισε να αυξήσει την τιμή του, φτάνοντας τα 235 δολάρια για κάθε χίλια κυβικά μέτρα. Η κυβέρνηση του Αζερμπαϊτζάν αρνήθηκε να πληρώσει αυτή την τιμή με αποτέλεσμα η Ρωσία να σταματήσει τις εξαγωγές φυσικού αερίου προς το Αζερμπαϊτζάν. Ως επακόλουθο αυτής της πράξης το Αζερμπαϊτζάν σταμάτησε τις εξαγωγές πετρελαίου προς ή μέσω της Ρωσίας.⁵⁸

Όσον αφορά την Αρμενία, εμφανίζεται εξαρτημένη σε μεγάλο βαθμό από τη Ρωσία, καθώς η Ρωσία ελέγχει την αρμενική ενεργειακή αγορά. Τον Δεκέμβριο του 2013 ο Ρώσος πρόεδρος Πούτιν επισκέφθηκε την

⁵⁵John Lough, "Russia's Energy Diplomacy", Catham House briefing paper, May 2011

⁵⁶John Lough "Russia's Energy Diplomacy", Catham House briefing paper, May 2011

⁵⁷Elisabeth Braw, "The Baltic States Vital Step Toward Energy Independence", 17/12/2015

⁵⁸Federico Salvati, "Russia and Azerbaijan: a complicated relationship", Geopolitica.info, 15/3/15

Αρμενία. Κατά τη διάρκεια της επίσκεψης του υπογράφηκε σειρά συμφωνιών σχετικά με την άμυνα, την οικονομία αλλά και την ενέργεια. Πιο συγκεκριμένα, η Ρωσία μείωσε την τιμή του φυσικού αερίου από 270 σε 189 δολάρια για κάθε χίλια κυβικά μέτρα.⁵⁹

Οι ενεργειακές διμερείς σχέσεις της Ρωσίας και της Γεωργίας εμφανίζονται πιο περίπλοκες εξ' αιτίας του ζητήματος της Νότιας Οσσετίας. Τον Ιανουάριο του 2006 σημειώθηκαν δύο εκρήξεις στον αγωγό Mozdok-Tbilisi στη συνοριακή ρωσική περιοχή της Βόρειας Οσσετίας. Το Νοέμβριο της ίδιας χρονιάς η εταιρεία Gazprom ανακοίνωσε την κατασκευή αγωγού φυσικού αερίου στην περιοχή της αποσχισθείσας Νότιας Οσσετίας. Επιπλέον, την επόμενη χρονιά η Gazprom αύξησε την τιμή του φυσικού αερίου για τη Γεωργία, φτάνοντας τα 235 δολάρια για κάθε χίλια κυβικά μέτρα.⁶⁰

- Χώρες της ανατολικής Ευρώπης

Σχετικά με τη Τσεχία, βλέπουμε ότι το 2008 μετά την υπογραφή ενός συμφώνου μεταξύ των ΗΠΑ και της Τσεχίας η Ρωσία μείωσε τη ροή του ρωσικού πετρελαίου μέσω του αγωγού Druzhba, το γεγονός αυτό δε κίνησε αμέσως υποψίες για τις πολιτικές σκοπιμότητες που εξυπηρετεί αυτή η κίνηση της Ρωσίας. Η μείωση αυτή έφτασε στο 50%, ωστόσο η εταιρεία Transneft αρνήθηκε οποιαδήποτε πολιτική σκοπιμότητα.⁶¹

Όσον αφορά την Πολωνία, οι διμερείς σχέσεις είχαν κάποια βελτίωση με την άνοδο της κυβέρνησης του Τουσκ, έτσι συνέχισε η συνεργασία για τον αγωγό Yamal-Europe, με τις μόνες διαφωνίες να αφορούν τον έλεγχο του αγωγού. Ωστόσο πρέπει να σημειώσουμε ότι το 2009 λόγω της διαμάχης μεταξύ Ρωσίας και Ουκρανίας η πολωνική εταιρεία PGNIG δεν πήρε τη συμφωνημένη προμήθεια αερίου.

Συμπεραίνεται λοιπόν, πως η Ρωσία από το 2000 και έπειτα με πρόεδρο τον Πούτιν, ασκεί πολιτικές πίεσης, ούτως ώστε να επιτύχει τους στόχους της για εξάπλωση της ενεργειακής της στρατηγικής προς την Ευρώπη. Παρατηρείται πως οι αγωγοί φυσικού αερίου και πετρελαίου έχουν γίνει ισχυρό μέσο άσκησης εξωτερικής πολιτικής, πιο ισχυρό και από στρατιωτικές εναλλακτικές. Επιπλέον παρατηρείται πως η Ρωσία χρησιμοποιεί ένα μοτίβο εκβιασμού για συμμόρφωση προς τις γείτονες

⁵⁹Matthew Bryza, "Armenian government made strategic mistake to allow Russia own country's entire energy market" Global Affairs, 25/6/15

⁶⁰Peter Finn, «Russia's State Controlled Gas Firm Announces Plan to Double Price for Georgia», The Washington Post, 3/9/2006

⁶¹John Lough "Russia's Energy Diplomacy" Catham House briefing paper, May 2011

χώρες και είναι σαφές πως οι σχέσεις μεταξύ της Ρωσίας και των χωρών αυτών είναι δύσκολες. Ο Πρόεδρος Πούτιν προσπάθησε να δημιουργήσει ένα ενεργειακό μπλοκ με ηγέτιδα τη Μόσχα, του οποίου στόχος ήταν η αποδυνάμωση των εξωτερικών εταιρειών. Η κυβέρνηση Πούτιν και η ελεγχόμενη από το κράτος Gazprom δεν διστάζουν να χρησιμοποιήσουν σκληρά μέσα και τακτικές, όπως παραδείγματος χάριν η διακοπή φυσικού αερίου σε περιόδους χειμώνα, αποσκοπώντας στην απόλυτη επιτυχία της σχεδιασμένης ενεργειακής πολιτικής.

Η Ρωσία και η Κασπία Θάλασσα

Η Κασπία Θάλασσα, είναι μία κλειστή θάλασσα ανάμεσα στη Ρωσία, το Καζακστάν, το Τουρκμενιστάν, το Ιράν και το Αζερμπαϊτζάν. Πρόκειται για μία θάλασσα πλούσια σε κοιτάσματα πετρελαίου, με αποτέλεσμα η Κασπία να αποκτήσει αμέσως μεγάλη στρατηγική αξία. Οι εξαγωγές πετρελαίου από την Κασπία Θάλασσα ξεκίνησε το 1991, δηλαδή μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης.⁶²

Τα αποθέματα πετρελαίου του Αζερμπαϊτζάν, του Καζακστάν και του Τουρκμενιστάν εκτιμώνται ότι φτάνουν τα 70 δις βαρέλια πετρελαίου ενώ άλλες εκτιμήσεις θέλουν τα αποθέματα της Κασπίας Θάλασσας να φτάνουν τα 200 δις βαρέλια πετρελαίου, με τη συνολική αξία των αποθεμάτων πετρελαίου και φυσικού αερίου να φτάνει τα τρία διςδολάρια. Για τον λόγο αυτό από πολλούς θεωρείται ως μία εναλλακτική λύση για τα πετρέλαια του αραβοπερσικού κόλπου.

Το γεγονός αυτό δημιουργεί μεγάλο ανταγωνισμό ανάμεσα στις μεγαλύτερες πετρελαϊκές εταιρείες, όπως η Shell, η Chevron, η Texaco, η BP-Amoco, η Exxon-Mobil, η Unocal, οι οποίες έχουν υποβάλλει προσφορές για την ανάπτυξη των πετρελαϊκών εξαγωγών στην Κασπία. Επιπλέον, ιαπωνικές και κινεζικές εταιρείες που συμμετέχουν σε κοινοπραξίες διεκδικούν με τον τρόπο τους μερίδιο πετρελαίου. Την ίδια

⁶²Saman Sepehri «Η Γεωπολιτική του πετρελαίου», μετάφραση-επιμέλεια: Ιωάννης Βιδάκης, Αθήνα 2016, σελ.29

στιγμή αποτελεί μήλο της έριδος ανάμεσα στις παράκτιες χώρες που προαναφέραμε και κατά καιρούς υπάρχουν διάφορες συγκρούσεις.⁶³

Κατά την ψυχροπολεμική περίοδο η Κασπία Θάλασσα αποτελούσε φυσικό σύνορο μεταξύ της Σοβιετικής Ένωσης και του Ιράν.⁶⁴ Έτσι και κατά τη μεταψυχροπολεμική περίοδο η Ρωσία και το Ιράν είναι οι δύο κύριες αντιμαχόμενες πλευρές, οι οποίες ανταγωνίζονται για να γίνουν η κύρια οδός μεταφοράς του πετρελαίου αλλά και επειδή διεκδικούν την μερίδα του λέοντος από τα κοιτάσματα. Ωστόσο, και οι δύο χώρες έχουν να αντιμετωπίσουν την αυξανόμενη επιρροή της Τουρκίας στην περιοχή.⁶⁵

Πρέπει να σημειώσουμε βέβαια ότι η Ρωσία έχει ήδη πολλά κοιτάσματα πετρελαίου στη Σιβηρία και άρα δεν εξαρτάται από τις πετρελαιοπηγές της Κασπίας Θάλασσας. Ωστόσο, αυτό που ενδιαφέρει κυρίως τη Ρωσία είναι να αυξήσει την επιρροή της στην περιοχή.⁶⁶ Για τον λόγο αυτό η Ρωσία συνεργάστηκε με το Αζερμπαϊτζάν αλλά και το Καζακστάν, το οποίο λόγω των ευρέων συνόρων που μοιράζεται με τη Ρωσία, αλλά και λόγω του ρωσογενή πληθυσμού της τάξεως του 38% επηρεάζεται σε μεγάλο βαθμό από τη Ρωσία.⁶⁷

Η Ρωσία, λοιπόν, υποστηρίζει από την πλευρά της, μαζί με τα κράτη που συνεργάζονταν με αυτήν, ότι η Κασπία Θάλασσα πρέπει να μοιραστεί ανάμεσα σε αυτές τις χώρες σύμφωνα με την παράκτια έκταση κάθε κράτους. Ωστόσο, καθώς με τη μέθοδο αυτή το Ιράν θα κατείχε μόνο το 13% της Κασπίας Θάλασσας, υποστήριξε σε συνεργασία με το Τουρκμενιστάν τη διαίρεση της Κασπίας σε πέντε ίσα κομμάτια.⁶⁸

Τα παραπάνω γεγονότα είχαν ως αποτέλεσμα τις διάφορες συγκρούσεις στην περιοχή. Πιο συγκεκριμένα στις 23/7/2001 έλαβε χώρα μία έρευνα από το ιρανικό ναυτικό σε πηγές πετρελαίου της Κασπίας Θάλασσας, οι

⁶³Saman Sepehri «Η Γεωπολιτική του πετρελαίου», , μετάφραση-επιμέλεια: Ιωάννης Βιδάκης, Αθήνα 2016, σελ.29

⁶⁴Phillipe Billow “Geopolitics of resource wars: resource dependence, governance and violence”, Franc Cass London 2005 σελ.162 “During the soviet...and Iran”

⁶⁵Phillipe Billow “Geopolitics of resource wars: resource dependence, governance and violence”, Franc Cass London 2005 σελ.167 “Although the collapse...region”

⁶⁶Phillipe Billow “Geopolitics of resource wars: resource dependence, governance and violence”, Franc Cass London 2005 σελ.167 “The majority...its own backyard”

⁶⁷Phillipe Billow “Geopolitics of resource wars: resource dependence, governance and violence”, Franc Cass London 2005 σελ.168

⁶⁸Phillipe Billow “Geopolitics of resource wars: resource dependence, governance and violence”, Franc Cass London 2005 σελ.169 “Yet both countries...has claimed

οποίες διεκδικούνται από το Αζερμπαϊτζάν,⁶⁹ ενώ ακολούθησαν παραβιάσεις του αζερικού εναέριου χώρου από το Ιράν. Στο γεγονός αυτό ενεπλάκει και η Τουρκία, η οποία ως στενή σύμμαχος του Αζερμπαϊτζάν έστειλε πολεμικά αεροπλάνα πάνω από το Μπακού, ώστε να δείξει την υποστήριξη της.⁷⁰

Εκτός από τις εντάσεις μεταξύ των χωρών αυτών για την κατανομή του πετρελαίου και του φυσικού αερίου, άλλο ένα θέμα που δημιουργεί εντάσεις είναι η διοχέτευση των υδρογονανθράκων στην παγκόσμια αγορά μέσω αγωγών. Πιο συγκεκριμένα, έχουν προταθεί διάφορες διαδρομές αγωγών, είτε μέσω του Ιράν είτε χρησιμοποιώντας το υπάρχον σύστημα της Ρωσίας. Ωστόσο, ως πιο ασφαλές ενδεχόμενο για τις ΗΠΑ θεωρούν τη δημιουργία ενός αγωγού από το Μπακού στο Τσεϊχάν καθώς και τις διακασπιανές γραμμές. Δηλαδή, τη μεταφορά των υδρογονανθράκων από την Κασπία, υποθαλάσσια, έως το τουρκικό λιμάνι Τσεϊχάν στη Μεσόγειο. Ωστόσο, το έργο αυτό καθυστέρησε λόγω των τεράστιων δαπανών και τελικά ξεκίνησε το 2002 μετά την τοποθέτηση αμερικανικών στρατευμάτων στη Γεωργία, το Ουζμπεκιστάν, το Καζακστάν και το Τουρκμενιστάν. Βέβαια, ακόμα εκφράζονται ανησυχίες για την οικονομική βιωσιμότητα του προγράμματος αυτού, διότι η μείωση των τιμών του πετρελαίου θα είναι σημαντικό πλήγμα, καθώς δεν έχει εξακριβωθεί ακόμα αν τα βaréλια

⁶⁹Phillipe Billow “Geopolitics of resource wars: resource dependence, governance and violence”, Franc Cass London 2005 σελ.161 «On 23 July...to which state”

⁷⁰Phillipe Billow “Geopolitics of resource wars: resource dependence, governance and violence”, Franc Cass London 2005 σελ.161 «As if to respond...Baku»



Εικ 11. Οι αγωγοί της περιοχής της Κασπίας. Με πράσινη γραμμή ο μεγαλύτερος αγωγός του αργού πετρελαίου και με πράσινη διακεκομμένη γραμμή σχεδιασμένοι, προτεινόμενοι ή υπο κατασκευή αγωγοί πετρελαίου. Πηγή: marcon.com

Ρωσία και η Αρκτική

Η Αρκτική είναι μια τεράστια περιοχή που εκτείνεται στο ένα έκτο της επιφάνειας εδάφους της γης, με περισσότερα από 30 εκατομμύρια τετραγωνικά χιλιόμετρα. Μεγάλο μέρος της περιοχής της Αρκτικής καλύπτεται από τον ωκεανό ενώ υπάρχουν και μεγάλες χερσαίες εκτάσεις. Εκτιμάται ότι το 25% των παγκοσμίων αποθεμάτων πετρελαίου και φυσικού αερίου που δεν έχουν ακόμη ανακαλυφθεί, βρίσκονται στον Αρκτικό Ωκεανό με αποθέματα 238-500 δις βαρέλια πετρελαίου, τα οποία γίνονται πλέον προσβάσιμα καθώς έχουν συρρικνωθεί δραματικά οι πολιτικοί πάγοι. Οι γεωλόγοι του αμερικανικού οργανισμού US Geological Survey επίσης εκτιμούν από την πλευρά τους, ότι η περιοχή μπορεί να κρύβει το 15% των αποθεμάτων αργού πετρελαίου και το 30% του φυσικού αερίου. Τα υποθαλάσσια αυτά κοιτάσματα της Αρκτικής διεκδικούν βάσει των διεθνών συμβάσεων και συνθηκών η Ρωσία, ο Καναδάς, οι ΗΠΑ, η Νορβηγία και η Δανία, στην οποία ανήκει η Γροιλανδία.

⁷¹Saman Sepehri «Η Γεωπολιτική του πετρελαίου», μετάφραση-επιμέλεια: Ιωάννης Βιδάκης, Αθήνα 2016, Σελ.30

Το γεγονός ότι για την Αρκτική δεν υπάρχει κάποια διεθνής συνθήκη που να της διασφαλίζει συγκεκριμένο καθεστώς και πλήρη προστασία είναι καθοριστικό καθώς στην κρίσιμη αυτή περιοχή διακυβεύονται συμφέροντα κολοσσικών διαστάσεων, αλλά την ίδια στιγμή οι ενδιαφερόμενοι έχουν μεγάλη άνεση στις κινήσεις τους.⁷²

Η Σύμβαση του ΟΗΕ για το Δίκαιο της Θάλασσας (1982) επιτρέπει στα κράτη που βρέχονται από τον Αρκτικό Ωκεανό να επεκτείνουν το δικαίωμα εκμετάλλευσης των φυσικών πόρων (δηλαδή την ΑΟΖ τους) από τα 200 στα 350 ν. μίλια ανοιχτά των ακτών τους, εφόσον αποδείξουν επιστημονικώς ότι η επέκταση αυτή αποτελεί «τη φυσική προέκταση της ηπειρωτικής υφαλοκρηπίδας τους». Τα πέντε αρκτικά κράτη (Ρωσία, Νορβηγία, ΗΠΑ, Καναδάς και Δανία) έχουν ξεκινήσει από καιρό έναν αγώνα δρόμου προσπαθώντας το καθένα να εδραιώσει τις δικές του διεκδικήσεις.⁷³

Για να βρεθεί μία λύση στην κατανομή των κοιτασμάτων της Αρκτικής δημιουργήθηκε το Αρκτικό Συμβούλιο, στο οποίο συμμετέχουν ο Καναδάς, η Δανία, η Φινλανδία, η Ισλανδία, η Νορβηγία, η Ρωσική Ομοσπονδία, η Σουηδία και οι Ηνωμένες Πολιτείες. Επιπλέον, ως μόνιμοι παρατηρητές συμμετέχουν η Κίνα, η Γαλλία, η Γερμανία, η Πολωνία, η Βρετανία και η Ολλανδία, ενώ ως ad hoc παρατηρητές συμμετέχουν η Νότια Κορέα και η Ιαπωνία. Στο πλαίσιο του Αρκτικού Συμβουλίου οι προαναφερθείσες χώρες συμφώνησαν το 2008 ότι το ζήτημα της κατανομής των συνόρων στην Αρκτική θα πρέπει να επιλυθεί με ειρηνικά μέσα. Ωστόσο, δεν λείπουν οι αντιπαραθέσεις, καθώς ο καθένας έχει φυσικά ως στόχο να διασφαλίσει το μεγαλύτερο μερίδιο από τα κοιτάσματα της Αρκτικής.⁷⁴

Όσον αφορά τη Ρωσία η σύγχρονη τεχνολογία, και ειδικότερα το μοντέλο τεκτονικής εξέλιξης της Αρκτικής, μπαίνει στην υπηρεσία της γεωπολιτικής. Με βάση αυτή την επιστημονική επιχειρηματολογία, η Ρωσία διεκδικεί αδιάκοπα και χρησιμοποιώντας κάθε διαθέσιμο μέσο και δύναμη την επέκταση της υφαλοκρηπίδας της. Το νέο φυσικό μοντέλο που προσομοιώνει την εξέλιξη της Αρκτικής αποτέλεσε την επιστημονική τεκμηρίωση της αίτησης που υπέβαλε η Ρωσία στον ΟΗΕ

⁷²Leonid Timtchenko "The Russian Arctic Sectoral Concept: Past And Present"
<http://pubs.aina.ucalgary.ca/arctic/Arctic50-1-29.pdf>

⁷³Leonid Timtchenko The Russian Arctic Sectoral Concept: Past And Present,
<http://pubs.aina.ucalgary.ca/arctic/Arctic50-1-29.pdf>

⁷⁴Mohan Malik "Energy Remapped: Yesterday's Winners, Tomorrow's Losers? Global Affairs"
January/February 2015

για να επεκτείνει την υφαλοκρηπίδα. Έτσι το εμβαδόν της περιοχής του Αρκτικού Ωκεανού που διεκδικεί η Ρωσία είναι 1, 2 εκατομμύρια τετραγωνικά χιλιόμετρα και στο υπέδαφός της βρίσκονται περίπου πέντε δισεκατομμύρια τόνοι φυσικών πόρων.

Περιοχή-κλειδί για την πραγματοποίηση των βλέψεων της Ρωσίας επί της Αρκτικής αποτελεί η πόλη του Μούρμανσκ, βορειοανατολικά της οποίας, στο βυθό της θάλασσας του Μπάρεντς, βρίσκεται το Στόκμαν (Shtokman), ένα από τα μεγαλύτερα κοιτάσματα φυσικού αερίου στον κόσμο. Περιέχει μοναδικές ποσότητες φυσικού αερίου και τα αποθέματα εκτιμώνται σε περίπου 3,6 τρισεκατομμύρια κυβικά μέτρα.⁷⁵

Τα κοιτάσματα του Στοκμαν είναι διπλάσια από όλα τα αποθέματα φυσικού αερίου του Καναδά μαζί και φτάνουν για να καλύψουν όλες τις ανάγκες της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε φυσικό αέριο για 7 χρόνια. Τα κοιτάσματα ανακαλύφθηκαν το 1988 αλλά παρέμειναν ανεκμετάλλευτα εξαιτίας των ακραίων αρκτικών συνθηκών και του βάθους της θάλασσας. Τα δύο αυτά προβλήματα έχουν αρχίσει να ξεπερνιούνται καθώς αφενός από τη μία το κλίμα αλλάζει και αφετέρου στην Νορβηγία η πετρελαϊκή Statoil έχει ήδη αναπτύξει την τεχνολογία που χρειάζεται για τη εξόρυξη από μεγάλα βάθη. Η Gazprom, ο Ρωσικός πετρελαϊκός κολοσσός, κάλεσε την Statoil να συνεργαστεί σε αυτό το έργο μαζί με την Γαλλική εταιρία Total. Υπολογίζεται ότι τα αποθέματα του Στοκμαν αξίζουν 400 δισεκατομμύρια δολάρια. Έτσι το Μούρμανσκ πρόκειται να γίνει η αρκτική πρωτεύουσα του πετρελαίου και του φυσικού αερίου από τις Αρκτικές Θάλασσες.⁷⁶

Επιπλέον, οι επιστήμονες του Ινστιτούτου Ωκεανολογίας της Ρωσικής Ακαδημίας Επιστημών (ΡΑΕ), ανέπτυξαν ένα νέο φυσικό μοντέλο της εξελικτικής κίνησης του φλοιού της γης για την περιοχή της Αρκτικής. Έτσι, δίδεται η ευκαιρία, όχι μόνο στη Ρωσία, αλλά και σε άλλες χώρες που πληρούν τις προϋποθέσεις, να διεκδικήσουν νέα εδάφη στις αρκτικές περιοχές. Το μοντέλο δείχνει ότι οι υποθαλάσσιες οροσειρές «Λομονόσοφ» και «Μεντελέγιεφ» στο Βόρειο Παγωμένο Ωκεανό είναι μέρος της ρωσικής υφαλοκρηπίδας.

Η αίτηση της Ρωσίας υποβλήθηκε στην Επιτροπή για τα όρια της υφαλοκρηπίδας των Ηνωμένων Εθνών, στις 5 Αυγούστου. Η Ρωσία κατέθεσε στα Η.Ε. αίτημα για την αναγνώριση της επέκτασης των ορίων της υφαλοκρηπίδας της Αρκτικής, διεκδικώντας την εδαφική κυριαρχία

⁷⁵Stephen J. Blank, «Imperial Ambitions», Global Affairs, May/June 2015

⁷⁶Stephen J. Blank, «Imperial Ambitions», Global Affairs, May/June 2015

επί της υποθαλάσσιας κορυφογραμμής Λομονόσοφ, η οποία εκτείνεται και σε εδάφη που, σύμφωνα με τις διεθνείς συνθήκες ανήκουν και τον Καναδά και τη Γροιλανδία (Δανία). Εάν η αίτηση γίνει αποδεκτή, η πρόσβαση της πλειονότητας των ευρωπαϊκών κρατών, καθώς και των ΗΠΑ, ακόμη και της Κίνας, της Ινδίας και της Ιαπωνίας στην Αρκτική Ζώνη θα περιοριστεί.⁷⁷

Ωστόσο, η Ρωσία έρχεται αντιμέτωπη με τα συμφέροντα των υπόλοιπων κρατών. Έτσι εντείνεται η διαμάχη της Ρωσίας με τον Καναδά, καθώς ο Καναδάς ανακοίνωσε πως κατέθεσε φάκελο ενώπιον της ειδικής επιτροπής του ΟΗΕ για να επεκτείνει την κυριαρχία του στο γεωγραφικό Βόρειο Πόλο, αψηφώντας κυρίως τη Ρωσία, η οποία έχει ήδη στήσει εκεί τη σημαία της. Οι Καναδοί υποστηρίζουν ότι η υποθαλάσσια οροσειρά Λομονόσοφ αποτελεί προέκταση της καναδικής ηπειρωτικής υφαλοκρηπίδας και με βάση αυτό τον ισχυρισμό διεκδικούν την κυριαρχία στο Βόρειο Πόλο.

Επιπλέον, η Δανία αναφέρει το Associated Press, παρουσίασε γεωλογικά δεδομένα σύμφωνα με τα οποία το νησί της Γροιλανδίας, αυτόνομη κτήση της Δανίας, συνδέεται με την υποθαλάσσια οροσειρά Λομονόσοφ, η οποία εκτείνεται μέχρι το Βόρειο Πόλο. «Η οροσειρά Λομονόσοφ αποτελεί φυσική επέκταση της υφαλοκρηπίδας της Γροιλανδίας» δήλωσε ο Κρίστιαν Μάρκουσεν της Γεωλογικής Υπηρεσίας Δανίας και Γροιλανδίας. «Ο Βόρειος Πόλος, που είναι ένα μικροσκοπικό, αυθαίρετο σημείο, πέφτει συμπτωματικά εντός αυτής της περιοχής» υποστήριξε.

Το ίδιο όμως υποστηρίζει και η Ρωσία, η οποία ύψωσε τη ρωσική σημαία στο βυθό του Βόρειου Πόλου το 2007. Το θέμα μάλιστα επεκτάθηκε και στη συνέχεια προκάλεσε ακόμα και διπλωματικές εντάσεις ανάμεσα στη Μόσχα και την Ουάσιγκτον. «Αφότου η επιτροπή του ΟΗΕ καταλήξει στην απόφασή της, βάσει επιστημονικών δεδομένων, θα πρέπει να ακολουθήσει μια πολιτική διαδικασία. Περιμένω ότι θα πάρει καιρό. Η απάντηση θα έρθει σε μερικές δεκαετίες» δήλωσε ο Δανός υπουργός Εξωτερικών Μάρτιν Λίντεγκααρντ. Η περιοχή που ζητά η Κοπεγχάγη είναι μεγάλη όσο η Γερμανία και η Γαλλία μαζί, 20 φορές μεγαλύτερη από την ίδια τη Δανία.⁷⁸

⁷⁷Mohan Malik, «Energy Remapped: Yesterday's Winners, Tomorrow's Losers? Global Affairs», , January/February 2015

⁷⁸ Danish Arctic

strategyhttp://www.geopoliticsnorth.org/index.php?option=com_content&view=article&id=157:dani-sh-preliminary-arctic-strategy&catid=40&Itemid=108

Βλέπουμε, λοιπόν, ότι ο Καναδάς και η Δανία απορρίπτουν τον ρωσικό ισχυρισμό για την οροσειρά του Λομονόσοφ (εκτείνεται από τη Γροιλανδία ως τη Σιβηρία και τον Βόρειο Πόλο) υποστηρίζοντας ότι πρόκειται για γεωγραφική προέκταση της δικής τους ηπειρωτικής υφαλοκρηπίδας. Ο πρωθυπουργός της Ρωσίας Β. Πούτιν είχε δηλώσει ότι η Ρωσία θα ολοκληρώσει τη χαρτογράφηση της αρκτικής της υφαλοκρηπίδας ως το 2013 και θα υποβάλει στον ΟΗΕ την αίτηση για το Λομονόσοφ ως το 2014. Ο Καναδάς έχει δηλώσει ότι θα κάνει το ίδιο το 2013, γεγονός στο οποίο οφείλεται πιθανότατα η επίσπευση της ρωσικής διαδικασίας.⁷⁹

Μήλο της Έριδος δεν είναι φυσικά η οροσειρά, αλλά οι ανεκμετάλλευτοι υδρογονάνθρακες της Αρκτικής: εκτιμάται ότι εκεί κρύβεται το 13% των κοιτασμάτων πετρελαίου και το 30% των κοιτασμάτων φυσικού αερίου που δεν έχουν ακόμη ανακαλυφθεί παγκοσμίως. Το λιώσιμο των πάγων και η πρόοδος της τεχνολογίας τροφοδοτούν τα σχέδια των ενδιαφερόμενων μερών. Όσον αφορά τις σχέσεις της Ρωσίας με τη Νορβηγία τα πράγματα είναι πιο περίπλοκα. Βασικό ζήτημα στις μεταξύ τους διμερείς σχέσεις αποτελεί για πολλά χρόνια η διαφορά τους στην θάλασσα του Μπάρεντς.

Μελετώντας την πολύπλοκη πολιτική σκακιέρα της Αρκτικής, πρέπει να σημειώσουμε ότι η άνοδος της θερμοκρασίας και το λιώσιμο των πάγων έχει καθοριστικό ρόλο στην προσπάθεια για την εκμετάλλευση των ενεργειακών πηγών της περιοχής. Πιο συγκεκριμένα, το λιώσιμο των πάγων έδωσε μία μοναδική ευκαιρία στις εταιρείες για να ξεκινήσουν έρευνες για κοιτάσματα πετρελαίου στην Αρκτική. Έτσι το πρώτο βήμα μεταξύ Ρωσίας και ΗΠΑ έγινε, όταν υπογράφηκε συμφωνία ανάμεσα στη ρωσική Rosneft και στην αμερικανική Exxon Mobil, για τη συνεκμετάλλευση των υπεράκτιων πετρελαϊκών πεδίων στο ρωσικό Αρκτικό Κύκλο. Η αξία τους φτάνει τα 500 δισ. δολάρια, ενώ η παρουσία του Αμερικανικού κολοσσού στην αγορά της Ρωσίας ξεπερνάει τα 20 χρόνια. Με βάση τις μέχρι τώρα συμφωνίες, με πιο πρόσφατη αυτή του Φεβρουαρίου του 2013, η Exxon Mobil αποκτά πρόσβαση σε επιπλέον 606.000 τετραγωνικά χιλιόμετρα στη ρωσική αρκτική και συγκεκριμένα σε επτά νέα οικοπέδα στις θάλασσες Τσούκτσι, Κάρα και Λάπτεφ. Αντίστοιχα η Rosneft έχει την ευκαιρία να εξαγοράσει το 25% του δικαιώματος εκμετάλλευσης του κοιτάσματος Point Thompson στην Αλάσκα. Πρόκειται για ένα κοίτασμα, κυρίως, φυσικού αερίου και

⁷⁹Elizabeth Riddell-Dixon «Canada's Arctic Policy»The University of Western Ontario
https://uaf.edu/files/olli/CUSI_Research_Note2_Riddell_Dixon.pdf

εκτιμάται ότι περιέχει 300 εκατ. βαρέλια υδρογονανθράκων. Επίσης οι δύο εταιρείες είπαν επίσης ότι θα εξετάσουν μία πιθανή κοινοπραξία για τη δημιουργία μονάδας υγροποίησης φυσικού αερίου στη ρωσική άπω ανατολή. Τον Ιούνιο του 2013 οι δύο εταιρείες υπέγραψαν νέα συμφωνία για τη δημιουργία επιστημονικού κέντρου στην Αρκτική, με χρηματοδότηση σχεδόν μισού δισ. δολαρίων. Επιπλέον ενεργούν και άλλες εταιρείες όπως τον ιταλικό ενεργειακό όμιλο ENI, η νορβηγική Statoil, η ολλανδική Shell, η γαλλική Total, η βρετανική BP και η αμερικανική Chevron.⁸⁰

Συμπεραίνουμε, λοιπόν, ότι η Ρωσία αδιαμφισβήτητα βρίσκεται στο επίκεντρο της προσοχής. Άλλωστε, σε αυτή αντιστοιχεί τουλάχιστον το ήμισυ της επιφάνειας, της ακτογραμμής, του πληθυσμού και πολύ πιθανόν και του ορυκτού πλούτου της Αρκτικής. Επιπλέον, αποτελεί την πιο άρτια κατατοπισμένη χώρα με την πιο στοχευμένη στρατηγική για την Αρκτική από κάθε άλλη χώρα και τα σχέδια της για την Βόρεια Θαλάσσια οδό στηρίζονται στη διεθνή συνεργασία. Μια χαρακτηριστική δήλωση του πρέσβη της Ρωσίας για τα ζητήματα της Αρκτικής, Βασίλιεφ είναι ότι στην Αρκτική δεν μπορεί να επιβιώσει κανείς μόνος του και πως αυτό ισχύει τόσο για τους ανθρώπους όσο και για τις χώρες.

⁸⁰Shamil Midkhatovich Yenikeyeff and Timothy Fenton Krysiak "Oxford Energy Comment" August 2007 <https://www.oxfordenergy.org/wpcms/wp-content/uploads/2011/01/Aug2007-TheBattleforthenextenergyfrontier-ShamilYenikeyeff-and-TimothyFentonKrysiak.pdf>



Εικ 12. Χάρτης του αρκτικού ωκεανού. National snow and ice center data.

Πηγή: nsidc.org

Ρωσία και Βαλκάνια

Η Ρωσία στο πέρασμα της ιστορίας είχε στενές σχέσεις με τις χώρες των Βαλκανίων, οι οποίες έχουν ύψιστη στρατηγική σημασία για τη Ρωσία. Το γεγονός αυτό άλλαξε με την διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης, καθώς η Ρωσία έχασε την επιρροή της σε διεθνές επίπεδο χάνοντας τον μέχρι τότε ηγεμονικό της ρόλο. Ωστόσο, με την άνοδο του Πούτιν και την επάνοδο της Ρωσίας στη διεθνή σκακιέρα, η Ρωσία θέλησε να επανασυσφίξει τις σχέσεις της με τα Βαλκάνια και καθώς η Ρωσία άρχισε να αναδεικνύεται σε ενεργειακή δύναμη ανέπτυξε ενεργειακούς δεσμούς με τις χώρες των βαλκανίων, οι οποίες δεν έχουν αναπτύξει τον τομέα της πράσινης ενέργειας και εξαρτώνται από τις παραδοσιακές πηγές ενέργειας, όπως το πετρέλαιο, το φυσικό αέριο και τον άνθρακα.

Έτσι οι σχέσεις που αναπτύσσονται σήμερα μεταξύ των χωρών της χερσονήσου του Αίμου και της Ρωσίας αποκτούν κυρίως οικονομικό χαρακτήρα, ενώ φαίνεται ότι τα Βαλκάνια εξαρτώνται ενεργειακά σε μεγάλο βαθμό από τη Ρωσία. Το γεγονός αυτό καθιστά τα Βαλκάνια μία σημαντική αγορά ενέργειας για τη Ρωσία, η οποία επιθυμεί μέσω της ενεργειακής και οικονομικής της διείσδυσης στα Βαλκάνια να αυξήσει την επιρροή της στην περιοχή. Παρότι οι χώρες των Βαλκανίων είτε είναι μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, είτε έχουν ευρωπαϊκή κατεύθυνση, λόγω της ενεργειακής τους εξάρτηση από τη Ρωσία είναι ευάλωτες στη ρωσική επιρροή. Επιπροσθέτως, οι ενεργειακές συμφωνίες μεταξύ των κρατών πολλές φορές αποτελούν προάγγελοςυνάψεως και άλλων συμφωνιών, εμπορικού κυρίως χαρακτήρα, όπως για παράδειγμα πωλήσεις στρατιωτικού εξοπλισμού.⁸¹

Εκτός του γεγονότος ότι τα Βαλκάνια είναι μία αρκετά προσοδοφόρα αγορά ενέργειας για τη Ρωσία έχουν ένα ακόμη σημαντικό πλεονέκτημα, το οποίο είναι η στρατηγική τους θέση, η οποία μπορεί να χρησιμεύσει για τη χερσαία μεταφορά ενεργειακών υλών για την τροφοδοσία της Ευρώπης. Έτσι στο παρελθόν ήρθε στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων το ζήτημα της δημιουργίας του αγωγού Burgas-Alexandroupolis αλλά και του αγωγού SouthStream. Ο πρώτος θα μετέφερε πετρέλαιο, ενώ ο δεύτερος φυσικό αέριο.

⁸¹The Budding Autocrats of the Balkans <http://foreignpolicy.com/2016/04/15/the-budding-autocrats-of-the-balkans-serbia-macedonia-montenegro/>

Πιο συγκεκριμένα, ο αγωγός SouthStream προέκυψε ως ανταγωνιστικό εγχείρημα στον αμερικανικής εμπνεύσεως αγωγό Nabucco, που στόχο έχει την παράκαμψη του ουκρανικού σκοπέλου στην ενεργειακή τροφοδότηση της Ευρώπης.⁸² Την ίδια στιγμή, ο αγωγός SouthStream αντικαθιστά την προέκταση του BlueStream από την Τουρκία μέσω Βουλγαρίας, Σερβίας, Ουγγαρίας και Αυστρίας. Η υλοποίηση του αγωγού αυτού θα επέφερε ως αποτέλεσμα τη σύσφιξη των σχέσεων της Ρωσίας με τη Βουλγαρία αλλά και την αύξηση της ρωσικής επιρροής στη Βουλγαρία. Επιπροσθέτως, θα συσφίξει τις σχέσεις με τη Σερβία, η οποία έχει ήδη αρκετά στενές σχέσεις με τη Ρωσία, καθώς έχει απομακρυνθεί από τη Δύση, εξ' αιτίας του ζητήματος του Κοσόβου.⁸³ Ωστόσο η υλοποίηση του αγωγού αυτού έχει αναβληθεί μέχρι πρότινος καθώς θεωρήθηκε ότι εξυπηρετεί πολιτικές σκοπιμότητες της Ρωσίας, η οποία επιθυμεί να προεκτείνει την επιρροή της στις χώρες της χερσονήσου του Αίμου. Επιπλέον, το κόστος για την υλοποίηση του αγωγού αυτού είναι αρκετά μεγάλο.

Το 2006 στα πλαίσια της επαναπροσέγγισης Ρωσίας και Ελλάδας υπογράφηκε η συμφωνία για τον αγωγό Burgas-Alexandroupolis, ενώ στο πνεύμα της επαναθέρμανσης των σχέσεων μεταξύ των δύο χωρών το 2007 διενεργήθηκε αγορά στρατιωτικού εξοπλισμού, συγκεκριμένα ρώσικων μεταγωγικών από την Ελλάδα. Επιπλέον, την επόμενη χρονιά έλαβε χώρα κοινή στρατιωτική άσκηση των δύο χωρών στο Αιγαίο, ενώ συνάφθηκε και η συμφωνία για τον South Stream. Ωστόσο ο αγωγός Burgas-Alexandroupolis δεν υλοποιήθηκε ποτέ λόγω της αποχώρησης της βουλγαρικής πλευράς από το σχέδιο.

Όσον αφορά τον αγωγό SouthStream, στις 25/7/2008 υπογράφηκε συμφωνία μεταξύ της Ρωσίας και της Βουλγαρίας. Στη συνέχεια, υπογράφηκαν σύμφωνα με τη Σερβία και την Ελλάδα, ενώ στις 28/12/2011 η Τουρκία συμφώνησε να περάσει ο αγωγός από τα χωρικά της ύδατα.⁸⁴ Ωστόσο, στη συνέχεια το σχέδιο για την κατασκευή αυτού του αγωγού ματαιώθηκε λόγω της ουκρανικής κρίσης.

Συμπεραίνουμε, λοιπόν, ότι παρότι η Ρωσία δε μπορεί να αποκτήσει τον πλήρη έλεγχο της περιοχής των Βαλκανίων, ανταγωνίζεται τη Δύση

⁸² The Project: Reliable Energy for the Future <http://www.south-stream-transport.com/project/>

⁸³ Kosovo conflict-Balkan history [1998–1999], The Editors of Encyclopædia Britannica <https://www.britannica.com/event/Kosovo-conflict>

⁸⁴ 21. YÜZYILDA TÜRKİYE-RUSYA FEDERASYONU ENERJİ İLİŞKİLERİ: KARŞILIKLI BAĞIMLILIK MI, YOKSA GİDEREK ARTAN TEK TARAFLI BAĞIMLILIK MI? <http://politikaakademisi.org/2014/06/27/21-yuzyilda-turkiye-rusya-federasyonu-enerji-iliskileri-karsilikli-bagimlilik-mi-yoksa-giderek-artan-tek-taragli-bagimlilik-mi/>

στους τομείς, τους οποίους η Δύση υστερεί, όπως είναι ο τομέας της ενέργειας. Με τον τρόπο αυτό δεισδύει οικονομικά στα Βαλκάνια με σκοπό να επεκτείνει την επιρροή της σε αυτά, γεγονός αυτό επιβεβαιώνει τα συμφέροντα, που έχει η Ρωσία στην περιοχή των Βαλκανίων.



Εικ13.Ο προτεινόμενος αγωγός SouthStream και ο αγωγός BlueStream Πηγή: pipeline-journal.net

Ε. Συμπεράσματα

Κλείνοντας αυτό το μέρος της εργασίας δε θα μπορούσαμε να μην κάνουμε μία ανακεφαλαίωση και να μην προβούμε σε κάποια συμπεράσματα. Όπως είδαμε η Ρωσία μπόρεσε σταδιακά να αναγεννηθεί από τις στάχτες της Σοβιετικής Ένωσης και μάλιστα έχει κάνει εμφανή την παρουσία της στη διεθνή σκακιέρα φέροντας τον τίτλο της «ενεργειακής υπερδύναμης». Πράγματι, η γεωγραφική της εξάπλωση ήταν ανέκαθεν ένα από τα σημαντικότερα προνόμια της. Άλλο ένα εξίσου σημαντικό είναι τα μεγάλα αποθέματα της σε πετρέλαιο, γαιάνθρακα και κυρίως φυσικό αέριο.

Μελετώντας τις σχέσεις της με τις χώρες με τις οποίες συνδιαλλάγεται συχνότερα γίνεται αντιληπτό το γεγονός ότι χρησιμοποιεί την ενέργεια για την ισχυροποίηση της στο διεθνές σύστημα. Πιο συγκεκριμένα, η ρωσική κυβέρνηση έχοντας αναπτύξει στενούς δεσμούς με τις εγχώριες εταιρείες ενεργειακών υλών και ελέγχοντας τες, είτε άμεσα είτε έμμεσα, είναι σε θέση να εξαπλώσει την επιρροή της πέρα των συνόρων της. Με άλλα λόγια, είναι σαφές ότι η Ρωσία χρησιμοποιεί τον ενεργειακό της πλούτο για πολιτικές σκοπιμότητες, όχι μόνο συνάπτοντας συμμαχίες αλλά συχνά εκβιάζοντας και απειλώντας. Για τον λόγο αυτό έχει κατηγορηθεί πολλές φορές, ως αναλογιστούμε όμως τη σοβαρότητα της απειλής για τις διεθνείς σχέσεις σύμφωνα με τον στρατηγικό ρεαλισμό του Schelling.

IV. Το σύγχρονο γεωπολιτικό παιχνίδι της Τουρκίας



Εικ 14. Χάρτης της Τουρκίας. Πηγή: Βικιπαίδεια

A. Εισαγωγή

Η Δημοκρατία της Τουρκίας είναι μια χώρα που βρίσκεται στη νοτιοδυτική Ασία, και πιο συγκεκριμένα στο κομμάτι που αποκαλείται Μικρά Ασία, ενώ ένα μικρό τμήμα της επικράτειας της στη νοτιοανατολική Ευρώπη. Μέχρι το 1922, η χώρα ήταν το κέντρο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Η χερσόνησος της Ανατολίας, που βρίσκεται ανάμεσα στη Μαύρη Θάλασσα και τη Μεσόγειο Θάλασσα συγκροτεί το βασικό τμήμα της χώρας. Η Τουρκία συνορεύει δυτικά με την Ελλάδα και τη Βουλγαρία, ανατολικά με τη Γεωργία, την Αρμενία, το Αζερμπαϊτζάν και το Ιράν, νότια με το Ιράκ και τη Συρία, ενώ τα θαλάσσια σύνορα της συναντώνται με αυτά της Κύπρου.

Β.Ιδεολογίες στην Τουρκία

- **Τουρκία και Ισλάμ**

Το Ισλάμ είναι αναπόσπαστο κομμάτι της κοινωνίας αλλά και της πολιτικής πραγματικότητας της Τουρκίας. Παρά τις προσπάθειες του Κεμάλ και των συνεχιστών του να εξοβελίσουν το Ισλάμ από τη δημόσια ζωή, αυτό εξακολουθούσε να επηρεάζει την πραγματικότητα, έστω και σε λανθάνουσα κατάσταση. Στην προσπάθεια τους αυτή, οι Κεμαλιστές επέβαλλαν κυρώσεις διαμέσου των μηχανισμών του κράτους, οι οποίοι είχαν ως στόχο να προστατέψουν τον κοσμικό χαρακτήρα του τουρκικού κράτους, αποτρέποντας οποιαδήποτε προσπάθεια παρεμπόδισης του εκσυγχρονισμού του έθνους.⁸⁵

Ωστόσο, οι εκσυγχρονιστικές μεταρρυθμίσεις δεν έγιναν εύκολα αποδεκτές από την πλειοψηφία του τουρκικού λαού, καθώς ο παραγκωνισμός του Ισλάμ από την κοινή ζωή σήμαινε αυτομάτως και τον παραγκωνισμό συνηθειών και πρακτικών αιώνων. Ουσιαστικά, οι πολίτες κλήθηκαν να αντικαταστήσουν τις δικές τους παραδόσεις με τον δυτικό τρόπο ζωής, ο οποίος σύμφωνα με τους εκσυγχρονιστές ήταν καταλληλότερος για τα δεδομένα της εποχής.

Η επιβολή της απόρριψης ενός πολιτικού και κοινωνικού συστήματος που αριθμούσε πολλά χρόνια ζωής, σε συνδυασμό με την προσπάθεια εξαναγκαστικής δυτικοποίησης μίας μουσουλμανικής κοινωνίας δεν είχε τα επιθυμητά αποτελέσματα. Το γεγονός αυτό γίνεται αντιληπτό μελετώντας την τουρκική ιστορία από τα μέσα του 20^{ου} αιώνα, και ιδιαίτερα δε μελετώντας την τουρκική κοινωνία επί κυβέρνησης Recep Tayyip Erdoğan (Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν).⁸⁶

⁸⁵ErikJanZürcher. Σύγχρονη ιστορία της Τουρκίας. Εκδόσεις Αλεξάνδρεια. 2004.

⁸⁶Erik Jan Zürcher. Σύγχρονη ιστορία της Τουρκίας. Εκδόσεις Αλεξάνδρεια. 2004.

Κεμαλισμός



Εικ 15. Φωτογραφία από διπλωματική συνάντηση μεταξύ ναζιστικής Γερμανίας-Τουρκίας. Πηγή: Βικιπαίδεια

Ο κεμαλισμός είναι μία βασική ιδεολογία του τουρκικού κράτους, το όνομα της προέκυψε από τον κύριο εμπνευστή της, τον Μουσταφά Κεμάλ Ατατούρκ, ο οποίος εδραίωσε την σύγχρονη τουρκική δημοκρατία και προώθησε τον εκδυτικισμό της Τουρκίας. Οι βασικές αρχές του κεμαλισμού καταγράφηκαν στο πρόγραμμα του κόμματος του 1931 και ήταν: ρεπουβλικανισμός, κοσμικότητα, εθνικισμός, λαϊκισμός, κρατισμός και επαναστατικότητα.⁸⁷

Από το 1913 η κοσμική ιδεολογία και ο εθνικισμός ήταν τα κυριότερα χαρακτηριστικά της νεοτουρκικής ιδεολογίας. Στη συνέχεια, ενσωματώθηκαν στον κεμαλισμό και κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '30 πήραν ακραία μορφή. Η κοσμικότητα γινόταν αντιληπτή όχι μόνο ως διάκριση μεταξύ της θρησκείας και του κράτους, αλλά ως εξοστρακισμός της θρησκείας απο τον δημόσιο βίο και εν συνεχεία εγκαθίδρυση απόλυτου κρατικού ελέγχου στους εναπομείναντες θρησκευτικούς δεσμούς. Ταυτόχρονα, μία ακραία μορφή εθνικισμού, με την συνακόλουθη δημιουργία ιστορικών μύθων, όπως για παράδειγμα η

⁸⁷Erik Jan Zürcher. Σύγχρονη ιστορία της Τουρκίας. Εκδόσεις Αλεξάνδρεια. 2004.

θεωρία της γλώσσας-ήλιος, χρησιμοποιήθηκε ως κύριο μέσο για την κατασκευή μίας νέας εθνικής ταυτότητας. Επιπλέον, θεωρείται ότι ο εθνικισμός είχε σκοπό να αντικαταστήσει την θρησκεία.⁸⁸



Εικ 16. Φωτογραφία του Κεμάλ Ατατούρκ. Πηγή: weloveist.com

Όσον αφορά τον ρεπουβλικανισμό, αυτός αποτέλεσε βασική αρχή από το 1923, οπότε και το τουρκικό κράτος απόκτησε την σημερινή του μορφή διώχνοντας τα εχθρικά στρατεύματα από τα εδάφη του. Επιπλέον την περίοδο αυτή η πολιτική δραστηριότητα υπέρ της επιστροφής στην μοναρχία είχε χαρακτηριστεί παράνομη. Σχετικά με την αρχή του λαϊκισμού, αυτή αποτελούσε ενσάρκωση της αντίληψης της εθνικής αλληλεγγύης, που πρωτοεμφανίστηκε δυναμικά στη διάρκεια του Α' Παγκοσμίου Πολέμου και η οποία έθετε τα συμφέροντα όλου του έθνους πάνω από εκείνα των ομάδων ή τάξεων.⁸⁹

⁸⁸Erik Jan Zürcher. Σύγχρονη ιστορία της Τουρκίας. Εκδόσεις Αλεξάνδρεια. 2004.

⁸⁹Erik Jan Zürcher. Σύγχρονη ιστορία της Τουρκίας. Εκδόσεις Αλεξάνδρεια. 2004

Η διακυβέρνηση του Erdoğan



Εικ 17. Φωτογραφία του Τούρκου προέδρου Erdoğan. Πηγή: Βικιπαίδεια

Το κόμμα ΑΚΡ ανέβηκε στην εξουσία το 2002, έκτοτε παρεμένει στην εξουσία έχοντας κερδίσει τις κοινοβουλευτικές εκλογές του 2007, του 2011 και του 2015. Επιπλέον, έχει κερδίσει τις περιφερειακές εκλογές του 2004, 2009 και 2014, ενώ τα δύο δημοψηφίσματα που διενεργήθηκαν το 2007 και το 2010 υποστήριξαν τις βουλές του κόμματος. Τέλος, στις 10 Αυγούστου του 2014 έγιναν για πρώτη φορά προεδρικές εκλογές στην Τουρκία, όπου ο Erdoğan νίκησε πανηγυρικά.⁹⁰

Στις 19 Μαΐου 2016 πραγματοποιήθηκε το Έκτακτο Συνέδριο της Κεντρικής Εκτελεστικής Επιτροπής του ΑΚΡ, προκειμένου να αναδιοργανωθεί το κόμμα και να γίνουν οι κατάλληλες αλλαγές στην ηγετική ομάδα. Έτσι, ο Τούρκος υπουργός Μεταφορών Binali Yıldırım (Μπιναλί Γιλντιρίμ) όντας ο μόνος υποψήφιος για την ηγεσία του κυβερνώντος κόμματος ΑΚΡ στο συνέδριο που πραγματοποιήθηκε έγινε ο νέος Πρωθυπουργός της Τουρκίας και στη συνέχεια, ο πρόεδρος της Τουρκική Δημοκρατίας Erdoğan έδωσε εντολή σχηματισμού κυβέρνησης στο νέο αρχηγό του ΑΚΡ και τα μέλη της νέας κυβέρνησης. Πολλοί θεωρούν ότι ο νέος Πρωθυπουργός είναι απλώς ένα φερέφωνο του Προέδρου Erdoğan. Πάντως, κρίνοντας από την αφοσίωση του στον Erdoğan και τον μετριοπαθή χαρακτήρα του ήταν η κατάλληλη επιλογή

⁹⁰“Turkeyelection: RulingAKPregainsmajority”, BBC 2/11/15
<http://www.bbc.com/news/world-europe-34694420>

για την θέση του Πρωθυπουργού, ώστε ο Erdoğan να μη συναντά αντιρρήσεις.⁹¹

- **Η ιδεολογία του AKP**

Το Adalet ve Kalkınma Partisi (Κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης) αντιπροσωπεύει την ιδεολογία του πολιτικού ισλάμ και άρα ένα πιο συντηρητικό τρόπο διακυβέρνησης. Το κόμμα AKP, ιδρύθηκε το 2000 και ουσιαστικά αποτελεί συνέχεια του Refah Partisi (Κόμμα Ευημερίας) καθώς και του Fazilet Partisi (Κόμμα Αρετής).

Πολιτικοί απόγονοι παραδοσιακών ισλαμιστικών κινημάτων όπως το Κίνημα Εθνικής Άποψης του Νετζμετίν Εμπρακάν, οι ιδρυτές του AKP αποστασιοποιήθηκαν από τις σκληροπυρηνικές θέσεις που παλαιότερα τους χαρακτήριζαν, υιοθετώντας στοιχεία ρητορικής και πολιτικής από το κεμαλικό κατεστημένο. Αντιθέτως από τον Ερμπακάν επιδείκνυαν μια φιλοδυτική και φιλοευρωπαϊκή στάση χωρίς όμως να κάνουν συμβιβασμούς σε ότι αφορούσε τις θρησκευτικές και πολιτιστικές αξίες. Με τον τρόπο αυτό μπόρεσαν να υπερισχύσουν χωρίς να συναντήσουν εμπόδια από τους Κεμαλιστές και κατόρθωσαν να παραμείνουν στην εξουσία χωρίς να ανατραπούν από πραξικόπημα.⁹²

Εν συνεχεία το AKP με μεταρρυθμίσεις και συνταγματικές αλλαγές κατόρθωσε να εμβαθύνει τον εκδημοκρατισμό της χώρας και να ενισχύσει την οικονομία της. Επιπλέον, εγκαθίδρυσε δικές του δομές εξουσίας και υπέσκαψε αυτές των Κεμαλιστών. Για ιδεολογικούς και οικονομικούς λόγους αλλά και χάρη στο βολικό γεωπολιτικό περιβάλλον η τουρκική εξωτερική πολιτική στράφηκε στον μουσουλμανικό κόσμο. Αντίθετα, οι σχέσεις μεταξύ Δύσης και Τουρκίας επιδεινώθηκαν. Παράλληλα, η Τουρκία με τις οικονομικές και διπλωματικές σχέσεις που ανέπτυξε διεκδίκησε το ρόλο της χώρας μοντέλου για τον μουσουλμανικό κόσμο υπόδειγμα σύνθεσης δημοκρατικών, φιλελεύθερων και συντηρητικών αξιών.⁹³

⁹¹« Νέος πρωθυπουργός της Τουρκίας ο Μπινάλι Γιλντιρίμ», Ναυτεμπορική, Πέμπτη, 19 Μαΐου 2016
<http://www.naftemporiki.gr/story/1105184/neos-prothupourgos-tis-tourkias-o-mpinali-gilntirim>

⁹²Understanding the AK Party's Identity Politics: A Civilizational Discourse and its Limitations, Burhanettin Duran, Insight Turkey
http://file.insightturkey.com/Files/Pdf/02_duran_4_w.pdf

⁹³ "The AKP's Ideological Hegemony Means More than Internal Party Disputes" The Turkey Analyst 25 March 2015
<http://www.turkeyanalyst.org/publications/turkey-analyst-articles/item/382-the-akp%E2%80%99s-ideological-hegemony-means-more-than-internal-party-disputes.html>

• Η γεωπολιτική αντίληψη του Davutoğlu

Η προσέγγιση του ΑΚΡ ήρθε σε ρήξη με την παραδοσιακή εξωτερική πολιτική του τουλάχιστον μερικού απομονωτισμού και της διατήρησης του status quo από το κεμαλικό κατεστημένο. Το γεγονός αυτό γίνεται αντιληπτό μελετώντας το βιβλίο που εξέδωσε ο Τούρκος ακαδημαϊκός και πολιτικός Ahmet Davutoğlu, περί στρατηγικού βάθους της Τουρκίας.⁹⁴ Ο Davutoğlu είχε καθοριστικό ρόλο στη διαδικασία λήψεως αποφάσεων στα εξωτερικά ζητήματα απ'όταν ο όταν ο Erdoğan ανέλαβε τα καθήκοντα του πρωθυπουργού.⁹⁵ Το βιβλίο του αποτέλεσε τη βάση της εξωτερικής πολιτικής επί του ΑΚΡ και καταδεικνύει το διαφοροποιημένο όραμα, σε σχέση με τις προηγούμενες τουρκικές κυβερνήσεις, που ακολουθεί η σημερινή.

Πιο συγκεκριμένα, ο όρος «στρατηγικό βάθος» σύμφωνα με τον Davutoğlu προϋποθέτει «ιστορικό και γεωγραφικό βάθος». Η Τουρκία κατέχει μια ιστορική κληρονομιά, η οποία είναι το αποτέλεσμα της μακροχρόνιας διαμάχης της Τουρκίας με το κυρίαρχο δυτικό πολιτισμό.⁹⁶ Επιπλέον, η Οθωμανική αυτοκρατορία έχει κληροδοτήσει στη σύγχρονη Τουρκία το ιστορικό και γεωγραφικό βάθος. Με αυτό τον τρόπο η Τουρκία τοποθετείται στο επίκεντρο πολλών γεωπολιτικών πεδίων επιρροής.⁹⁷ Συγχρόνως ένα άλλο πολύ σημαντικός παράγοντας σύμφωνα με τον Davutoğlu είναι το Ισλάμ. Ο τούρκος ακαδημαϊκός εξυψώνει τη σημασία της Ούμας⁹⁸ σε καθεστώς ιδανικής γεωπολιτικής δομής και αποδοκιμάζει την έννοια του κράτους έθνους βάση της ισλαμικής νομιμότητας. Ωστόσο υποκαθιστά τον όρο Ούμα με τον όρο ισλαμικός πολιτισμός ώστε να αποφευχθούν οι θρησκευτικοί συνειρμοί.⁹⁹

Επιπλέον, ο Davutoğlu ασκεί συγκαλυμμένη κριτική στο «δυτικόστροφο κεμαλικό κατεστημένο»¹⁰⁰ ενώ προκρίνει την εξωστρέφεια την οποία θεωρεί πως πρέπει να αποκτήσει η Τουρκία. Πιο συγκεκριμένα, ο Davutoğlu θεωρεί ότι ο γεωπολιτικός ρολος της

⁹⁴ Ahmet Davutoğlu «Stratejik derinlik: Türkiye'nin uluslararası konumu» Küre Yayınları, 2001

⁹⁵ Ιωάννης Θ. Μάζης «Η Γεωπολιτική της Ευρύτερης Μέσης Ανατολής και η Τουρκία» Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα 2008, σελ.59

⁹⁶ Αχμέτ Νταβούτογλου, «Το στρατηγικό βάθος: Η διεθνής θέση της Τουρκίας», Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2010. 11^η έκδοση, σελ.118

⁹⁷ Ιωάννης Θ. Μάζης «Η Γεωπολιτική της Ευρύτερης Μέσης Ανατολής και η Τουρκία» Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα 2008, σελ.60

⁹⁸ Καθολική κοινότητα των μουσουλμάνων

⁹⁹ Ιωάννης Θ. Μάζης «Η Γεωπολιτική της Ευρύτερης Μέσης Ανατολής και η Τουρκία» Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα 2008, σελ.62-63

¹⁰⁰ Ιωάννης Θ. Μάζης «Η Γεωπολιτική της Ευρύτερης Μέσης Ανατολής και η Τουρκία» Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα 2008, σελ.64

Τουρκίας πρέπει να επαναδιατυπωθεί, καθώς δεν αρκεί από μόνη της η σημαντική γεωπολιτική θέση που έχει η Τουρκία, αλλά πρέπει αυτή να χρησιμοποιηθεί καταλλήλως στην εξωτερική ολιτική του τουρκικού κράτους.¹⁰¹ Ο τούρκος πολιτικός πιστεύει ότι η Τουρκία πρέπει να διεκδικήσει ένα ανεξάρτητο ρόλο από εξωτερικά κέντρα πολιτικής ισχύος και αποφάσεων, εννοώντας την Δύση και τις ΗΠΑ στις οποίες βασίστηκε το κεμαλικό κατεστημένο, καθώς η πολιτική κουλτούρα της Τουρκίας δε συμπίπτει με τα δυτικά κράτη.¹⁰²

Προσβλέπει έτσι στην ενοποίηση του γεωπολιτισμικού και γεωπολιτικού μεταοθωμανικού χώρου χωρίς να αποτελεί όμως αυτοσκοπό. Οραματίζεται ένα πολιτικό, οικονομικό, πολιτισμικό σύστημα εναλλακτικό του υπερισχύοντος δυτικού. Συνάγεται επομένως η αντίληψη ότι Ισλάμ και Δύση είναι δύο αλληλοαποκλειόμενα συστήματα σε όλα τα επίπεδα και ότι η Τουρκία είναι ο νομιμοποιημένος φορέας της αλλαγής που θα αποκαταστήσει τον ισλαμικό κόσμο στη θέση που του ανήκει.¹⁰³ Όλα τα παραπάνω αποσκοπούν στην ανάδειξη της Τουρκίας σε περιφεριακή δύναμη.

Επιπλέον, θεωρεί ότι η τουρκική εξωτερική πολιτική πρέπει να θέσει ως προτεραιότητα της την αύξηση της επιρροής της σε τρεις σημαντικές γεωπολιτικές ζώνες: α) την εγγύς χερσαία περιοχή, η οποία περιλαμβάνει τα Βαλκάνια, τη Μέση Νατολή και τον Καύκασο β) την εγγύς θαλάσσια περιοχή, που περιλαμβάνει τον Εύξεινο Πόντο, την Αδριατική, την Ανατολική Μεσόγειο, την Κασπία, την Ερυθρά Θάλασσα και τον Περσικό Κόλπο γ) την εγγύς ηπειρωτική περιοχή, δηλαδή την Ευρώπη, τη Βόρεια Αφρική Νότια Ασία και την Κεντρική και Ανατολική Ασία. Με τον τρόπο αυτό, η Τουρκία θα αποκτήσει έναν ενεργητικό ρόλο στη διεθνή σκακιέρα.¹⁰⁴

Όσον αφορά τις σχέσεις της Τουρκίας με τη Ρωσία, η θέση του Davutoğlu είναι ασαφής. Απο τη μία πλευρά, αναγνωρίζει την πρωτοκαθεδρία της Ρωσίας στην περιοχή του Καυκάσου και της Κεντρικής Ασίας, Την ίδια στιγμή όμως επιχειρεί να ενισχύσει τη γεωπολιτική επιρροή της Τουρκίας προς τα κράτη των περιοχών αυτών, χρησιμοποιώντας τον οικονομικό πυλώνα ισχύος και τον πολιτιστικό.

¹⁰¹ Αχμέτ Νταβούτογλου, «Το στρατηγικό βάθος: Η διεθνής θέση της Τουρκίας», Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2010. 11^η έκδοση, σελ.191

¹⁰² Αχμέτ Νταβούτογλου, «Το στρατηγικό βάθος: Η διεθνής θέση της Τουρκίας», Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2010. 11^η έκδοση, σελ. 138

¹⁰³ Η Τουρκία ως «τρίτος πόλος» στην Μέση Ανατολή Οι διεθνείς ανακατατάξεις και η Δύση Ζήνωνας Τζιάρρας, Foreign Affairs, 20/07/2016

¹⁰⁴ Αχμέτ Νταβούτογλου, «Το στρατηγικό βάθος: Η διεθνής θέση της Τουρκίας», Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2010. 11^η έκδοση, σελ.193

Πιο συγκεκριμένα, προωθεί τις ιδιωτικές επενδύσεις στην Κεντρική Ασία, την ανάπτυξη των υποδομών, και έχει ως σκοπό την ενίσχυση του διαμετακομιστικού ενεργειακού ρόλου της Τουρκίας.¹⁰⁵ Επιπλέον, επιδιώκει τη ρωσοτουρκική στρατηγική συνεργασία σε διπλωματικό, οικονομικό και ενεργειακό επίπεδο. Από την άλλη πλευρά όμως, θεωρεί ότι οι ΗΠΑ πρέπει να συνεργασθούν με τις ισλαμικές και κομφουκιανικές χώρες ώστε να αποτρέψουν την απειλή της Ρωσίας.¹⁰⁶

Γ.Η Οικονομική Ισχύς της Τουρκίας

- Οικονομική Ανάπτυξη της Τουρκίας



Εικ 18. Η τουρκική λίρα, χαρτονόμισμα των 100 λιρών. Πηγή:currencyguide.eu

Η οικονομική ανάπτυξη στην Τουρκία, που ακολούθησε την οικονομική κρίση του 2001, κατόρθωσε να κάνει την Τουρκία 18^η μεγαλύτερη οικονομία παγκοσμίως βάσει του GDP της. Βασίστηκε στην βιομηχανική ανάπτυξη της χώρας, το άνοιγμα των αγορών, τη μείωση των κρατικών παρεμβατισμών στην οικονομία, καθώς και την αύξηση των ιδιωτικοποιήσεων. Ωστόσο, παρόλο που τα εντυπωσιακά επιτεύγματα της τουρκικής οικονομίας δείχνουν ότι αποτελούν ένα

¹⁰⁵Ιωάννης Θ. Μάζης «Η Γεωπολιτική της Ευρύτερης Μέσης Ανατολής και η Τουρκία» σελ.71 Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα 2008

¹⁰⁶Ιωάννης Θ. Μάζης «Η Γεωπολιτική της Ευρύτερης Μέσης Ανατολής και η Τουρκία» σελ.66 Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα 2008

υποδειγματικό μοντέλο, πολλοί αναλυτές, εξετάζοντας με προσοχή τους μικροοικονομικούς δείκτες όλων σχεδόν των αναφορών προόδου καταλήγουν στο συμπέρασμα, ότι η οικονομία της χώρας αν κατορθώσει να αποφύγει την παρατεταμένη ύφεση χρειάζεται ακόμη πολλά χρόνια πορείας για να φτάσει τα δυτικά δεδομένα.¹⁰⁷

Αυτό που φαντάζει σαν ένα οικονομικό θαύμα, οφείλεται κυρίως σε ένα συγκεκριμένο παράγοντα. Πιο συγκεκριμένα, μία ομάδα επιχειρηματιών υποστηρικτών του ΑΚΡ, που προέρχονται από την κεντρική ανατολία έχουν κατορθώσει τα τελευταία χρόνια να επικρατήσουν σε όλους τους κλάδους της τουρκικής οικονομίας. Επιπλέον, έχουν μετεγκαταστήσει μέρος των επιχειρήσεων τους στην Κωνσταντινούπολη και σε άλλες μεγάλες πόλεις. Εφαρμόζουν, λοιπόν, ένα ιδιότυπο ισλαμικό οικονομικό μοντέλο, το οποίο προβλέπει την αλληλοϋποστήριξη μεταξύ των επιχειρηματιών με τον δανεισμό με μηδενικό τόκο, την προώθηση των επιχειρήσεων των ομόθρησκων τους και αντίστοιχα τον αποκλεισμό κάθε αλλόθρησκου από την εμπλοκή του σε κερδοφόρες οικονομικές δραστηριότητες στην περιοχή της δράσης τους.

Με αυτό τον τρόπο αντιλαμβανόμαστε ότι το οικονομικό τουρκικό θαύμα αποτελείται από μία τάξη βαθιά θρησκευόμενων σουνιτών μουσουλμάνων που προέρχονται από την τουρκική επαρχία, οι οποίοι συγχρόνως είναι απόλυτα προσηλωμένοι στις αρχές της καπιταλιστικής οικονομίας της αγοράς, καθώς αποτελεί την οικονομική βάση και την κύρια αιτία ισχύος του κυβερνώντος κόμματος.

Ωστόσο, μετά το 2011 άρχισαν να γίνονται εμφανή τα προβλήματα που αντιμετωπίζει στη οικονομία αλλά και στο περιβάλλον της εσωτερικής και εξωτερικής ασφάλειας της χώρας. Η Τουρκία για να καταφέρει να επιβιώσει θα πρέπει να βελτιώσει το ενεργειακό της πλεονέκτημα. Πιο συγκεκριμένα, πρέπει να αναλάβει πέραν του δικτύου των αγωγών μέσω της χώρας, να επενδύσει σε σταθμούς υδροποιήσεως φυσικού αερίου, τερματικούς σταθμούς, εγκαταστάσεις πετροχημικών, μεγάλες δυνατότητες αποθηκεύσεως, την αύξηση των υποδομών διωλίσεως πετρελαίου, την προστασία των αγωγών της, καθώς και στην απόκτηση ενεργειακής τεχνολογίας και τεχνογνωσίας. Η Τουρκία θα πρέπει μεταξύ άλλων να πείσει τις χώρες καταναλωτές και παραγωγούς ως προς την αξιοπιστία της στα ενεργειακά θέματα. Είναι, λοιπόν, φανερό ότι ο ενεργειακός τομέας παίζει βασικό ρόλο στην οικονομική ανάπτυξη και ισχυροποίηση της Τουρκίας, καθώς μπορεί να αναλάβει τον ρόλο του διαμετακομιστή.

¹⁰⁷Theworldbank: TurkeyOverview
<http://www.worldbank.org/en/country/turkey/overview>

Ένας ακόμα σημαντικός παράγοντας στα έσοδα της Τουρκίας είναι οι Τουρκικές αερογραμμές¹⁰⁸, οι οποίες εκτός από την Ευρώπη έχουν στρατηγικά επεκτείνει το δίκτυο τους στην Ρωσία, την Κεντρική Ασία, την Ανατολική Ασία, την Μέση Ανατολή, την Αφρική και την Βόρεια και Νότια Αμερική. Με αποτέλεσμα να δηλώνουν ότι η εταιρεία αυτή εκτελεί σημαντικό έργο αερομεταφορών σε περισσότερες χώρες από οποιαδήποτε άλλη αερογραμμή.



Εικ 19. Δείκτες μέσου ρυθμού ετήσιας ανάπτυξης των τουρκικών αερογραμμών Πηγή: <https://www.slideshare.net/ermandemir16/turkish-airlines-20049980>

¹⁰⁸ Turk Hava Yollari/ Turkish Airlines



Εικ. 20 Ποσοστό εσόδων των τουρκικών αερογραμμών κατ'έτος Πηγή:
<https://www.slideshare.net/ermandemir16/turkish-airlines-20049980>



Εικ 21. Το τουρκικό εγχώριο προϊόν κατ'έτος Πηγή:tradingeconomics.com

- **Η εκβιομηχάνιση στη σημερινή Τουρκία**

Όπως ήδη αναφέραμε η ραγδαία ανάπτυξη που έχει γνωρίσει σήμερα η Τουρκία οφείλεται κατά πολύ στην εκβιομηχάνιση, η οποία έχει ανοίξει νέες θέσεις εργασίας, ενώ παράλληλα δημιουργεί νέα εξαγωγίμα προϊόντα αυξάνοντας τις εξαγωγές της Τουρκίας προς τη διεθνή αγορά. Τα πιο εξαγωγίμα προϊόντα της Τουρκίας είναι τα οχήματα, τα διάφορα μηχανήματα, οι πολύτιμες πέτρες και τα μέταλλα, το σίδηρο και το ατσάλι, τα είδη ένδυσης, οι ηλεκτρικές συσκευές, το πλαστικό, τα φρούτα και οι ξηροί καρποί.¹⁰⁹

Ωστόσο, η εκβιομηχάνιση της Τουρκίας έχει επιφέρει και αρκετές επιπτώσεις. Αρχικά, η μαζική παραγωγή στα εργοστάσια έχει προκαλέσει πολλά προβλήματα στο περιβάλλον της περιοχής. Το πρόβλημα ξεκινάει από το γεγονός ότι σε όλη την περιφέρεια της Τουρκίας το έδαφος είναι κατάλληλο για αγροτική παραγωγή. Έτσι, κανονικά δε θα έπρεπε να επιτρέπεται η δραστηριότητα βαριάς βιομηχανίας. Όμως, καθώς η εκβιομηχάνιση στηρίζει την οικονομία της Τουρκίας ενώ παράλληλα ο καταναλωτισμός έχει αυξηθεί, έχουν κατασκευαστεί δεκάδες βιομηχανικές ζώνες στην Τουρκία.

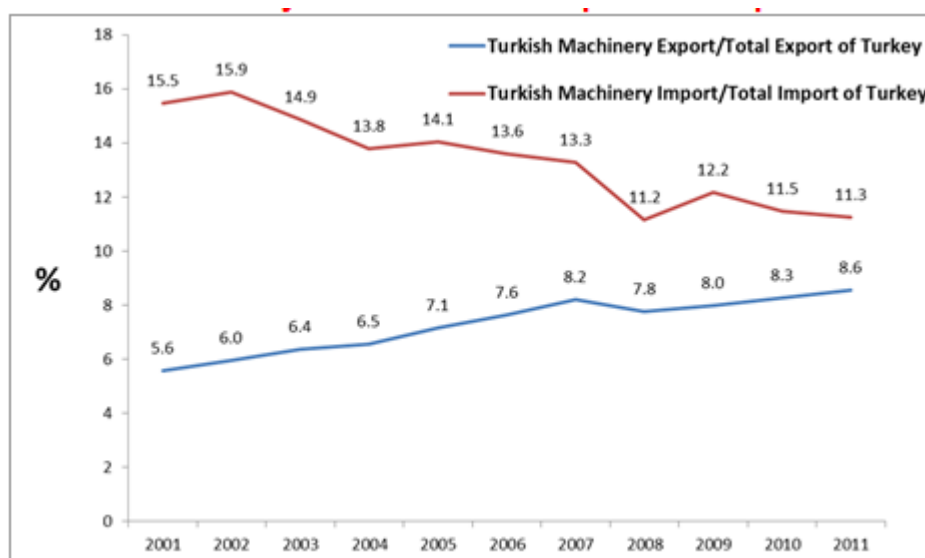
Όπως ειπώθηκε παραπάνω, άλλο ένα θετικό που έχει η κατασκευή πολλών εργοστασίων είναι οι πολλές θέσεις εργασίας που προσφέρουν. Ωστόσο και εδώ υπάρχουν αρκετά αρνητικά. Κατ'αρχάς, στην εργασιακή πραγματικότητα της Τουρκίας η μαύρη εργασία έχει πολύ υψηλά ποσοστά στους εργαζομένους, ενώ το φαινόμενο αυτό παρατηρείται ιδιαίτερα στις γυναίκες.

Επιπλέον, οι εργασιακές συνθήκες που αντιμετωπίζουν οι υπάλληλοι εργοστασίων είναι πολύ κακές. Κατ'αρχάς, τα ωράρια είναι εξουθενωτικά ενώ δεν επιτρέπεται η δημιουργία συνδικάτων και γενικότερα οι οποιεσδήποτε κινήσεις αποσκοπούν στο να κερδίσεις τα εργασιακά σου δικαιώματα. Πιο συγκεκριμένα, ενώ στην Τουρκία οι κρατικοί υπάλληλοι έχει καθιερωθεί να δουλεύουν γύρω στις 10 ώρες την ημέρα, 5 μέρες την εβδομάδα, στον ιδιωτικό τομέα η κατάσταση είναι πολύ χειρότερη. Επιπλέον, δεν υπάρχει τρόπος για την διεκδίκηση των δικαιωμάτων των εργατών, καθώς όποιος δεν δεχτεί να εργαστεί υπό αυτές τις συνθήκες θα βρεθεί εκτός εργασίας. Όποιος ζητήσει τα νομικά κατοχυρωμένα εργασιακά του δικαιώματα ή οργανωθεί σε συνδικάτο και

¹⁰⁹ Daniel Workman «Turkey's Top 10 Exports» 17/4/2017
<http://www.worldstopexports.com/turkeys-top-10-exports/>

ζητήσει ασφάλιση απολύεται. Ακόμα κι αν καταφέρει να οργανωθεί κρυφά για να διεκδικήσει συλλογικά τα αυτονόητα, ο εργοδότης του μπορεί να προβεί σε μαζικές απολύσεις.

Πολλά εκ των εργοστασίων που λειτουργούν δεν πληρούν ούτε τους στοιχειώδεις κανόνες υγιεινής, καθώς δεν παρέχουν ούτε τον κατάλληλο εξοπλισμό, γεγονός που είναι ενάντια στα ανθρώπινα δικαιώματα. Με αυτές τις εργασιακές συνθήκες, δηλαδή, κινδυνεύει καθημερινά η ζωή των ανθρώπων που δουλεύουν εκεί, γεγονός που αποδεικνύεται από τα εργατικά ατυχήματα στην Τουρκία που φτάνουν περίπου τα 2.000 τον χρόνο. Μέσω αυτής της εκμετάλλευσης επιτυγχάνεται η οικονομική ανάπτυξη της Τουρκίας. Παράλληλα, λόγω της εκβιομηχάνισης, η φύση καταστρέφεται όπως και η αγροτική παραγωγή που για χρόνια έδινε τροφή και ζωή στον τόπο.¹¹⁰

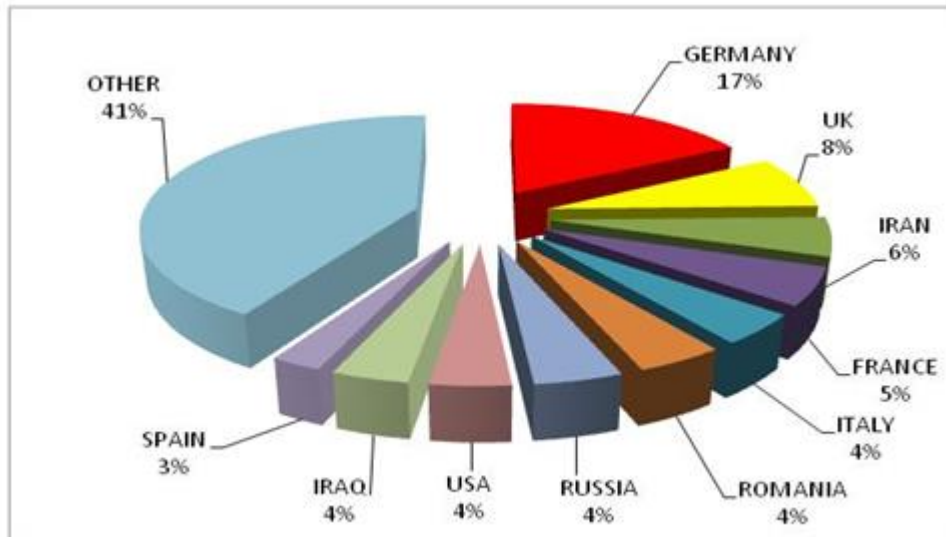


Εικ 22. Εισαγωγές και Εξαγωγές μηχανημάτων στην Τουρκία

Πηγή: makinetanitimgrubu.com.tr

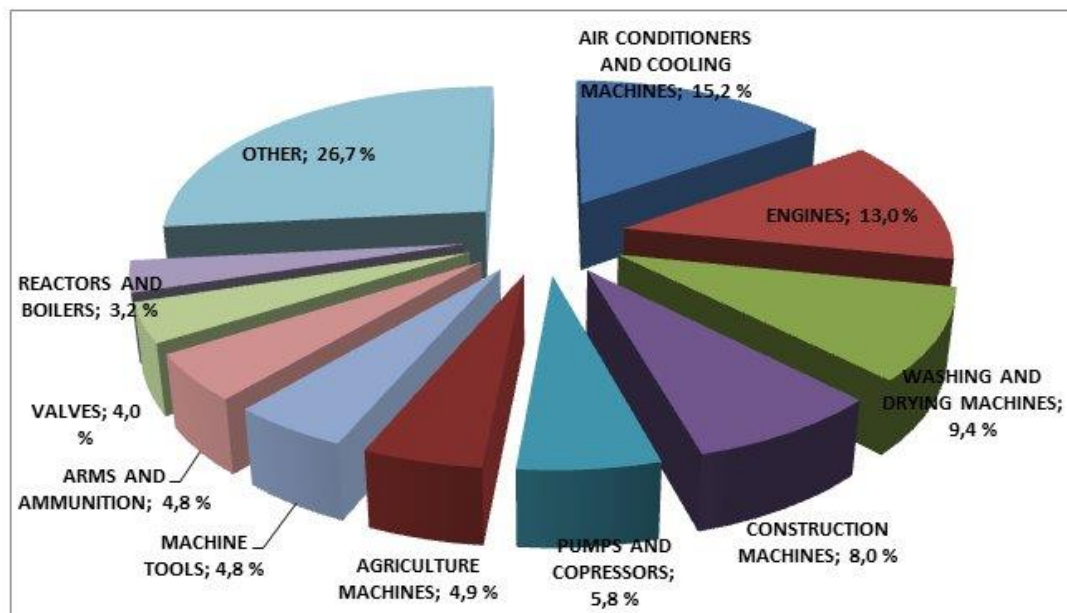
¹¹⁰Turkey - The Economy

http://data.mongabay.com/reference/country_studies/turkey/ECONOMY.html



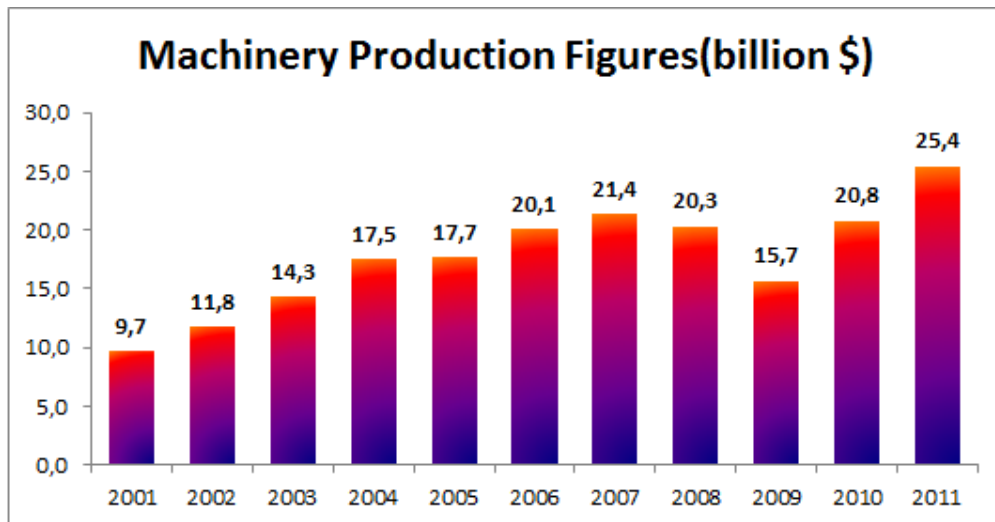
Εικ 23. Χώρες στις οποίες εξάγει η Τουρκία

Πηγή: makinetanitimgrubu.com.tr



Εικ 24. Προϊόντα που εξάγει η Τουρκία

Πηγή: makinetanitimgrubu.com.tr



Εικ 25. Παραγωγή Μηχανημάτων στην Τουρκία

Πηγή: makinetanitimgrubu.com.tr

- **Τουρκία και Ενέργεια**

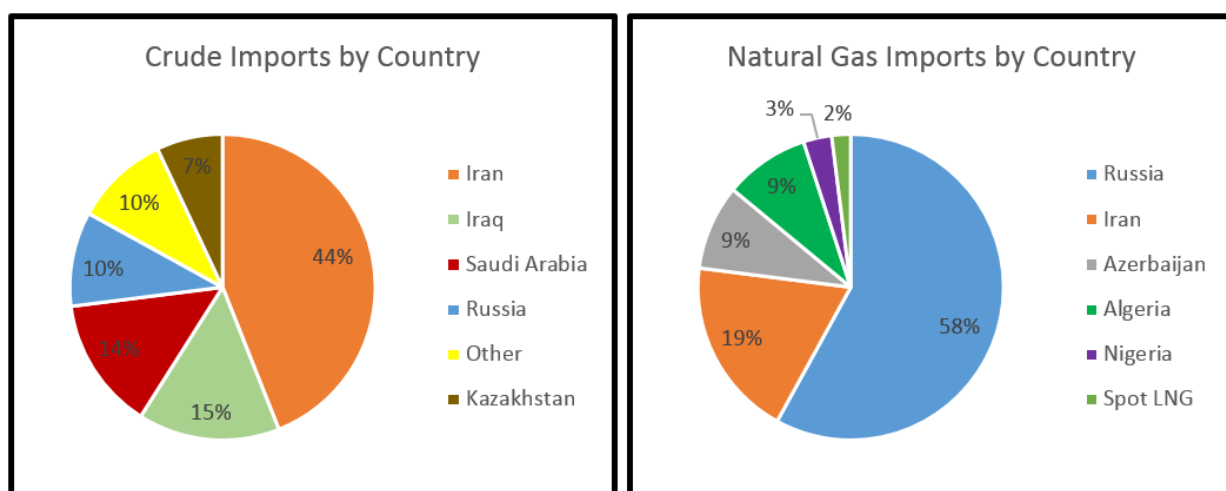
Άλλος ένας τομέας, στον οποίο βασίζεται η Τουρκία για την περαιτέρω οικονομική της ανάπτυξη και ισχυροποίηση είναι η ενέργεια. Πιο συγκεκριμένα, η Άγκυρα θέλει να εξασφαλίσει ενέργεια για το εσωτερικό της, ενώ ταυτόχρονα θέλει να αυξήσει τη γεωπολιτική της σημασία. Έτσι, παρατηρούμε ότι η ενεργειακή στρατηγική που ακολουθεί η Τουρκία περιλαμβάνει πρωτίστως την ενεργειακή της ασφάλεια. Έπειτα, περιλαμβάνει την εκμετάλλευση της γεωπολιτικής της θέση για τη μεταφορά ενέργειας προς την Ευρώπη, καθώς και την παροχή επιπρόσθετων υπηρεσιών, όπως επεξεργασία των ενεργειακών υλών. Τέλος περιλαμβάνει την διεύρυνση της τεχνογνωσίας στον ενεργειακό τομέα.

Εν συνεχεία, πρέπει να αναφέρουμε ότι η Τουρκία δεν είναι χώρα που παράγει ενέργεια, καθώς δεν έχει πολλά αποθέματα φυσικού αερίου και πετρέλαιου. Συγκεκριμένα, δε συμπεριλαμβάνεται στις 50 πρώτες χώρες σε αποθέματα.¹¹¹ Έτσι, ο ρόλος της περιορίζεται στο να τη μεταφέρει. Το γεγονός αυτό γίνεται αντιληπτό αν λάβουμε υπόψη ότι η Τουρκία εισάγει το 92% του πετρελαίου της, το 98% του φυσικού αερίου της και το 50% του άνθρακα που καταναλώνει. Μάλιστα, εισάγει το 63% του φυσικού

¹¹¹ Ali Kaçar : « Türkiye'nin Enerji Politikası ve Rusya», Genç Birikim, 25/12/2015 <http://www.gencbirikim.net/turkiyenin-enerji-politikasi-ve-rusya/>

αερίου της από τη Ρωσία. Εκτός από τη Ρωσία, η Τουρκία εισάγει πετρέλαιο και φυσικό αέριο από το Αζερμπαϊτζάν και το Ιράν.¹¹²

Ο μεγάλος πληθυσμός της Τουρκίας την καθιστά και μεγάλο καταναλωτή ενέργειας. Επιπλέον, οι ανάγκες της Τουρκίας για ενέργεια αυξάνονται κάθε χρόνο. Αυτό γίνεται αντιληπτό παρατηρώντας τις εισαγωγές φυσικού αερίου από την Τουρκία τα τελευταία χρόνια. Συγκεκριμένα, το 2015 η Τουρκία εισήγαγε 51 δις m³ φυσικού αερίου, ενώ το 2014 48-49 δις m³. Η αύξηση αυτή γίνεται περισσότερο εμφανής από το γεγονός ότι η Τουρκία εισήγαγε 28 δις m³ φυσικού αερίου το 2005 ενώ το 2010 38 δις m³.¹¹³ Για τον λόγο αυτό η Τουρκία είναι μεγάλη ενεργειακή αγορά για τη Ρωσία.¹¹⁴



Εικ 26. Εισαγωγή Πετρελαίου και Φυσικού Αερίου στην Τουρκία

Πηγή: *thejerusalemreview.com*

Η κρατική εταιρεία BOTAS ελέγχει μεγάλο μέρος του φυσικού αερίου της χώρας και το 70% του πετρελαίου στο εσωτερικό της χώρας.¹¹⁵ Επιπλέον, ο ηλεκτρισμός βρίσκεται σχεδόν ολόκληρος σε κρατικές εταιρείες. Βλέπουμε, λοιπόν, ότι οι ιδιωτικοποιήσεις στον τομέα της ενέργειας στη Τουρκία είναι περιορισμένες.

Η Τουρκία, το τελευταίο διάστημα, έχει κάνει κινήσεις για να εκμεταλλευτεί τις διαθέσιμες πηγές ενέργειας αλλά και έχει κάνει έρευνες για να βρει καινούριες. Πιο συγκεκριμένα, θέλοντας να μειώσει

¹¹² Ali Kaçar : « Türkiye'nin Enerji Politikası ve Rusya », Genç Birikim, 25/12/2015 <http://www.gencbirikim.net/turkiyenin-enerji-politikasi-ve-rusya/>

¹¹³ Ali Kaçar : « Türkiye'nin Enerji Politikası ve Rusya », Genç Birikim, 25/12/2015 <http://www.gencbirikim.net/turkiyenin-enerji-politikasi-ve-rusya/>

¹¹⁴ Mehmet Duman Nigar Samado: "Türkiye ile Rusya Federasyonu Arasındaki İktisadı ve Ticari İlişkilerin Yapısı Üzerine bir inceleme"

¹¹⁵ BOTAS: www.botas.org.tr

την ενεργειακή της εξάρτηση από τρίτα κράτη διενεργεί έρευνες για την ανεύρεση υδρογονανθράκων στο εσωτερικό της, στη Μαύρη Θάλασσα αλλά και στην Ανατολική Μεσόγειο.¹¹⁶ Επιπλέον, έχει προβεί σε ενέργειες για την εκμετάλλευση του άνθρακα που έχει σε αποθέματα.

Όσον αφορά τον τομέα της πυρηνικής ενέργειας, η Τουρκία έχει σε εξέλιξη πρόγραμμα δημιουργίας πυρηνικών ενεργειακών εργοστασίων. Πιο συγκεκριμένα, αναμένεται το 2018 να ξεκινήσει την κατασκευή του πυρηνικού σταθμού στο Akkuyu. Επιπλέον, υπάρχουν σχέδια για την κατασκευή πυρηνικού σταθμού στη Σινώπη σε συνεργασία με γαλλοϊαπωνική κοινοπραξία, καθώς και σχέδια για την κατασκευή ενός τρίτου σταθμού σε συνεργασία με την Κίνα.¹¹⁷

Επιπλέον, η Τουρκία φιλοδοξεί έως το 2023 να καλύπτει το 5% των ενεργειακών της αναγκών με πυρηνική ενέργεια. Σχετικά με τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, η Τουρκία φιλοδοξεί να τις χρησιμοποιήσει για την κάλυψη του 30% των ενεργειακών αναγκών της έως το 2023. Άλλωστε, η Τουρκία έχει κατάλληλες εκτάσεις για την ανάπτυξη τόσο της αιολικής, όσο και της ηλιακής ενέργειας. Έτσι σκοπεύει να αυξήσει την παραγωγή αιολικής ενέργειας από 5GWe σε 10GWe και της ηλιακής σε 3 GWe. Επιπροσθέτως, έχει το 1/8 του παγκόσμιου γεωθερμικού δυναμικού, ενώ ήδη χρησιμοποιεί το υδροηλεκτρικό δυναμικό της για την κάλυψη ενός μικρού μέρους των ενεργειακών της αναγκών. Με αυτό τον τρόπο, σχεδιάζει την αύξηση της παραγωγής υδροηλεκτρικού δυναμικού από 25 Gwe σε 32 GWe.¹¹⁸

Ωστόσο, όπως ήδη αναφέραμε ο κύριος ρόλος της δεν έγγεται στην παραγωγή ενέργειας αλλά στην μεταφορά της. Αυτό γίνεται κατανοητό βλέποντας ότι η Τουρκία στα βόρεια, τα ανατολικά και τα νότια συνορεύει με χώρες που παράγουν πετρέλαιο αλλά και φυσικό αέριο, ενώ στα δυτικά η Τουρκία συνορεύει με την Ευρώπη, η οποία ανήκει στις μεγαλύτερες ενεργειακές αγορές παγκοσμίως. Καθώς η Τουρκία βρίσκεται στη μέση όλων αυτών, αποκτά αυτομάτως έναν ισχυρό γεωπολιτικό ρόλο στη μεταφορά ενέργειας.¹¹⁹

Ως προς τους αγωγούς που διέρχονται από τα εδάφη της Τουρκίας, αυτοί είναι ο Αγωγός Μπακού- Τιφλίδα-Τσειχάν (Ceyhan), ο οποίος έχει

¹¹⁶Στην ανατολική Μεσόγειο έχει επεκτείνει μάλιστα τις έρευνες της στην Κυπριακή ΑΟΖ

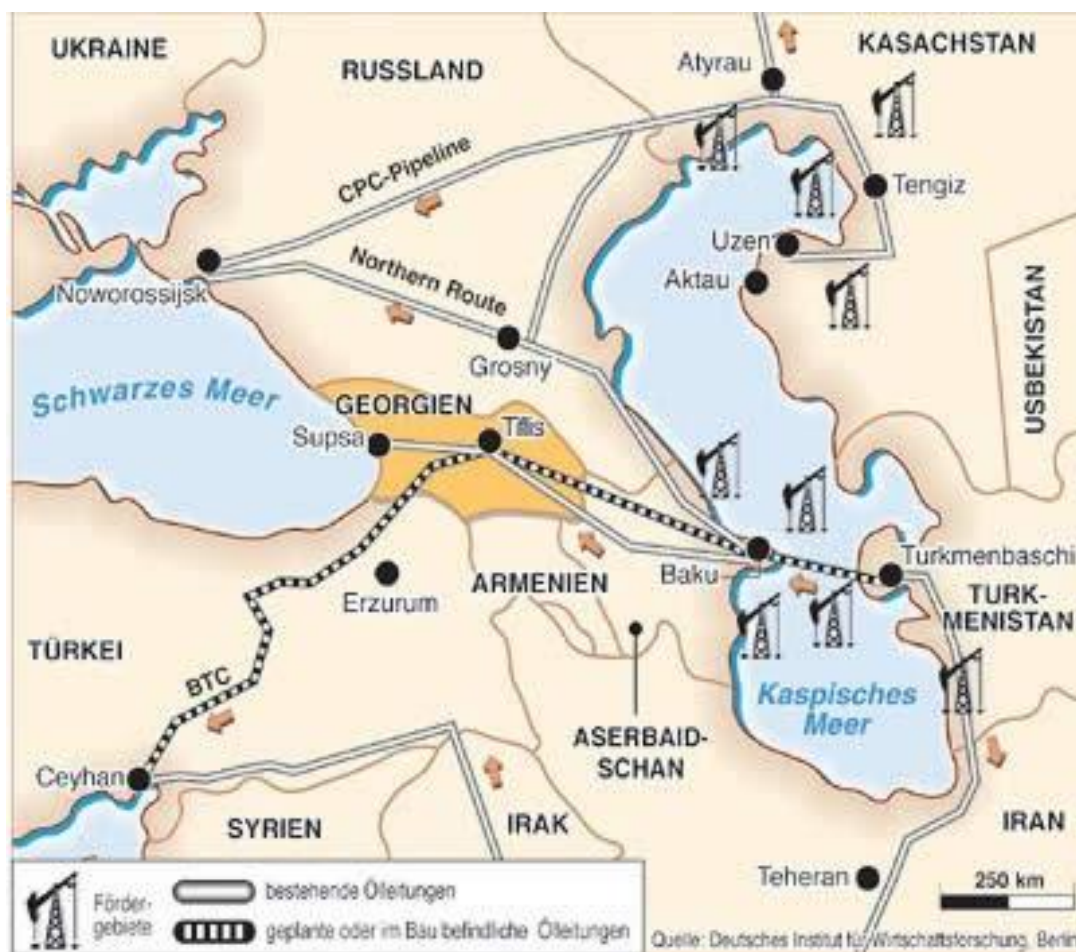
¹¹⁷ Nuclear Power in Turkey <http://www.world-nuclear.org/information-library/country-profiles/countries-t-z/turkey.aspx>

¹¹⁸ Nuclear Power in Turkey <http://www.world-nuclear.org/information-library/country-profiles/countries-t-z/turkey.aspx>

¹¹⁹Ενεργειακή Πολιτική της Τουρκίας

<http://www.elisme.gr/images/pdf/files/MARTZ-ENERG-TOURKIA.pdf>

έκταση 1100 μίλια, εκ των οποίων τα 670 βρίσκονται σε τουρκικό έδαφος. Ο αγωγός μεταφέρει 1 εκατομμύριο βαρέλια ημερησίως, το οποίο προέρχεται κυρίως από το Αζερμπαϊζάν και δευτερευόντως από το Καζακστάν.



Εικ 27 . Οι αγωγοί οι οποίοι ξεκινάνε από το Μπακού και από το Τουρκμενιστάν.

Πηγή: Βικιπαίδεια

Ο αγωγός Kerkük-Ceyhan (Κιρκούκ-Τσεϊχάν) είναι ένας ακόμη σημαντικός αγωγός που διέρχεται από τουρκικά εδάφη. Επιπλέον, υπάρχουν τρεις ακόμα αγωγοί για εσωτερική κατανάλωση (Batman-Dortyol, Ceyhan-Kirikkale, Selmo- Batman), ενώ υπάρχει και ένας αγωγός επ'ωφέλει του NATO. Επιπλέον, υπάρχει το σχέδιο για η δημιουργία ενός αγωγού που θα συνδέει τη Σαμψούντα με το Τσεϊχάν για την αποσυμφόρηση των στενών του βοσπόρου, απ'όπου περνούν πολλά πετρελαιοφόρα πλοία.¹²⁰

¹²⁰Ενεργειακή Πολιτική της Τουρκίας
<http://www.elisme.gr/images/pdf/files/MARTZ-ENERG-TOURKIA.pdf>

Όσον αφορά τους αγωγούς που μεταφέρουν φυσικό αέριο, μέσω της Τουρκίας, από τους σημαντικότερους είναι ο BlueStream, που συνδέει τη Ρωσία με την Τουρκία υποθαλάσσια και μεταφέρει 16 δις κ.μ ετησίως. Ακολουθεί ο αγωγός Μπακού- Τιφλίδα-Ερζερούμ με 8 δις κ.μ ετησίως και ο αγωγός Ταυρίδα- Άγκυρα. Φυσικά, υπάρχουν πολλά σχέδια και προτάσεις για τη δημιουργία νέων αγωγών, όπως ο αγωγός Nabucco, ο οποίος θα μετέφερε φυσικό αέριο από το Αζερμπαϊτζάν και το Ιράκ μέσω της Τουρκίας προς την Ευρώπη, με σκοπό να μειωθεί η εξάρτηση της Ευρώπης από την Ρωσία.¹²¹ Στη συνέχεια, υπάρχει η πρόταση του αγωγού Trans-Anatolian, ο αραβικός αγωγός φυσικού αερίου που θα περνάει από την Αίγυπτο, την Ιορδανία, την Συρία και θα καταλήγει στην Τουρκία και ο αγωγός που θα συνδέει την Τουρκία με το Ισραήλ. Τέλος, η Τουρκία θέλει να αξιοποιήσει το φυσικό αέριο του Ιράν, του Ιράκ αλλά και του Τουρκμενιστάν.



Εικ 28. Οι υπάρχουσες γραμμές φυσικού αερίου (κόκκινο χρώμα), Οι γραμμές φυσικού αερίου υπό κατασκευή (μωβ χρώμα), οι προτεινόμενες γραμμές φυσικού αερίου (πορτοκαλί χρώμα), οι σχεδιασμένες γραμμές φυσικού αερίου (πράσινο χρώμα).

Πηγή: www.geni.org

Είναι φανερό, ότι η Τουρκία έχει μεγάλα πλεονεκτήματα στον τομέα μεταφοράς ενέργειας. Ωστόσο θα πρέπει να χαράξει ιδιαίτερα προσεκτικά την ενεργειακή της πολιτική, καθώς οι μεγάλες της βλέψεις

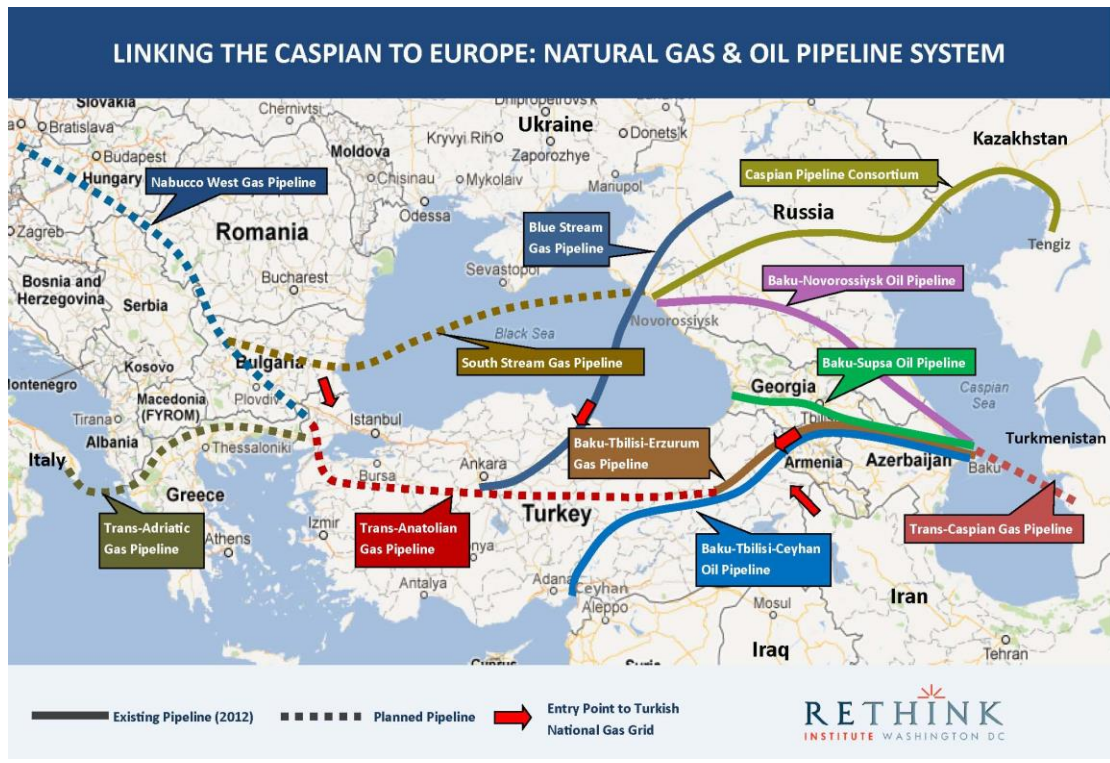
¹²¹21. YÜZYILDA TÜRKİYE-RUSYA FEDERASYONU ENERJİ İLİŞKİLERİ: KARŞILIKLI BAĞIMLILIK MI, YOKSA GİDEREK ARTAN TEK TARAFLLI BAĞIMLILIK MI?»<http://politikaakademisi.org/2014/06/27/21-yuzyilda-turkiye-rusya-federasyonu-enerji-iliskileri-karsilikli-bagimlilik-mi-yoksa-giderek-artan-tek-tarafli-bagimlilik-mi/>

μπορούν να την φέρουν σε σύγκριση με άλλους παίκτες της περιοχής, οι οποίοι θα νιώσουν ότι τα συμφέροντα τους απειλούνται.¹²²



Εικ 29. Σχεδιασμός του αγωγού Nabucco. Πηγή Βικιπαίδεια

¹²²Ενεργειακή Πολιτική της Τουρκίας
<http://www.elisme.gr/images/pdf/files/MARTZ-ENERG-TOURKIA.pdf>



Εικ 30. Προτεινόμενοι και υπάρχοντες αγωγοί. Πηγή: Rethink

Δ. Η διπλωματική ισχύς της Τουρκίας

Η αλλαγή της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής



Εικ 34. Χάρτης της Τουρκίας. Πηγή: Βικιπαίδεια

Η διπλωματία παίζει επίσης πολύ σημαντικό ρόλο στην ισχυροποίηση της Τουρκίας. Με την άνοδο του κόμματος ΑΚΡ στην εξουσία και την ανάδυση του πολιτικού Ισλάμ, βλέπουμε μία αύξηση της διπλωματικής δραστηριότητας της Τουρκίας, η οποία ακολουθεί τη διπλωματία περί μηδενικών προβλημάτων.

Η Τουρκία φάνηκε να χαράζει μία νέα πορεία στο διεθνές στερέωμα καθώς προέβει σε πρωτοφανείς ενέργειες, οι οποίες υπαγορεύονταν από τη βούληση της Άγκυρας να αναδειχθεί σε περιφερειακή δύναμη. Πιο συγκεκριμένα η Τουρκία, εκμεταλλευόμενη τη γεωπολιτική της θέση προσπάθησε να προσεγγίσει την Συρία και την Αρμενία, να επαναπροσδιορίσει την σχέση της με την Ρωσία και τις χώρες του Καυκάσου να προβάλλει ένα προστατευτικό ρόλο στους καταπιεσμένους λαούς των Βαλκανίων. Επιπλέον, με αφορμή την εξέγερση της Αραβικής Άνοιξης εναντίον απολυταρχικών καθεστώτων προσπάθησε να αυξήσει την επιρροή της στη Μέση Ανατολή, ενώ παράλληλα συνέβαλε στη δημιουργία αντιπαράθεσης μεταξύ των Αράβων και του Ισραήλ. Με τον τρόπο αυτό στόχευε στο να αναδειχθεί σε κυρίαρχο παράγοντα τόσο στη Μέση Ανατολή όσο και στα Βαλκάνια.

Την ίδια στιγμή, η τουρκική κυβέρνηση δηλώνει ότι δεν εγκαταλείπει την ευρωπαϊκή της προοπτική, ωστόσο υπογραμμίζει την άδικη μεταχείριση που έχει δεχθεί η Τουρκία από τους ευρωπαίους ηγέτες, η

οποία ευθύνεται για την στροφή της Τουρκίας προς την Ανατολή. Κάποιοι αναλυτές υποστηρίζουν ότι η Τουρκία έχει φύγει ήδη από την δυτική της πορεία, καθώς η τωρινή κυβέρνηση δεν αποζητά τον εκσυγχρονισμό. Αντίθετα, θέλει να χαράξει την δική της πορεία. Άλλωστε, σήμερα τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η Ευρωπαϊκή Ένωση θίγουν την αξιοπιστία της.

Εκτός των αλλαγών στις σχέσεις μεταξύ Τουρκίας και Ευρωπαϊκής Ένωσης παρατηρούμε ότι η Τουρκία ακολουθεί τη δική της πορεία και απέναντι στις ΗΠΑ, αρνούμενη να γίνει φερέφωνο τους. Το γεγονός αυτό αποδεικνύεται, από το γεγονός ότι το 2003 η Τουρκία ήρθε σε αντιπαράθεση με τις ΗΠΑ, καθώς η τουρκική εθνοσυνέλευση της πρώτης κυβερνήσης του Erdoğan δεν ενέκρινε το αίτημα των ΗΠΑ, για την χρήση του νοτιοανατολικού τουρκικού εδάφους για την διέλευση των αμερικανικών στρατευμάτων κατά τη διάρκεια της επιχείρησης εναντίον του Ιράκ. Συμπεραίνουμε, λοιπόν, ότι η Τουρκία επιλέγει να υπηρετήσει τα δικά της συμφέροντα και μόνο, αξιοποιώντας την ισχύ και τη γεωπολιτική της θέση.¹²³

E. Συμπεράσματα

Λόγω ιδεολογικών και οικονομικών λόγων και του ευνοϊκού γεωπολιτικού περιβάλλοντος η τουρκική εξωτερική πολιτική στράφηκε στον μουσουλμανικό κόσμο. Οι σχέσεις της επιδεινώθηκαν με τις ΗΠΑ και την ΕΕ. Με τις οικονομικές και διπλωματικές σχέσεις που ανέπτυξε διεκδίκησε το ρόλο της χώρας μοντέλου για τον μουσουλμανικό κόσμο υπόδειγμα σύνθεσης δημοκρατικών, φιλελεύθερων και συντηρητικών αξιών.

Η δήλωση του Erdoğan απευθυνόμενος προς την δύση και την Ευρώπη πως «εμείς θα ακολουθήσουμε τον δικό μας δρόμο κι εσείς τον δικό σας» δεν αφήνει περιθώρια παρερμηνειών. Παράλληλα δε, αφαιρεί από την Τουρκία την δυνατότητα να αποτελεί προνομιακό έταίρο της Δύσης. Ούτως ή άλλως η σχετική αυτονομία σκοπό έχει να ενισχύσει την θέση της έτσι ώστε να διαπραγματεύεται με ευνοϊκότερες συνθήκες. Υπάρχουν επιφυλάξεις για το κατά πόσον η προαναφερθείσα συγκεντρωμένη εξουσία πετρελαίου είναι σε θέση να αντιμετωπίσει με ευελιξία και συναίσθηση ιστορικής ευθύνης, τις επερχόμενες προκλήσεις όπως η κορύφωση της παραγωγής, η προάσπιση του πολύπλοκου άρα και ευάλωτου πετρελαϊκού συστήματος, το οικολογικό πρόβλημα και τέλος το ενδεχόμενο μεταβάσεως σε νέο ενεργειακό καθεστώς. Ωστόσο, η

¹²³Turkey's Zero-Problems Foreign Policy 20/5/2010
<http://foreignpolicy.com/2010/05/20/turkeys-zero-problems-foreign-policy/>

Τουρκία θα πρέπει μεταξύ άλλων να πείσει τις χώρες καταναλωτές και παραγωγούς ως προς την αξιοπιστία της στα ενεργειακά θέματα. Καθοριστικό κριτήριο σε αυτό αποτελεί ο σταθεροποιητικός ρόλος της Άγκυρας στην περιοχή. Μέχρι στιγμής εκτιμάται ότι η Τουρκία δεν έχει πείσει την διεθνή κοινότητα ως προς αυτό. Ιδιαίτερα σε πολιτικό επίπεδο η Τουρκία δεν πείθει πλέον ότι τα συμφέροντά της συγκλίνουν προς τα αντίστοιχα Δυτικά, λόγω του περιφερειακού αναπροσανατολισμού της στην περιοχή της Μ. Ανατολής.

Είναι φανερό, ότι η Τουρκία εφαρμόζοντας μία στρατηγική πειθαναγκασμού, σε συνδυασμό με τη χρήση καταλλήλων διπλωματικών ενεργειών και στρατιωτικής δραστηριοποίησης, επιδιώκει, επιτυχώς μέχρι στιγμής, να αναδειχθεί σε περιφερειακή δύναμη.

V. Σχέσεις Ρωσίας- Τουρκίας

A.Εισαγωγή

Οι σχέσεις των δύο κρατών ανέκαθεν χαρακτηρίζονταν από αντιπαλότητα, η οποία ουκ ολίγες φορές είχε οδηγήσει σε ένοπλες συρράξεις. Άλλωστε και οι δύο αυτές χώρες υπήρξαν ισχυρές αυτοκρατορίες και αντιμάχονταν για το ποιος θα επιβληθεί στην περιοχή. Ενώ με την κατάρρευση των αυτοκρατοριών στο τέλος του Α' Παγκοσμίου πολέμου, η καθεμία χάραξε τον δικό της δρόμο, γεγονός που γίνεται πιο εμφανές κατά την διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, όταν οι δύο αυτές χώρες βρέθηκαν σε διαφορετικά στρατόπεδα. Εντούτοις, η μεταψυχροπολεμική υπήρξε μία νέα σελίδα για τις περισσότερες χώρες του διεθνούς συστήματος. Η αλλαγή αυτή έμελλε σαφώς να επηρεάσει

και τις ρωσοτουρκικές σχέσεις, καθώς εμφανίστηκαν νέα δεδομένα στο προσκήνιο και άρα νέες ευκαιρίες συνεργασίας ή ανταγωνισμού.

Μία από τις ευκαιρίες αυτές είναι η συνεργασία των δύο χωρών στα ενεργειακά ζητήματα, καθώς η σημαντική γεωπολιτική θέση της Τουρκίας που την καθιστά διαμεσολαβητή στην διακίνηση των ενεργειακών υλών και η μεγάλη παραγωγή ενέργειας της Ρωσίας δύναται να οδηγήσει τις δύο χώρες όχι μόνο σε στενή συνεργασία, αλλά και σε σχέση αλληλεξάρτησης. Ωστόσο, δεν πρέπει να παραβλέπουμε και τις σημαντικές διαφορές που έχουν αυτά τα δύο κράτη ως προς την οικονομία, την πολιτική αλλά και την ιδεολογία. Έτσι, μέσω των παρακάτω σελίδων της εργασίας αυτής καλούμαστε να απαντήσουμε στο εύλογο ερώτημα για το αν οι δύο χώρες θα καταφέρουν τελικά να λύσουν τις διαφορές τους και να προχωρήσουν σε μία προσοδοφόρα συνεργασία.

B.Ιστορική Αναδρομή

Ο 17^{ος} αιώνας βρήκε από τη μία τους Οθωμανούς εν μέσω ασταθούς περιόδου, καθώς τα τέλη του 16^{ου} σηματοδοτήθηκαν από την υπογραφή των αγγλικών διομολογήσεων, τις εξεγέρσεις των Γενιτσάρων αλλά και τον πόλεμο μεταξύ της Οθωμανικής και Αψβουργικής Αυτοκρατορίας, ο οποίος έληξε το 1606 με την ειρήνη του Ζίτβα- Τόροκ.¹²⁴ Από την άλλη, οι Ρώσοι ήταν σε μια μεταβατική περίοδο, αφού ο θάνατος του Τσάρου Φιοντόρ σήμαινε το τέλος της δυναστείας των Ρουρικήδων. Η περίοδος που ακολούθησε μέχρι την εδραίωση της δυναστείας των Ρομανόφ χαρακτηρίζεται από εμφύλιες διαμάχες, λιμούς, πολέμους με το πολωνο-λιθουανικό κράτος.

¹²⁴Οικονομική και Κοινωνική Ιστορία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, τόμος Β' Halil Inalcik, εκδόσεις Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2008

Οι Αψβούργοι παρέμεναν οι βασικοί αντίπαλοι των Οθωμανών, ωστόσο κατά τη διάρκεια του 17^{ου} τα προβλήματα των Οθωμανών με τους Δυτικούς, οι οποίοι είχαν αρχίσει την αλματώδη εξέλιξη τους, πολλαπλασιάστηκαν. Την ίδια στιγμή, η Οθωμανική Αυτοκρατορία είχε να αντιμετωπίσει τις επιθέσεις των Κοζάκων στη Μαύρη Θάλασσα και στη συνέχεια έρχεται αντιμέτωπη με την Πολωνία. Επιπλέον, από το 1677 έως το 1681 Οθωμανοί και Ρώσοι μάχονται για την ανατολική Ουκρανία. Το γεγονός αυτό δε, είχε σαν αποτέλεσμα τη δημιουργία ουδέτερης ζώνης μεταξύ της ανατολικής Ουκρανίας και της Κριμαίας κάτι που φυσικά δεν έγινε απολύτως δεκτό, καθώς το 1689 οι Ρώσοι επιτέθηκαν στην Κριμαία, είχαν μάλιστα ήδη από το 1687 ενταχθεί σε έναν συνασπισμό που απαρτιζόταν από τους Αψβούργους, τη Βενετία και την Πολωνία με σκοπό να επεκταθεί προς τις βόρειες ακτές της Μαύρης Θάλασσας. Εν τέλει το 1700, μετά από τετραετή πόλεμο, υπήρξε ειρήνη με τη Ρωσία, η οποία βέβαια κράτησε το Αζώφ.¹²⁵

Οι σχέσεις των δύο κρατών δε βελτιώθηκαν κατά τον 18^ο αιώνα, αντίθετα επιδεινώθηκαν, ιδιαίτερα δε κατά το δεύτερο μισό του 18^{ου} αιώνα. Πιο συγκεκριμένα, με το ξεκίνημα του νέου αιώνα φάνηκε η έντονη αντιπαλότητα των δύο χωρών, καθώς από το 1710 έως το 1711 οι δύο πλευρές ενεπλάκησαν σε πόλεμο, ο οποίος έληξε με τη μάχη του Πόρθου και τη νίκη των Οθωμανών επί του Πέτρου του Α'. Έτσι, το 1713 υπήρξε συνθήκη ειρήνης ανάμεσα στις δύο πλευρές, ενώ οι Οθωμανοί ανακατέλαβαν το Αζώφ. Εν συνεχεία, η Οθωμανική Αυτοκρατορία ήρθε αντιμέτωπη με τη συνεργασία των Ρώσων και των Αυστριακών την περίοδο 1736-1739, ο οποίος έληξε με τη συνθήκη του Βελιγραδίου, το οποίο και ανέκτησαν οι Οθωμανοί. Επιπλέον, την επόμενη χρονιά οι Οθωμανοί συμμάχησαν με τους Σουηδούς κατά των Ρώσων.

Ωστόσο, η κατάσταση χειροτέρευσε για τις σχέσεις των δύο κρατών με την ενθρόνηση της Μεγάλης Αικατερίνης στο ρωσικό θρόνο. Η Αυτοκράτειρα είχε μεγάλες βλέψεις για τη Ρωσική Αυτοκρατορία, την οποία έβλεπε σαν διάδοχο της Βυζαντινής. Έτσι ήθελε να διευρύνει τα σύνορα της προς τα νότια και να αποκτήσει πρόσβαση στα λιμάνια της Μαύρης Θάλασσας. Τα χρόνια που ακολούθησαν ήταν ιδιαίτερα επώδυνα για τους Οθωμανούς οι οποίοι έχαναν συνεχώς. Πιο συγκεκριμένα, ο πρώτος πόλεμος ξεκίνησε το 1768 και διήρκησε έως το 1774, με σημαντικότερα γεγονότα την οθωμανική ήττα στη μάχη του

¹²⁵Οικονομική και Κοινωνική Ιστορία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, τόμος Β', σελ.27

Δούναβη του 1770 και την εισβολή των Ρώσων στην Κριμαία τον επόμενο χρόνο.¹²⁶

Τελικά, ο πόλεμος έληξε με τη συνθήκη του Κιουτσούκ Καϊναρτζή το 1774, βάσει της οποίας η Ρωσία απέκτησε την πολυπόθητη έξοδο στη Μαύρη Θάλασσα, πιο συγκεκριμένα κατέκτησε τα παράλια ανάμεσα στο Βόλγα και τον Δνείπερο. Επιπλέον, η συνθήκη αυτή προέβλεπε το δικαίωμα της ελεύθερης ναυσιπλοΐας για τη Ρωσία στη Μαύρη Θάλασσα, εξασφάλιζε το δικαίωμα των Ρώσων να αναδειχθούν ως προστάτες των Ορθοδόξων πληθυσμών και τέλος αναγνώριζε την ανεξαρτησία της Κριμαίας.¹²⁷

Εντούτοις, όπως αποδείχθηκε στη συνέχεια η συνθήκη αυτή ήταν βραχυπρόθεσμη, καθώς το 1783 η Ρωσία προσάρτησε το χανάτο της Κριμαίας και στη συνέχεια το 1787 οι δύο Αυτοκρατορίες οδηγήθηκαν σε πόλεμο. Ο πόλεμος αυτός έληξε το 1792 με τη συνθήκη του Ιασίου, βάσει της οποίας η Ρωσία επεκτάθηκε περαιτέρω στις βόρειες ακτές της Μαύρης Θάλασσα τόσο ανατολικά, προς τη Γεωργία, όσο και δυτικά, προς τον Δνείστερο. Το 1806, ήταν η χρονιά έναρξης ενός ακόμη πολέμου μεταξύ των Οθωμανών και των Ρώσων, ο οποίος έληξε με τη συνθήκη του Βουκουρεστίου το 1812. Οι Ρώσοι ήταν για άλλη μια φορά νικητές με αποτέλεσμα να προσαρτήσουν την Βεσσαραβία.

Ο 19^{ος} αιώνας υπήρξε αιώνας των εθνικοαπελευθερωτικών κινημάτων, έτσι το 1821 η Ελλάδα επαναστάτησε κατά των Οθωμανών. Οι Μεγάλες Δυνάμεις που επιθυμούσαν την περαιτέρω εξασθένηση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας προς όφελος τους παρενέβησαν τελικά, ώστε να εξασφαλίσουν την ανεξαρτησία της Ελλάδας. Αρχικά, οι συνασπισμένες Μεγάλες Δυνάμεις κατενίκησαν τον αιγυπτιακό και οθωμανικό στόλο στη ναυμαχία του Ναβαρίνου το 1827, ενώ στη συνέχεια Ρώσοι και Οθωμανοί πολέμησαν μεταξύ τους την περίοδο 1827-1828. Ο πόλεμος έληξε με ήττα για ακόμη μια φορά για τους Οθωμανούς αφού οι Ρώσοι κατέλαβαν την Ανδριανούπολη και το Ερζερούμ. Η λήξη του πολέμου επισφραγίστηκε με τη συνθήκη της Ανδριανούπολης, η οποία υποχρέωνε του Οθωμανούς να αναγνωρίσουν την ανεξαρτησία της Ελλάδας, καθώς και την αυτονομία της Μολδαβίας, της Βλαχίας και της Σερβίας.¹²⁸

Οι έριδες μεταξύ των δύο κρατών δε σταμάτησαν ούτε τότε, αντίθετα συνεχίστηκαν με αποτέλεσμα να οδηγηθούν στον Κριμαϊκό Πόλεμο το

¹²⁶Οικονομική και Κοινωνική Ιστορία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, τόμος Β'

¹²⁷«Η ανάδυση της σύγχρονης Τουρκίας» τόμος Ι, Bernard Lewis, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2001, σελ. 105

¹²⁸«Η ανάδυση της σύγχρονης Τουρκίας» τόμος Ι, Bernard Lewis, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2001

1853. Αυτή τη φορά, οι Οθωμανοί στάθηκαν πιο τυχεροί, καθώς οι Βρετανοί θέλοντας να ανακόψουν την άνοδο της Ρωσίας σε συνεργασία με τη Γαλλία και το βασίλειο της Σαρδηνίας ενεπλάκησαν στον πόλεμο υπέρ των Οθωμανών. Η συμμαχία αυτή στέφθηκε με επιτυχία και ο πόλεμος έληξε υπέρ τους με την υπογραφή συνθήκης στο Παρίσι, βάσει της οποίας η Μαύρη Θάλασσα ανακηρύχθηκε σε ουδέτερη ζώνη.¹²⁹

Γίνεται, λοιπόν, εύκολα αντιληπτό ότι η παρηκμασμένη Οθωμανική αυτοκρατορία δεν ήταν σε θέση να νικήσει τη Ρωσία, χωρίς την εμπλοκή τρίτων, γεγονός που επιβεβαιώνεται και με τον βραχύ ρωσο-οθωμανικό πόλεμο του 1877-1888. Για τον λόγο αυτό, οι Οθωμανοί όντας σε αμυντική θέση προσπαθούσαν να αποφύγουν τις περαιτέρω απώλειες. Η Ρωσία από πλευράς της εκμεταλλευόταν την κατάσταση προς όφελος της, ενώ είχε μάλιστα σαν στόχο να αποκτήσει τον έλεγχο του Βοσπόρου, καθώς ήξερε ότι αυτό θα της εξασφάλιζε την κυριαρχία στη Μεσόγειο, τη Μαύρη Θάλασσα, τα Βαλκάνια και τη Μικρά Ασία. Παρά τη δυσμενή θέση της η Οθωμανική Αυτοκρατορία είναι ακόμα σε θέση να μην επιτρέψει να περάσουν τα στενά στη Ρωσία, άλλωστε κάτι τέτοιο δε θα γινόταν χωρίς την παρέμβαση των Μεγάλων Δυνάμεων.

Εν συνεχεία, οι δύο χώρες βρέθηκαν σε αντίθετα στρατόπεδα κατά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, όπου ήρθαν αντιμέτωπες κατά την εκστρατεία του Καυκάσου. Κατά την διάρκεια την εκστρατείας λόγω του κακού σχεδιασμού και της βαρυχειμωνιάς οι Τούρκοι δεν κατάφεραν να υπερασπιστούν το Καρς, που ήταν πόλη στρατηγικής σημασίας και έχασαν. Στα πλαίσια αυτής της εκστρατείας και λόγω της εμπλοκής Αρμενίων εθελοντών, έλαβε χώρα η Αρμενική Γενοκτονία. Ωστόσο, η Ρωσία αποχώρησε ως ηττημένη πριν το τέλος του Α' Παγκοσμίου Πολέμου λόγω της κομμουνιστικής επανάστασης, αποχωρώντας την ίδια στιγμή από τη συμμαχία.

Το τέλος του πολέμου δεν ήταν ευχάριστο ούτε για τη Τουρκία, η οποία βρέθηκε στο πλευρό των ηττημένων. Γι'αυτό τον λόγο η Τουρκία βρέθηκε διαιρεμένη και μοιρασμένη ανάμεσα στις χώρες της Αντάντ. Τα νέα αυτά δεδομένα έδωσαν μία νέα μορφή στις ρωσοτουρκικές σχέσεις και καθώς η κυβέρνηση της Τουρκίας επιθυμούσε να διασφαλίσει την εδαφική της ακεραιότητα και την ανεξαρτησία της οδηγήθηκε σε αναζήτηση νέων συμμαχιών.¹³⁰

¹²⁹«Η ανάδυση της σύγχρονης Τουρκίας» τόμος Ι, Bernard Lewis, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2001

¹³⁰Erik J. Zürcher Σύγχρονη Ιστορία της Τουρκίας, Αθήνα 2004, εκδόσεις Αλεξάνδρεια

Η Σοβιετική Ένωση από την πλευρά της ήταν από τις πρώτες χώρες που αποδέχθηκαν τα αιτήματα της Τουρκίας, φανερώνοντας την αλλαγή της μέχρι τότε στάσης της Τσαρικής Ρωσίας από επιθετική και εχθρική σε φιλική. Επιπλέον, η Σοβιετική Ένωση αντιμετώπιζε καχύποπτα την επέκταση της βρετανικής επιρροής, η οποία την περίοδο αυτή σύμφωνα με την ανακωχή του Μούνδρου ήλεγχε τα Στενά ενώ παράλληλα ήλεγχε τον Καύκασο, το Ιράν και το Αφγανιστάν, χώρες με τις οποίες η Σοβιετική Ένωση συνόρευε στα νότια. Οι σοβιετικοί θεώρησαν λοιπόν ότι μία συμμαχία με την Άγκυρα μπορούσε να αναχαιτίσει αυτή την επέκταση της Βρετανίας, με τον τρόπο αυτό άρχισαν οι επαφές μεταξύ των δύο πλευρών υπό ένα καινούριο πρίσμα.

Ένας βασικός λόγος που ακόμα και σήμερα εμποδίζει τη συνεργασία μεταξύ των δύο χωρών είναι οι ιδεολογικές τους διαφορές και ιδιαίτερα την περίοδο εκείνη που τα δύο κράτη ήταν και υπό διαφορετικό καθεστώς. Βέβαια, επισήμως έδειχναν ότι το γεγονός αυτό δεν επηρεάζει τις διμερείς τους σχέσεις, ωστόσο οι Σοβιετικοί ανεπίσημα προσπαθούσαν να προπαγανδίσουν υπέρ του κομμουνισμού. Εν τέλει, όταν χρειάστηκε προτίμησαν τη συνεργασία με το ως έχειν καθεστώς της Τουρκίας σταματώντας να προπαγανδίζουν.¹³¹

Μετά την κατάληψη της Κωνσταντινούπολης τον Απρίλιο του 1920 από τις δυνάμεις της Αντάντ, ο Κεμάλ έστειλε επιστολή στον Λένιν ζητώντας την έναρξη των συνομιλιών μεταξύ των δύο χωρών για να επιτευχθεί η συμμαχία των δύο κρατών. Οι Σοβιετικοί απάντησαν ότι αναγνωρίζουν το καθεστώς της Άγκυρας χωρίς να διευκρινίζουν το αν θα προχωρήσουν σε κάποια συμμαχία. Οι Τούρκοι έχοντας ανάγκη από συμμάχους λόγω του πολέμου της ανεξαρτησίας έστειλε μία αποστολή στη Μόσχα με αρχηγό τον Υπουργό Εξωτερικών, για να εξασφαλίσει τη σοβιετική βοήθεια ωστόσο δεν μπόρεσαν να υπογράψουν κάποια συμφωνία.

Ένας βασικός παράγοντας που λειτουργούσε ως εμπόδιο στις σχέσεις των δύο κρατών ήταν η περιοχή του Καυκάσου, όπου η Γεωργία, το Αζερμπαϊτζάν και η Αρμενία ήταν υπό βρετανική επιρροή. Έτσι και οι δύο πλευρές ήθελαν να εξασφαλίσουν τον έλεγχο του. Εν συνεχεία, οι Μπολσεβίκοι θέτοντας υπό τον έλεγχο τους το Αζερμπαϊτζάν εδραίωσαν την παρουσία τους στην περιοχή, καθώς με αυτό τον τρόπο μπορούσαν να ασκήσουν επιρροή και στη γειτονική Αρμενία, την οποία λίγο αργότερα κατέλαβαν. Εν τέλει, στις αρχές του 1921 η Γεωργία, το

¹³¹ "Ataturk and the modernization of Turkey", Landau Jacob, Westview Press, Boulder 1984

τελευταίο κρατίδιο της περιοχής υπό βρετανική επιρροή, καταλήφθηκε από τους Σοβιετικούς. Τα γεγονότα αυτά είχαν σαν αποτέλεσμα τα μεγάλης έκτασης κοινά σύνορα μεταξύ της Σοβιετικής Ένωσης και της Τουρκίας.¹³²

Φυσικά καμία από τις δύο πλευρές δεν είχε συμφέρον να δυσχεράνει τις μεταξύ τους σχέσεις όχι μόνο λόγω της γειννίας αλλά και επειδή η καθεμία είχε τα δικά της προβλήματα να αντιμετωπίσει. Για τον λόγο αυτό την περίοδο που ακολούθησε αυξήθηκαν οι μεταξύ τους συνομιλίες και στις 16 Μαρτίου του 1921 υπογράφηκε ένα σύμφωνο φιλίας μεταξύ των δύο κρατών.¹³³ Βάσει του συμφώνου αυτού ακυρώνονταν όλες οι προηγούμενες οικονομικές συμφωνίες που είχαν συμφωνηθεί από την Οθωμανική και Ρωσική Αυτοκρατορία. Επιπλέον, οι Σοβιετικοί αναγνώριζαν την κυβέρνηση της Άγκυρας ως επίσημη κυβέρνηση της Τουρκίας και την τουρκική κυριαρχία των Στενών. Ωστόσο, σαν αντάλλαγμα καθορίστηκε ειδικό καθεστώς για τις παρευξείνιες χώρες. Τέλος, οι δύο χώρες όρισαν τα σύνορα τους και οι Τούρκοι εξασφάλισαν τη σοβιετική βοήθεια που ζητούσαν. Με τον τρόπο αυτό, οι σχέσεις των δύο χωρών να συσφίχθηκαν, αντίθετα με τους δύο προηγούμενους αιώνες, καθώς υπήρχαν οι κατάλληλες συγκυρίες αλλά και τα ίδια συμφέροντα. Γίνεται λοιπόν αντιληπτό ότι τυχόν κοινωνικές, ιδεολογικές και πολιτικές διαφορές μπορούν να υπερνικηθούν για χάρη των κοινών γεωπολιτικών συμφερόντων.¹³⁴

Παρά τις καλές σχέσεις ανάμεσα στη Σοβιετική Ένωση και την Τουρκία, η τουρκική κυβέρνηση στόχευε στον εκδυτικισμό του νεοϊδρυθέντος τουρκικού κράτους. Έτσι πέρα από τις εσωτερικές εκδυτικιστικές μεταρρυθμίσεις που επέβαλε, θέλησε να ενταχθεί και στην Κοινωνία των Εθνών. Βέβαια, υπήρξαν κάποιες διαφωνίες από την πλευρά των Σοβιετικών, τις οποίες όμως οι Τούρκοι μπόρεσαν να υπερκεράσουν. Ωστόσο, δε μπορούμε να ισχυριστούμε ότι η Τουρκία είχε και τις καλύτερες σχέσεις με τις δυτικές χώρες. Ειδικά δε με τη Βρετανία αντιμετώπιζε αρκετά προβλήματα, καθώς οι Βρετανοί συγκρούστηκαν με τους Τούρκους για το θέμα της Μοσούλης το 1925.¹³⁵

Όσον αφορά τις διμερείς σχέσεις Τουρκίας-Σοβιετικής Ένωσης παρατηρείται ότι μετά την ίδρυση της Τουρκικής Δημοκρατίας

¹³² Miller William, *The ottoman Empire and its successors: 1801-1927*, Frank Class, 1966, New York

¹³³ Erik J. Zürcher *Σύγχρονη Ιστορία της Τουρκίας*, Αθήνα 2004, εκδόσεις Αλεξάνδρεια, σελ 215

¹³⁴ Kinross Patrick Balfour, *Ataturk: the rebirth of a nation*, Weidenfeld and Nicolson, 1964, London, σελ 30-35

¹³⁵ Zürcher Eric, *Arming the state: Military conscription in the Middle East and Central Asia*, Tauris Publishers, 1999, London

το 1923 οι δύο πλευρές άρχισαν να έχουν κάποιες επαφές. Συγκεκριμένα, στις 17 Δεκεμβρίου του 1925 οι Τούρκοι υπέγραψαν σύμφωνο φιλίας και ουδετερότητας με τους Σοβιετικούς. Το έτος 1926 υπογράφηκε σύμφωνο οικονομικό ζητημάτων στην Οδησό. Έπειτα στις 13 Δεκεμβρίου του 1929 οι δύο πλευρές ανανέωσαν τη συμφωνία τους στο πλαίσιο μιας επίσκεψης των Σοβιετικών αξιωματούχων στην Άγκυρα. Την επόμενη χρονιά, ο τούρκος Υπουργός Εξωτερικών Τ. Ρουστου ανταπέδωσε την επίσκεψη στη Μόσχα. Με την υπογραφή αυτής της συμφωνίας και με την ανανέωση της εγκαινιάστηκε μια φίλια περίοδος στις τουρκοσοβιετικές σχέσεις, ενώ ακολούθησε σειρά επισκέψεων ανάμεσα στους επισήμους των δύο κρατών.¹³⁶

Πιο συγκεκριμένα, στις 27 Οκτωβρίου του 1932 ο Πρωθυπουργός της Σοβιετικής Ένωσης, επισκέφθηκε την Τουρκία δείχνοντας την επιθυμία της Σοβιετικής Ένωσης να αναπτύξει και τις οικονομικές της σχέσεις με την Τουρκία. Οι επισκέψεις αυτές συνεχίστηκαν και τα επόμενα έτη και σε μία εξ'αυτές δόθηκε δάνειο στην Τουρκία των 8 εκατομμυρίων δολαρίων σε χρυσό για να αναπτύξουν την τουρκική βιομηχανία υφαντών.¹³⁷

Από τα παραπάνω συμπεραίνουμε, ότι και οι δύο πλευρές ήθελαν μέσω της τουρκο-σοβιετικής συνεργασίας να προωθήσουν τα συμφέροντά τους. Πιο συγκεκριμένα, οι μεν Τούρκοι νιώθοντας ότι δεν είναι ικανοποιημένοι από τη Δύση και έχοντας ανάγκη για οικονομική στήριξη στράφηκαν προς τη ΕΣΣΔ. Οι δε Σοβιετικοί ήθελαν να εξασφαλίσουν ένα φίλιο προς αυτούς καθεστώς στα Στενά.

Ωστόσο, όπως υπήρξαν συγκυρίες που βελτίωσαν τις διμερείς σχέσεις μεταξύ της Τουρκίας και της Σοβιετικής Ένωσης, έτσι στο διάβα της ιστορίας οι σχέσεις των δύο χωρών ψυχράνθηκαν, λόγω του επερχόμενου Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Ειδικότερα, η εμπιστοσύνη των Τούρκων προς τους Σοβιετικούς κλονίστηκε λόγω του συμφώνου μη επίθεσης των Ρίμπερντροπ Μολότωφ, βάσει του οποίου η Γερμανία και η Σοβιετική Ένωση μοίραζε την ανατολική Ευρώπη στα δύο. Στη συνέχεια, η ουδέτερη στάση των Τούρκων κατά τη διάρκεια του πολέμου δυσαρέστησε την ΕΣΣΔ.¹³⁸

Τα γεγονότα αυτά είχαν ως αποτέλεσμα να ανακοινώσουν οι Σοβιετικοί ότι δε θα ανανεώσουν το σύμφωνο φιλίας και ουδετερότητας με την

¹³⁶ Eyüp Zengin: Türkiye ve Rusya Federasyonu Ticari İlişkileri, 2015

¹³⁷ Erik J. Zürcher Σύγχρονη Ιστορία της Τουρκίας,, Αθήνα 2004, εκδόσεις Αλεξάνδρεια, σελ 265-270

¹³⁸ Erik J. Zürcher Σύγχρονη Ιστορία της Τουρκίας,, Αθήνα 2004, εκδόσεις Αλεξάνδρεια, σελ 272-278

Τουρκία που έληγε το 1945. Επιπλέον, έθεσαν προϋποθέσεις για να υπογραφεί μία νέα συμφωνία. Πιο συγκεκριμένα, ζητούσαν να επιστραφούν στη Σοβιετική Ένωση οι βορειοανατολικές περιοχές της Ανατολίας, οι οποίες ανήκαν στη Ρωσία την περίοδο 1878-1918. Επιπρόσθετα, ζητούσαν την τοποθέτηση μικτής τουρκοσοβιετικής αμυντικής δύναμης στα στενά του Βοσπόρου και των Δαρδαναλίων για την ασφάλεια της Μαύρης Θάλασσας.

Φυσικά τα αιτήματα αυτά δεν έγιναν δεκτά από την Τουρκία, η οποία κράτησε αδιάλλακτη στάση, αφού υποστηριζόταν πια από τις ΗΠΑ. Σταδιακά, λοιπόν, η Τουρκία άρχισε να έρχεται πιο κοντά με τις δυτικές χώρες καθώς αναβαθμίστηκε η γεωπολιτική της αξία ως ανάχωμα στην αυξανόμενη σοβιετική επιρροή. Έτσι συμπεριλήφθηκε στο δόγμα Τρούμαν, απ'όπου αποκόμισε μεγάλες οικονομικές απολαβές. Στις αρχές της δεκαετίας του '50 η Τουρκία συμμετείχε στον πόλεμο της Κορέας στο πλευρό των δυτικών χωρών. Με αυτό τον τρόπο λόγω της συνεισφοράς της κατάφερε παρά τις όποιες αντιρρήσεις να ενταχθεί στο ΝΑΤΟ στις 18 Φεβρουαρίου 1952. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα κατά τη διάρκεια του ψυχρού πολέμου η Τουρκία να βρεθεί στο αντίθετο στρατόπεδο από τη Σοβιετική Ένωση και οι σχέσεις τους να περιπέσουν σε δυσμένεια και να εξαρτώνται από τον παράγοντα Αμερική.¹³⁹

Στις 19 Σεπτεμβρίου 1984, η Σοβιετική Ένωση και η Τουρκία υπέγραψαν στην Άγκυρα σύμφωνο, βάσει του οποίου η Τουρκία θα εισήγαγε φυσικό αέριο από τη Ρωσία.¹⁴⁰ Συγκεκριμένα, η αγορά του φυσικού αερίου θα ξεκινούσε από το 1987, ενώ η μεταφορά του θα γινόταν μέσω της Ουκρανίας, της Μολδαβίας, της Ρουμανίας και της Βουλγαρίας.¹⁴¹ Στη συνέχεια, στις 26 Δεκεμβρίου 1984 οι δύο χώρες υπέγραψαν συμφωνία για τεχνολογική και επιστημονική συνεργασία. Οι συμφωνίες αυτές αποτέλεσαν σημαντική εξέλιξη για τις διμερείς σχέσεις Σοβιετικής Ένωσης- Τουρκίας.¹⁴²

Γ. Η αρχή της Μεταψυχροπολεμικής Περιόδου

Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, όπως ήταν λογικό, άλλαξε δραματικά τη διεθνή σκακιέρα και άνοιξε ένα νέο κεφάλαιο στη σελίδα των

¹³⁹Erik J. Zürcher Σύγχρονη Ιστορία της Τουρκίας,, Αθήνα 2004, εκδόσεις Αλεξάνδρεια, σελ 285

¹⁴⁰ Eyüp Zengin:Türkiye ve Rusya Federasyonu Ticari İlişkileri,2015

¹⁴¹ Ali Kaçar : « Türkiye'nin Enerji Politikası ve Rusya», Genç Birikim, 25/12/2015<http://www.gencbirikim.net/turkiyenin-enerji-politikasi-ve-rusya/>

¹⁴²“Energy Cooperation in the history of Turkish-russian relations”, Natural Gas World, 17/7/15

ρωσοτουρκικών σχέσεων.¹⁴³ Έτσι η Ρωσία, ως διάδοχο κράτος της Σοβιετικής Ένωσης, βρέθηκε αντιμέτωπη με πολλά εσωτερικά προβλήματα κυρίως οικονομικού περιεχομένου, καθώς προσπαθούσε να εναρμονιστεί με το καπιταλιστικό σύστημα. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα, την οικονομική κρίση του 1998, που την απομάκρυνε από τη διεθνή σκηνή¹⁴⁴.

Η οικονομική κρίση της Ρωσίας ήταν επακόλουθο της οικονομικής κρίσης των ασιατικών χωρών. Επιπλέον, σημαντικό ρόλο έπαιξε η μείωση της ζήτησης πετρελαίου και άρα η μείωση της τιμής του. Η κρίση αυτή είχε πολλαπλές επιπτώσεις για τη Ρωσία, καθώς οι εξαγωγές της μειώθηκαν, το τραπεζικό σύστημα ήταν καταβεβλημένο και η κυβέρνηση φαινόταν ανίκανη να αντιμετωπίσει την οικονομική δυσχέρεια. Η Ρωσία για να αντιμετωπίσει την οικονομική κρίση αυτή υποτίμησε το ρούβλι. Η ανάληψη της ρωσικής οικονομίας στηρίχθηκε κυρίως στην αύξηση της τιμής του πετρελαίου κατά τη διετία 1999-2000.¹⁴⁵

Από πλευράς της, η Τουρκία προσπαθούσε κι αυτή να προσαρμοστεί στο νέο της ρόλο φοβούμενη μη χάσει την γεωπολιτική της αξία, καθώς μέχρι τότε η γεωπολιτική σημασία της Τουρκίας ήταν η αναχαίτιση της Σοβιετικής Ένωσης. Γι' αυτό τον λόγο, η Άγκυρα αποφάσισε να γίνει πιο δραστήριος παίκτης στη διεθνή σκηνή ώστε να εξασφαλίσει τη θέση της. Άλλωστε μπορεί η Σοβιετική Ένωση να μην αποτελούσε πια απειλή, αλλά η γεωγραφική θέση της Τουρκίας παρέμενε σημαίνουσας σημασίας, καθώς συνορεύει με τον Καύκασο, τη Μέση Ανατολή και τα Βαλκάνια. Επιπλέον, το Ιράν μετά τη λευκή επανάσταση είχε πέσει στη δυσμένεια της Δύσης ενώ αργότερα και το Ιράκ με την εισβολή του στο Κουβέιτ ήρθε αντιμέτωπο και αυτό με τη σειρά του με τη Δύση. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την ανάδυση της Τουρκίας ως μόνη ισχυρή σύμμαχος της Δύσης.

Η Τουρκία πέραν τως προσπαθειών της να εξασφαλίσει φίλιες σχέσεις με τη Δύση έκανε φανερές προσπάθειες, χρησιμοποιώντας το τουρκικό στοιχείο, να κυριαρχήσει επί της κεντρικής Ασίας και να αναχαιτίσει την ιρανική και ρωσική επιρροή. Οι προσπάθειες της Τουρκίας να διεισδύσει στις περιοχές της Κεντρικής Ασίας, του Καυκάσου και των Βαλκανίων υποδηλώνουν την επιθυμία της Τουρκίας να αναδειχθεί σε περιφερειακή

¹⁴³ Eyüp Zengin: Türkiye ve Rusya Federasyonu Ticari İlişkileri, 2015

¹⁴⁴ Mehmet Duman Nigar Samado: "Türkiye ile Rusya Federasyonu Arasındaki İktisadi ve Ticari İlişkilerin Yapısı Üzerine bir inceleme"

¹⁴⁵ Mehmet Duman Nigar Samado: "Türkiye ile Rusya Federasyonu Arasındaki İktisadi ve Ticari İlişkilerin Yapısı Üzerine bir inceleme"

δύναμη. Ωστόσο, σταδιακά προκάλεσαν ανταγωνισμό ανάμεσα σε αυτή και τη Ρωσία. Βέβαια, πέραν του ανταγωνισμού μεταξύ των δύο χωρών η Τουρκία ανησυχούσε για την έκβαση των εξελίξεων στο νέο μεταψυχροπολεμικό γεωπολιτικό περιβάλλον, καθώς η ισορροπία δυνάμεων είχε αλλάξει και οι γειτονικές της περιοχές χαρακτηρίζονταν από αστάθεια, η οποία αύξανε τις πιθανότητες διενέξεων με τη Μόσχα για θέματα περιφερειακής πολιτικής κυρίως στον Καύκασο ή την Κεντρική Ασία. Επιπλέον, η Τουρκία έβλεπε σαν απειλή τις νεοϊδρυθείσες δημοκρατίες του Καυκάσου, στις οποίες υπήρχε ακόμα στρατιωτική παρουσία των Ρώσων.¹⁴⁶

Από τις παραπάνω παρατηρήσεις συμπεραίνουμε ότι με την έναρξη της μεταψυχροπολεμικής περιόδου εγκαινιάζεται μία νέα περίοδος για τις ρωσοτουρκικές σχέσεις, καθώς οι δύο χώρες εμφανίζουν αρκετά κοινά αλλά και αντικρουόμενα συμφέροντα, όπως θα προσπαθήσουμε να εξετάσουμε εκτενέστερα παρακάτω.

1. Οι σχέσεις της Τουρκίας και της Ρωσίας στη Μαύρη Θάλασσα

Ένας από τους βασικότερους παράγοντες που επηρεάζει τις σχέσεις των δύο χωρών είναι η Μαύρη Θάλασσα. Η μεν Ρωσία βρέχεται στο νοτιότερο άκρο της από αυτή, η δε Τουρκία όχι μόνο βρέχεται από τη Μαύρη Θάλασσα αλλά κατέχει και τα στενά των Δαρδανελίων και του Βοσπόρου, ελέγχοντας με τον τρόπο αυτό την είσοδο προς τη Μαύρη Θάλασσα. Τα Στενά αποτέλεσαν ανέκαθεν μήλο της Έριδος για τις διμερείς σχέσεις της Τουρκίας και της Ρωσίας, καθώς ας μην ξεχνάμε ότι η Τσαρική Ρωσία ήθελε να αποκτήσει τον έλεγχο τους.

Για να γίνει εφικτή η ισορροπία δυνάμεων στην περιοχή και να αποφευχθούν οι διαμάχες κατέστη απαραίτητη η θέσπιση κάποιου θεσμού συνεργασίας. Η λύση δόθηκε με την ίδρυση του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας του Ευξείνου Πόντου (ΟΣΕΠ), ο οποίος ιδρύθηκε ως άτυπη πρωτοβουλία το 1992, ενώ εξελίχθηκε σε διεθνή θεσμό το 1999 με συμμετάσχουσες χώρες το Αζερμπαϊτζάν, την Αλβανία, την Αρμενία, τη Βουλγαρία, τη Γεωργία, την Ελλάδα, τη

¹⁴⁶Akturk Sener "Turkish-Russian Relations after the cold war", Turkish studies, September 2006

Μολδαβία, την Ουκρανία, τη Ρουμανία, τη Ρωσική Ομοσπονδία, τη Σερβία και την Τουρκία.¹⁴⁷

Η Ρωσία από πλευράς της συμμετείχε θέλοντας αφενός να αυξήσει την επιρροή της στην περιοχή, αφετέρου ήθελε να ενισχύσει τον ρόλο της στο διεθνές σύστημα. Όσον αφορά την Τουρκία, η οποία αποτέλεσε και τον εμπνευστή του οργανισμού αυτού, προσδοκούσε να αυξήσει την επιρροή της στην περιοχή. Άλλωστε, εκμεταλλευόμενη τη γεωγραφική της θέση ήθελε με τη συμμετοχή της σε αυτό τον οργανισμό να αναδείξει την αξία της σαν οικονομική δύναμη, καθώς θα μπορούσε να λειτουργήσει ως συνδετικός κρίκος ανάμεσα στην νοτιοανατολική Ευρωπαϊκή και κεντρασιατική αγορά. Με τον τρόπο αυτό φιλοδοξούσε να αναβαθμίσει τη θέση της ως περιφερειακή δύναμη και να πρωταγωνιστήσει στις μεταφορές ενέργειες προς την Δύση. Την ίδια στιγμή χάρις στον οργανισμό αυτό ενισχύθηκε η σταθερότητα της περιοχής και εξομαλύνθηκαν οι διμερείς σχέσεις Ρωσίας- Τουρκίας.

Συμπεραίνουμε ότι ο οργανισμός ΟΣΕΠ φανέρωνε τις επιθυμίες τόσο της Τουρκίας όσο και της Ρωσίας για να ενισχύσουν τη θέση τους αλλά και να αυξήσουν την επιρροή τους στην περιοχή. Εν τέλει, ο οργανισμός αυτός έπαιξε σημαντικό ρόλο για την περιοχή αλλά και τις ρωσοτουρκικές σχέσεις.

2. Οι σχέσεις της Τουρκίας και της Ρωσίας στην Κεντρική Ασία και τον Καύκασο

Η έναρξη της μεταψυχροπολεμικής περιόδου χαρακτηρίζεται από το τέλος του διπολισμού, τη διάσπαση της Σοβιετικής Ένωσης και την ανεξαρτητοποίηση των δημοκρατιών της Βαλτικής, της Κεντρικής Ασίας, του Καυκάσου καθώς και της Λευκορωσίας, της Ουκρανίας και της Μολδαβίας. Εξ' αυτών των κρατών πέντε είναι τουρκόφωνα, δηλαδή το Αζερμπαϊτζάν, το Καζακστάν, το Κιργιστάν, το Ουζμπεκιστάν και το

¹⁴⁷Θ. Βερέμης, «Η Τουρκία σήμερα: Πολιτεία, Κοινωνία, Οικονομική Εξωτερική Πολιτική, Θρησκεία», Παπαζήσης, Αθήνα 1995, σελ. 445-516

Τουρκμενιστάν. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με την αστάθεια της περιοχής έδινε πρόσφορο έδαφος για την αύξηση επιρροής της Τουρκίας.

Πιο συγκεκριμένα, την περίοδο 1989-1990 η Τουρκία παρατηρώντας τις εξελίξεις στο εσωτερικό της Σοβιετικής Ένωσης ανέμενε την κατάλληλη στιγμή για να αναπτύξει τις σχέσεις της με τους τουρκόφωνους πληθυσμούς της Σοβιετικής Ένωσης. Ωστόσο, η κατάσταση της συγκεκριμένης περιόδου δεν ήταν κατάλληλη για μία τέτοια κίνηση από πλευράς της Τουρκίας, καθώς η Σοβιετική Ένωση έμενε ακόμη ενωμένη και δεν είχε διασπαστεί.

Στα τέλη του 1991, όταν δηλαδή η Σοβιετική Ένωση διασπάστηκε είχαν δημιουργηθεί οι κατάλληλες συνθήκες που θα ευνοούσαν τη δράση της Τουρκίας. Έτσι ξεκίνησε τις προσπάθειες προσέγγισης των τουρκόφωνων κρατών, όντας η πρώτη χώρα που αναγνώρισε την ανεξαρτησία τους και υπογράφηκε με τα νεοϊδρυθέντα κράτη σύμφωνα φιλίας και συνεργασίας. Επιπλέον, προώθησε σχέδια οικονομικής ενίσχυσης των χωρών αυτών καθώς και προώθησης του τουρκικού πολιτισμού σε αυτές. Ωστόσο, οι προσπάθειες αυτές δεν καρποφόρησαν και δεν ανταπέδωσαν στον αναμενόμενο βαθμό.¹⁴⁸

Η Ρωσία αντιμετώπισε με καχυποψία τις κινήσεις αυτές εκ μέρους της Τουρκίας, καθώς φιλοδοξούσε να αποκτήσει τον ρόλο του «κηδεμόνα» για αυτές τις πρώην σοβιετικές δημοκρατίες. Για να πετύχει τον στόχο της η Ρωσική Ομοσπονδία ίδρυσε σε συνεργασία με τη Λευκορωσία, τη Αρμενία, το Καζακστάν, το Κιργιστάν και το Ουζμπεκιστάν την Κοινοπολιτεία Ανεξάρτητων Κρατών. Έτσι οι επιθυμίες της τουρκικής πλευράς να διεισδύσουν στα κράτη αυτά αποτέλεσε σημείο τριβών για τις δύο χώρες.

Παράλληλα με τις κινήσεις που έκανε η Τουρκία για να αυξήσει την επιρροή της στις τουρκόφωνες νεοϊδρυθείσες δημοκρατίες, άρχισε να προωθεί και το σχέδιο δημιουργίας ενός αγωγού για να μεταφέρεται το πετρέλαιο από το Μπάκου στο Τσεϊχάν, θέλοντας έτσι να διαδραματίσει βασικό ρόλο στη μεταφορά πετρελαίου προς την Ευρώπη. Πιο συγκεκριμένα, την Άνοιξη του 1992 ο Τούρκος πρωθυπουργός Ντεμιρέλ πρότεινε τη δημιουργία του αγωγού αυτού στο Αζερμπαϊτζάν, το οποίο

¹⁴⁸Θ. Ντόκος, «Ο Γεωστρατηγικός Ρόλος της Τουρκίας», Εκδόσεις Τουρίκη, Αθήνα 2001

δέχθηκε και τον Μάρτη της επόμενης χρονιάς υπέγραψαν το πρώτο σύμφωνο γι' αυτόν τον αγωγό.¹⁴⁹

Ωστόσο, υπήρξαν αρκετές καθυστερήσεις στην υλοποίηση αυτού του αγωγού, ο οποίος θα πέρναγε από τη Γεωργία για να καταλήξει στην Τουρκία, καθώς τον Ιούνιο 1993 η φιλοτουρκική κυβέρνηση του Αμπούλ Φαζλ Ελτσιμπέι αντικαταστάθηκε από την κυβέρνηση του Χεϊντάρ Αλιγιέβ, η οποία, αντίθετα με την προηγούμενη κυβέρνηση, ήταν φιλική προς τη Ρωσία. Το γεγονός αυτό ερμηνεύθηκε ως αποτέλεσμα των προσπαθειών της Ρωσίας να διατηρήσει την ισχυρή επιρροή της στο Αζερμπαϊτζάν. Πράγματι, η πεποίθηση αυτή επιβεβαιώθηκε με τις προσπάθειες της νέας κυβέρνησης να αποκαταστήσει τις σχέσεις της με τη Ρωσία.

Η Τουρκία απ' την πλευρά της έβλεπε τα συμφέροντα της να απειλούνται καθώς έτσι όχι μόνο μειωνόταν η τουρκική επιρροή στο Αζερμπαϊτζάν αλλά απειλούταν και η υλοποίηση του αγωγού Μπάκου-Τσειχάν που είχε προταθεί την προηγούμενη χρονιά από την Τουρκία. Τελικά από το 1995 και μετά βλέπουμε μία μεταστροφή της κυβέρνησης του Αζερμπαϊτζάν προς την Τουρκία, αφού η Ρωσία δεν τους είχε βοηθήσει με το ζήτημα του Ναγκόρνο-Καραμπάχ. Επιπλέον, η δημιουργία του αγωγού Μπάκου-Τσειχάν θα ενίσχυε κυρίως την οικονομία του ίδιου το Αζερμπαϊτζάν.¹⁵⁰

Εν τέλει, η Τουρκία κατόρθωσε να δημιουργήσει ισχυρές σχέσεις τόσο με το Αζερμπαϊτζάν όσο και με τις υπόλοιπες τουρκόφωνες χώρες της Κεντρικής Ασίας, χωρίς βέβαια να κυριαρχήσει επί αυτών. Οι διμερείς σχέσεις της Τουρκίας με τα κράτη βασίστηκαν στην οικονομία και τον πολιτισμό. Γίνεται λοιπόν αντιληπτό ότι η Τουρκία πέτυχε ως ένα βαθμό τους σκοπούς της χάρις τις συγκυρίες της εποχής. Πιο συγκεκριμένα, ενεργό ρόλο έπαιξαν στην εξέλιξη των σχέσεων της Τουρκίας με αυτές τις πρώην σοβιετικές δημοκρατίες οι ΗΠΑ, καθώς την ίδια περίοδο επέβαλαν καθεστώς απομόνωσης στο Ιράν. Την ίδια στιγμή, η Δύση είχε ανάγκη την προμήθεια πετρελαίου από την Κασπία Θάλασσα μέσω της δημιουργίας ενός αγωγού, που θα περνούσε και από την Τουρκία. Όσον αφορά τη Ρωσία είχε να αντιμετωπίσει τα εσωτερικά κοινωνικο-

¹⁴⁹Bahgat Gawdat "The Geopolitics of the Caspia Sea Region", International Relations Perspectives, 2002, Volume 3

¹⁵⁰ «BAKU-TBILISI-CEYHAN OIL PIPELINE INAUGURATED» Publication: Eurasia Daily Monitor Volume: 2 Issue: 105 http://www.jamestown.org/single/?tx_ttnews%5Btt_news%5D=30462#.V9Vfg63ezIU

οικονομικά της ζητήματα, για τον λόγο αυτό δε μπορούσε να ισχυροποιήσει την επιρροή της στις χώρες αυτές.¹⁵¹

3. Μειονοτικά Ζητήματα στη Ρωσία και την Τουρκία.

Τσετσενικό Ζήτημα:

Τόσο η Ρωσία όσο και η Τουρκία έχουν έρθει αντιμέτωπες με αποσχιστικές τάσεις των αλλοεθνών λαών που βρίσκονται στα εδάφη τους. Οι Ρώσοι κατά τη δεκαετία του '90 αντιμετώπισαν τις προσπάθειες για ανεξαρτησία των Τσετσένων ενώ περίπου την ίδια περίοδο αντιμετώπιζαν τις κουρδικές προσπάθειες.

Πιο συγκεκριμένα, οι Τσετσένοι που κατοικούν στην περιοχή του Βόρειου Καυκάσου, βλέποντας την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης και την ανεξαρτητοποίηση από αυτήν κάποιων δημοκρατιών θέλησαν να ανεξαρτητοποιηθούν και οι ίδιοι. Ωστόσο, η ρωσική κυβέρνηση απέρριψε το αίτημα της, καθώς η Τσετσενία εν αντιθέσει με τις ανεξαρτητοποιημένες πρώην σοβιετικές δημοκρατίες υπάγοταν στη σοσιαλιστική δημοκρατία της Ρωσίας.¹⁵² Επιπλέον, η ανεξαρτητοποίηση της Τσετσενίας θα έδινε έρεισμα και σε αποσχιστικά κινήματα άλλων ομόσπονδων κρατών. Τέλος, η γεωπολιτική θέση της Τσετσενίας την καθιστά απαραίτητη για τη διοχέτευση των ενεργειακών υλών της Ρωσίας προς την Ευρώπη.¹⁵³

Συγκεκριμένα, το 1991 ο πρόεδρος της Τσετσενίας Τζοχάρ Ντουντάγιεφ άρχισε να κηρύττει την ανεξαρτησία της Τσετσενίας, ωστόσο μόνο η κυβέρνηση των Ταλιμπάν στο Αφγανιστάν και προσωρινά η Γεωργία αναγνώρισαν την ανεξάρτητη δημοκρατία της Τσετσενίας. Αν και η Τουρκία λόγω της λεπτής της θέσης δεν προχώρησε σε επίσημη αναγνώριση του κράτους τον Οκτώβριο του 1993 δέχθηκε επίσκεψη του Τσετσένου προέδρου. Η αντίδραση της Μόσχας

¹⁵¹M. Fatih Tayfur and Korel Göymen "Decision Making in Turkish Foreign Policy: The Caspian Oil Pipeline Issue" *Middle Eastern Studies*, Vol. 38, No. 2" (Apr., 2002),

¹⁵²Η Σοβιετική Ένωση αποτελούταν από τη Σοβιετική Σοσιαλιστική Δημοκρατία της Ουκρανίας, τη Σοβιετική Σοσιαλιστική Δημοκρατία της Αρμενίας, τη ΣΣΔ Λευκορωσίας, τη ΣΣΔ Αζερμπαϊτζάν, τη ΣΣΔ Γεωργίας, τη ΣΣΔ Ουζμπεκιστάν, τη ΣΣΔ Τουρκμενίας, τη ΣΣΔ Τατζικιστάν, τη ΣΣΔ Καζαχστάν, τη ΣΣΔ Κιργιζίας, τη ΣΣΔ Μολδαβίας, τη ΣΣΔ Λιθουανίας, τη ΣΣΔ Λετονίας, τη ΣΣΔ Εσθονίας, οποίες ανεξαρτητοποιήθηκαν και υπήρχε η Ρωσική Σοβιετική Ομοσπονδιακή Σοσιαλιστική Δημοκρατία που έγινε η σημερινή Ρωσική Ομοσπονδία, χωρίς όμως να ανεξαρτητοποιηθούν τα ομόσπονδα κράτη της.

¹⁵³Καραγιάννης Μάνος "Εθνοτικές Συγκρούσεις στον Καύκασο και την Κεντρική Ασία: Μία συγκριτική Ανάλυση", ΕΚΕΜ, Δεκέμβριος 2005

ήταν να κατηγορήσει την Άγκυρα ότι ενισχύει οικονομικά αλλά και με ανθρώπινο δυναμικό τους Τσετσένους. Επιπλέον ζήτησε από την Άγκυρα να μην επαναλάβει μία τέτοια κίνηση. Ήταν φανερό πως αν και η Τουρκία δεν ενεπλάκη άμεσα στο Τσετσενικό ζήτημα ήταν υπέρ των Τσετσένων τόσο η κυβέρνηση όσο και η κοινή γνώμη.

Ο πρώτος ρωσοτσετσενικός πόλεμος ξέσπασε το 1994 και διήρκησε έως το 1996, κατά τη διάρκεια του οποίου σκοτώθηκε και ο Τσετσένος πρόεδρος Τζοχάρ Ντουρντάγιεφ. Την ίδια χρονιά, Τσετσένοι αυτονομιστές κατέλαβαν ένα πλοίο που εκτελούσε δρομολόγιο Σαμψούντα-Σότσι στο οποίο επέβαινε μεγάλος αριθμός Ρώσων επιβατών. Η αμέλεια που επέδειξαν οι τουρκικές αρχές ερμηνεύθηκε ως εσκεμμένη από την πλευρά των Ρώσων.¹⁵⁴

Κατά τη διάρκεια των εκλογών που διεξήχθησαν το 1997 οι Τσετσένοι όρισαν ως νέο πρόεδρο τους τον Ασλάν Μασκαντώφ, ενώ η ρωσική κυβέρνηση άρχισε να στέλνει χρήματα για την ανοικοδόμηση της Τσετσενίας. Ωστόσο, η κατάσταση συνέχισε να παραμένει έκρυθμη και εν τέλει οδήγησε σε πόλεμο εξ' αιτίας της εισβολής των Τσετσένων στη γειτονική ρωσική δημοκρατία του Νταγκεστάν στις 7 Αυγούστου του 1999 και των βομβιστικών επιθέσεων που έλαβαν χώρα τον Σεπτέμβρη της ίδιας χρονιάς, για τις οποίες κατηγορήθηκαν οι Τσετσένοι. Με αυτό τον τρόπο η Ρωσική κυβέρνηση, καλύτερα προετοιμασμένη από τον πρώτο ρωσοτσετσενικό πόλεμο, ήταν σε θέση μέσω των ένοπλων δυνάμεων της να ανακαταλάβει και να υποτάξει τη Τσετσενία βάζοντας ένα τέλος στον πόλεμο αυτό τον Φεβρουάριο του 2000.¹⁵⁵

Κουρδικό Ζήτημα:

Όπως είδαμε πιο πάνω προς δυσαρέσκεια των Ρώσων, η Τουρκία στήριζε έμμεσα την ανεξαρτησία των Τσετσένων. Έτσι και η Ρωσία από την πλευρά της ολιγορούσε στις δραστηριότητες των Κούρδων επί ρωσικού εδάφους.

Πιο συγκεκριμένα, στην δεκαετία του '90 υπήρχε έντονη δραστηριοποίηση των Κούρδων αυτονομιστών, καθώς ήδη από τα μέσα της δεκαετίας του 1970 μία μικρή ομάδα Κούρδων, υπό τον Αμντουλάχ

¹⁵⁴John B. "Russia Confronts Chechnya: Roots of a Separatist Conflict" Dunlop (1998). Cambridge: Cambridge University Press. <http://catdir.loc.gov/catdir/samples/cam034/97051840.pdf>

¹⁵⁵Hill Fiona "Seismic Shifts in Eurasia: The changing Relationship between Turkey and Russia and its implications for the South Caucasus", , Southeast European and Black Sea Studies" September 2003, Vol3 N.3

Οτζαλάν διακήρυταν την κουρδική ταυτότητα και τα δικαιώματα των Κούρδων. Μέχρι εκείνη τη στιγμή η τουρκική κυβέρνηση αντιμετώπιζε τους Κούρδους ως ορεβίσιους Τούρκους και άρα δεν αναγνώριζε ότι ανήκουν σε μια ξεχωριστή εθνότητα.

Τη δεκαετία του '90 που εξετάζουμε το κουρδικό ζήτημα ήταν σε έξαρση καθώς το ΡΚΚ¹⁵⁶ προέβη σε μια σειρά τρομοκρατικών χτυπημάτων και μάλιστα την περίοδο 1993-1994 διατάχθηκε η δολοφονία δασκάλων που εργάζονταν στα χωριά της νοτιοανατολικής Τουρκίας. Ο τουρκικός στρατός μη μπορώντας να αναχαιτίσει τους Κούρδους ξεσπούσε στον άμαχο πληθυσμό ανοίγοντας πυρ εναντίον κουρδικών περιοχών και καίγοντας χωριά, με αποτέλεσμα την αύξηση προσφυγικών ροών προς τις μεγάλες πόλεις.¹⁵⁷

Συμπεραίνουμε λοιπόν ότι οι δύο αυτές αυτονομιστικές οργανώσεις, των Τσετσένων και των Κούρδων, έχουν αρκετά κοινά μεαξύ τους. Πιο συγκεκριμένα, πρόκειται για δύο εθνοτικές ομάδες που είναι ενταγμένες σε μεγαλύτερες χώρες και προσπαθούν να ανεξαρτητοποιηθούν από αυτές χρησιμοποιώντας στρατιωτική βία αλλά και τρομοκρατικές επιθέσεις.

Τα παρόμοια προβλήματα που είχαν να αντιμετωπίσουν οι δύο χώρες έγιναν αιτία για μία προσπάθεια συνεργασίας μεταξύ της Ρωσίας και της Τουρκίας περί τα τέλη της δεκαετίας του '90. Στα πλαίσια αυτής της συνεργασίας η Ρωσία απαγόρευσε τη λειτουργία του ΡΚΚ εντός της επικράτειας της και αρνήθηκε να παρέχει άσυλο στον Οτζαλάν το 1999. Την ίδια περίοδο εκτυλισσόταν ο δεύτερος ρωσοτσετσενικός πόλεμος, η Τουρκία αν και μέχρι τότε έδειχνε έμμεσα την υποστήριξη της στους Τσετσένους προτίμησε αυτή τη φορά να απέχει από οποιαδήποτε κινητοποίηση.

Με την έναρξη της νέας χιλιετίας η συνεργασία των δύο χωρών στον τομέα αυτό επισημοποιείται με την υπογραφή συμφώνου συνεργασίας μεταξύ των αρχηγών των μυστικών υπηρεσιών των δύο κρατών. Βάσει της συμφωνίας αυτής θα υπήρχε αμοιβαία πληροφόρηση για τις δραστηριότητες των Κούρδων και Τσετσένων αυτονομιστών. Εν συνεχεία, το 2005 ο Ρώσος πρόεδρος Πούτιν και ο Τούρκος πρόεδρος Erdoğan συμφώνησαν για στήριξη και αλληλοβοήθεια στο Κουρδικό και Τσετσενικό ζήτημα, ώστε να αναχαιτήσουν τα αυτονομιστικά κινήματα.

¹⁵⁶ΡΚΚ: κουρδικά: Partiya Karkerên Kurdistan, τουρκικά: Kürdistan İşçi Partisi. Κουρδική Στρατιωτική Οργάνωση που εδρεύει στο ιρακινό και τουρκικό Κουρδιστάν με ηγέτη τον Αμπντουλάχ Οτζαλάν.

¹⁵⁷«Σύγχρονη ιστορία της Τουρκίας» Erich J. Zürcher, εκδόσεις Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2004, σελ. 402-406

Δ.Σχέσεις Ρωσίας-Τουρκίας στην οικονομία και την ενέργεια.

Εισαγωγή:

Από τα μέσα της δεκαετίας του '90 παρατηρούμε μια βελτίωση στις διμερείς σχέσεις της Ρωσίας και της Τουρκίας. Το γεγονός αυτό ήταν αποτέλεσμα ποικίλων διεργασιών. Κατ'αρχάς, όπως ήδη αναφέραμε τα δύο κράτη είχαν να αντιμετωπίσουν αποσχιστικά κινήματα. Επιπλέον, ένας ακόμη λόγος για τη βελτίωση των σχέσεων των δύο χωρών είναι η ανάπτυξη των οικονομικών σχέσεων των δύο κρατών. Πιο συγκεκριμένα, λόγω της οικονομικής της δυσχερείας η Ρωσία έχει αναδειχθεί σε κατάλληλο εισαγωγέα φθηνών τουρκικών προϊόντων. Το γεγονός αυτό συνεχίστηκε παρά τα όποια εμπόδια εμφανίστηκαν λόγω της νομισματικής υποτίμησης του Ρουβλίου το 1998, καθώς λίγο αργότερα ακολούθησε υποτίμηση της τουρκικής λίρας.

Στη συνέχεια, η ανάδειξη του Πούτιν ως νέου πρόεδρου της Ρωσικής Ομοσπονδίας έδωσε μία νέα θετική πνοή στις σχέσεις των δύο κρατών τόσο στον οικονομικό όσο και στον πολιτικό τομέα. Μάλιστα, τον Δεκέμβριο του 2004 ο πρόεδρος Πούτιν επισκέφθηκε την Τουρκία, γεγονός που επιβεβαιώνει τις καλές τους σχέσεις. Άλλη μία απόδειξη των καλών σχέσεων των δύο κρατών είναι οι αυξημένες εμπορικές και οικονομικές σχέσεις των δύο κρατών, ειδικά στον ενεργειακό τομέα και τον τουρισμό.¹⁵⁸

¹⁵⁸Özcan Kadioğlu: "Türkiye-Rusyaekonomikilişkilerinedurumda?", Dünya,10/8/2016

Δεκαετία του 1990.

Ήδη πριν το τέλος της ψυχροπολεμικής περιόδου αυξανόντουσαν οι προσπάθειες των δύο χωρών για συνεργασία στον ενεργειακό τομέα. Το γεγονός αυτό αποδεικνύεται από την υπογραφή συμφώνου στην Άγκυρα στις 18 Σεπτεμβρίου του 1984, σύμφωνα με το οποίο η Ρωσία θα προμήθευε την Τουρκία με φυσικό αέριο. Την ίδια στιγμή, θα ανέπτυσαν περισσότερο και τις εμπορικές τους σχέσεις.¹⁵⁹

Στη συνέχεια, όπως ήδη αναφέραμε, η Τουρκία μετά τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου κατάλαβε ότι έχασε το μέχρι τότε στρατηγικό της πλεονέκτημα, να λειτουργεί δηλαδή ως ανάχωμα στη Σοβιετική Ένωση και θέλησε να το αντικαταστήσει αμέσως. Η γεωπολιτική της θέση, η οικονομική της ανάπτυξη αλλά και η δημογραφία της συντέλεσαν στην ενίσχυση της θέσης της Τουρκίας, η οποία πλέον φιλοδοξούσε να παίξει σημαντικό ρόλο στη διαμετακόμιση των ενεργειακών υλών προς την Ευρώπη, ώστε να αποκτήσει άλλο ένα συντελεστή ισχύος, τον ισχυρό ρόλο στην ενεργειακή αγορά.

Ήδη από το 1994 βλέπουμε τον τότε πρόεδρο της Τουρκίας Ντεμιρέλ να κατευθύνεται προς αυτόν τον στόχο, δηλώνοντας ότι σημαντικό μερίδιο των ενεργειακών υλών της Κεντρικής Ασίας θα εξαγόταν προς την Τουρκία. Στόχος της Τουρκίας ήταν, λοιπόν, να μετατραπεί σε κόμβο των ενεργειακών αγωγών από την Ασία προς την Ευρώπη. Με τον τρόπο, αυτό πέρα από την ισχυροποίηση της στη διεθνή σκακιέρα θα απολάμβανε σημαντικές οικονομικές απολαβές.

Οι προσδοκίες αυτές της Άγκυρας συνέπιπταν με τα συμφέροντα των ΗΠΑ, καθώς προτιμούσαν να εμπιστευθούν τη σύμμαχο Τουρκία από τη νεοϊδρυθείσα Ρωσική Ομοσπονδία, με την οποία υπήρξαν αντίπαλοι καθ'όλη τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου. Έτσι, οι ΗΠΑ από την πλευρά τους υποστήριζαν την κατασκευή αγωγών, οι οποίοι θα περνούσαν από το τουρκικό έδαφος αντί του ρωσικού. Ως αποτέλεσμα των αμερικανοτουρκικών επιδιώξεων προέκυψε η προώθηση της δημιουργίας του αγωγού Μπακού-Τσεϊχάν. Επιπλέον, η Τουρκία θέλοντας να εξασφαλίσει τη δημιουργία αυτού του αγωγού που θα περνούσε από τα

¹⁵⁹Özcan Kadioğlu: "Türkiye-Rusya ekonomik ilişkileri ne durumda?", Dünya,10/8/2016

εδάφη της επέβαλε αυστηρούς κανόνες για τον διάπλου στα Στενά, επικαλούμενη λόγους ασφαλείας και προστασίας του περιβάλλοντος.¹⁶⁰ Μέσω αυτής της κίνησης η τουρκική πλευρά προσδοκούσε να αποδυναμώσει τις θέσεις των Ρώσων για τη δημιουργία αγωγών, που θα περνούσαν μέσω του ρωσικού εδάφους και θα κατέληγαν στην Μαύρη Θάλασσα, καθώς τα μεταφορικά πλοία των ενεργειακών υλών θα έπρεπε να περάσουν από τα Στενά για να βγουν στη Μεσόγειο.

Με αυτό τον τρόπο η Ρωσία έβλεπε τα συμφέροντα της να απειλούνται, αφού και η ίδια αντιμετώπιζε τη μεταφορά ενέργειας από τα κεντρασιατικά κράτη προς την Ευρώπη ως τρόπο για να ισχυροποιηθεί αλλά και να διατηρήσει την επιρροή της στα κράτη αυτά. Έτσι, αντιπρότεινε από πλευράς της τη δημιουργία ενός αγωγού που από το Μπακού θα κατέληγε στο Νοβοροσίσκ.

Εν τέλει, περί τα τέλη της δεκαετίας, η Ρωσία άρχισε να αλλάζει στάση, καθώς ήθελε να ισχυροποιήσει την οικονομία της, η οποία είχε δεχθεί ένα ισχυρότατο πλήγμα το 1998 με την τότε οικονομική κρίση.¹⁶¹ Έτσι η Ρωσία φαινόταν ότι ήθελε να στηρίζει την προσπάθεια της για ανοικοδόμηση της οικονομίας της στον ενεργειακό τομέα. Άλλωστε, οι συγκυρίες ήταν ευνοϊκές για κάτι τέτοιο, αφού το 1998 αυξήθηκε η τιμή του πετρελαίου.¹⁶²

Η αλλαγή της στάσης της Ρωσίας που είχε ως στόχο τη βελτίωση της οικονομίας της, είχε επιπλέον σαν αποτέλεσμα τη σύγκλιση των συμφερόντων μεταξύ Ρωσίας και Τουρκίας. Έτσι η Ρωσία από την μία πλευρά αύξησε την πετρελαϊκή της παραγωγή και από την άλλη έκλεισε συμφωνία με την Τουρκία για την κατασκευή του αγωγού BlueStream, ο οποίος θα μεταφέρει φυσικό αέριο από τη Ρωσία στην Τουρκία. Οι κινήσεις αυτές φανέρωναν τόσο την επιθυμία των Ρώσων για την ανασυγκρότηση της οικονομίας τους, όσο και την αναζήτηση νέων συμμαχιών και άρα την αναθέρμανση των ρωσοτουρκικών σχέσεων. Άλλο ένα γεγονός που επιβεβαιώνει την αλλαγή της στάσης της Τουρκίας ήταν η υποχώρηση της όσον αφορά την ενέργεια της Κασπίας το 1999 και η πρόταση της να αξιοποιηθεί από κοινού από όλα τα παρόχθια κράτη.¹⁶³

¹⁶⁰Ι. Νικολάου, «Ο διάπλους των Τουρκικών Στενών κατά τις Διεθνείς Συνθήκες και την πρακτική», εκδόσεις Ι. Σιδέρη, Αθήνα 1994 σελ 67-70

¹⁶¹Eğüp Zengin: Türkiye ve Rusya Federasyonu Ticari İlişkileri, 2015

¹⁶² Mehmet Duman Nigar Samado: "Türkiye ile Rusya Federasyonu Arasındaki İktisadi ve Ticari İlişkilerin Yapısı Üzerine bir inceleme"

¹⁶³Blue Stream, Gazprom.com

<http://www.gazprom.com/about/production/projects/pipelines/active/blue-stream/>

Όσον αφορά την Τουρκία, αρχικά αναζητούσε τρόπους για να ανεξαρτητοποιηθεί από το ρωσικό φυσικό αέριο. Ωστόσο το 1999 έκανε κι αυτή μια στροφή στη στάση της, για να μπορέσει να υλοποιήσει τις φιλοδοξίες της. Συγκεκριμένα, προχώρησε σε συνεργασία με τη ρωσική εταιρεία Gazprom, την ιταλική ENI SPA και τη γαλλική κατασκευαστική εταιρεία BouyguesOffshoreS, ώστε να μπορέσει να υλοποιηθεί το σχέδιο της κατασκευής του υποθαλάσσιου αγωγού BlueStream. Ο αγωγός αυτός σχεδιάστηκε για να μεταφέρει φυσικό αέριο διασχίζοντας υποθαλάσσια τον Εύξεινο Πόντο από το Ιζομπίλνι Σταυρούπολης της Ρωσίας στο Ντουρουσού της Τουρκίας κοντά στη Σαμψούντα. Το ποσό που χρειάστηκε για να υλοποιηθεί αυτό το σχέδιο ανερχόταν στα 3.2 δις δολαρίων. Έχει μήκος 1200 χιλιόμετρα και άρχισε να λειτουργεί στις 17 Νοεμβρίου 2005.¹⁶⁴

Πέρα από το σχεδιασμό αυτού του αγωγού, η Τουρκία είχε σχέδια για τη δημιουργία ενός αγωγού που θα την ένωνε με το Τουρκμενιστάν παίρνοντας υποθαλάσσια από την Κασπία Θάλασσα. Με τον τρόπο αυτό η Τουρκία από τη μία θα εξασφάλιζε την σύσφιξη των σχέσεων της με τα κεντρασιατικά κράτη και ειδικότερα το Τουρκμενιστάν, ενώ από την άλλη θα παρέκαμπε το Ιράν στο σχεδιασμό του αγωγού, τηρώντας έτσι την τακτική αποκλεισμού που του είχαν επιβάλει οι ΗΠΑ. Στη συνέχεια, ο αγωγός αυτός θα κατευθυνόταν προς τα κράτη της ανατολικής και κεντρικής Ευρώπης μέσω της ευρωπαϊκής Τουρκίας και της Βουλγαρίας. Η Τουρκία αρχικά επιμελώς παρέκαμψε την Ελλάδα από τον σχεδιασμό αυτού του αγωγού. Στη συνέχεια όμως η επαναπροσέγγιση των δύο κρατών το 1999, λόγω των σεισμών που έπληξαν και τα δύο κράτη αλλά και της αποδοχής, από την μεριά της Ελλάδας, της τουρκικής υποψηφιότητας για ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση, έκανε την Τουρκία να δεχθεί να περάσει ο αγωγός από την ανατολική Θράκη και ακολουθώντας την Εγνατία Οδό να βγει στο Ιόνιο, ώστε να περάσει από εκεί στην Ιταλία.

¹⁶⁴ Ali Kaçar : « Türkiye'nin Enerji Politikası ve Rusya », Genç Birikim, 25/12/2015 <http://www.gençbirikim.net/turkiyenin-enerji-politikasi-ve-rusya/>



Εικ 35. Προτεινόμενος αγωγός από την Ρωσία για να διοχετευθεί μέσω των τουρκικών αγωγών αέριο στην Ευρώπη. Πηγή: Βικιπαίδεια

Άλλο ένα ενεργειακό πλάνο της Τουρκίας επί κυβέρνησης Ερμπακάν αποτελεί η προσέγγιση του Ιράν. Ειδικότερα, στα μέσα του 1996 υπεγράφη συμφωνία μεταξύ των δύο κρατών, βάσει της οποίας προβλεπόταν η ετήσια προμήθεια από το Ιράν στην Τουρκία 10 δις κυβικών μέτρων φυσικού αερίου για 20 χρόνια, έναντι 23 δις δολαρίων. Επιπλέον, προβλεπόταν η κατασκευή αγωγού φυσικού αερίου για τη μεταφορά του φυσικού αερίου. Εν τέλει, παρά τις αντιρρήσεις των ΗΠΑ το σχέδιο υλοποιήθηκε το 2000.



Εικ 36. Αγωγοί πετρελαίου και αερίου, διυλιστήρια, πετρελαιοπηγές του Ιράν. Πηγή: Wikipedia

Δεκαετία του 2000

2003-2016 dönemi Türkiye-Rusya ekonomi tablosu

	2003	2005	2007	2009	2011	2013	2015	2016*
İhracat (Milyar \$)	1,37	2,38	4,72	3,2	5,99	6,96	3,60	0,74
İhracat içindeki pay %	2,9	3,2	4,4	3,1	4,4	4,6	2,5	1,02
İthalat (Milyar \$)	5,45	12,9	23,5	19,45	23,95	25,3	20,4	7,76
İthalat içindeki pay %	7,85	11	13,8	13,8	9,9	10	9,8	7,8
Ticaret hacmi (Milyar \$)	6,82	15,28	24,17	22,65	29,94	32,26	24	8,5
Rusya'dan gelen turist sayısı (Milyon)	1,28	1,86	1,86	2,06	2,65	3,05	2,84	0,183
Gelen turist içindeki payı %	9,1	8,8	6,8	6,4	7,3	7,8	6,8	1,71
Rusya'dan gelen doğrudan yatırım (Milyar \$)	-	3,6	3,32	2,34	3,2	6,64	7,06	-

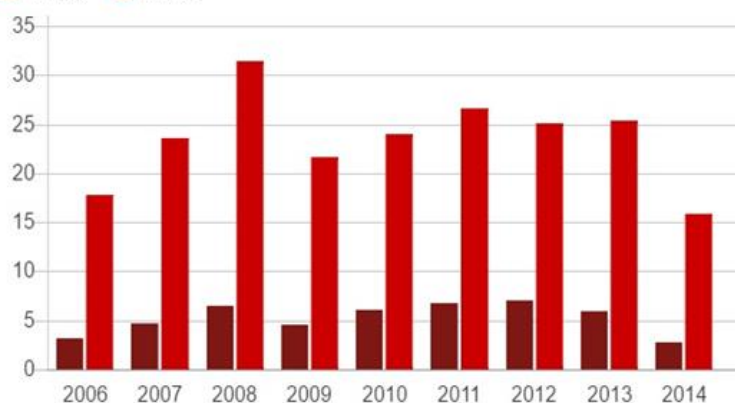
*İlk 6 ay

Εικ 30. Πίνακας οικονομικών σχέσεων των δύο κρατών κατά την περίοδο 2003-2016, σύμφωνα με την ιστοσελίδα *dunya.com*: Εισαγωγές, εξαγωγές, εμπορικός όγκος, τουρίστες από την Ρωσία στην Τουρκία, ρωσικές επενδύσεις

Türkiye ve Rusya'nın yıllık ticaret hacmi

(milyar \$)

■ İhracat ■ İthalat



Kaynak: TÜİK

BBC

Εικ 37. Πίνακας εμπορικών σχέσεων Ρωσίας Τουρκίας την περίοδο 2006-2014. Πηγή: BBC

Η έναρξη της νέας χιλιετίας σηματοδοτήθηκε τόσο στην Τουρκία όσο και στη Ρωσία από την ανάδυση νέων ηγεμονικών προσωπικοτήτων που σήμαινε και την ανάπτυξη νέων ιδεολογιών. Όσον αφορά τη Ρωσία, η εκλογή του Βλαντιμίρ Βλαντιμίροβιτς Πούτιν, σε δεύτερο κατά σειρά πρόεδρο της Ρωσικής Ομοσπονδίας συμπίπτει με την υιοθέτηση μιας νέας πολιτικής συμπεριφοράς, καθώς ο Ρώσος Πρόεδρος επέλεξε μια μετριοπαθή στάση απέναντι στη Δύση ενώ παράλληλα έκανε προσπάθειες να μην αυξήσει το χάσμα.

Η νέα στάση της Ρωσίας, που αναφέρθηκε παραπάνω επηρέασε και τις ρωσοτουρκικές σχέσεις. Πιο συγκεκριμένα, η Μόσχα φάνηκε να δέχεται τη δημιουργία του αγωγού Μπακού-Τσεϊχάν ενώ στα μέσα του 2002 υπογράφηκε σύμφωνο μεταξύ Ρωσίας και Τουρκίας για τη δημιουργία ενός αγωγού που θα ένωνε τον Αγωγό Μπακού - Τσεϊχάν με το Νοβοροσίσκ και θα μετέφερε πετρέλαιο και την ρωσική επιρροή στις πρώην σοβιετικές δημοκρατίες.¹⁶⁵

Άλλο ένα βήμα στο οποίο προέβη η ρωσική κυβέρνηση με στόχο την οικονομική ανόρθωση ήταν να χρησιμοποιήσει τα μεγάλα της ενεργειακά αποθέματα για να εξασφαλίσει την οικονομική ανάπτυξη του ρωσικού κράτους, που συνεπάγεται με την ισχυροποίηση του στη διεθνή σκακιέρα. Έτσι σταδιακά, η οικονομία της Ρωσίας από το 1999 άρχισε να αποκτά ανοδική πορεία. Πλέον, η Ρωσία δε βασίζεται πια στην στρατιωτική της ισχύ, όπως συνέβαινε με τη Σοβιετική Ένωση αλλά αναδεικνύεται σε ενεργειακή δύναμη. Φυσικά, δε μπορούμε να παραβλέψουμε ότι συγκυρία με σημαντικότατο ρόλο στην ανάκαμψη της Ρωσίας ήταν η άνοδος των τιμών του πετρελαίου, την ίδια στιγμή που λόγω της οικονομικής κρίσης που είχε επηρεάσει τη Ρωσία από το 1998 η ενεργειακή βιομηχανία δεν είχε μεγάλο κόστος. Στη συνέχεια εισήχθησαν νέες τεχνολογίες στον τομέα αυτό που βελτίωσε την εξαγωγή των ενεργειακών υλών και βελτιωμένες υποδομές όπως μία νέα πλατφόρμα στο Πριμόρσκ και το σύστημα αγωγών της Βαλτικής. Όλα αυτά είχαν ως αποτέλεσμα την αύξηση τόσο της παραγωγής πετρελαίου όσο και της εξαγωγής του. Πιο συγκεκριμένα, μέχρι το τέλος του 2001 η ρωσική παραγωγή πετρελαίου έφτασε τα 7 εκατομμύρια βαρέλια τη μέρα.

Η θεαματική αυτή αύξηση της εξαγωγής ενεργειακών υλών από τη Ρωσία συνεχίστηκε και τα επόμενα χρόνια. Ειδικότερα, το 2004 η πετρελαϊκή παραγωγή της Ρωσίας έφτασε τα 9 εκατομμύρια βαρέλια την

¹⁶⁵“Caspian pipeline dream becomes reality” BBCTuesday, 17 September, 2002

ημέρα κατά μέσο όρο ενώ υπήρξαν και περιπτώσεις που το ποσό αυτό έφτασε τα 11 εκατομμύρια βαρέλια την ημέρα. Όσο για τις εξαγωγές αυτές έφταναν τα 4 εκατομμύρια βαρέλια. Πρέπει να σημειώσουμε ότι άλλος ένας λόγος που αυξήθηκαν οι εξαγωγές πετρελαίου, πέρα των καλύτερων υποδομών, είναι η χαμηλή ζήτηση πετρελαίου στην εσωτερική ρωσική αγορά. Πιο συγκεκριμένα, περίπου η μισή παραγωγή πετρελαίου της Ρωσίας κάθε χρόνο εξάγεται, ενώ από την παραγωγή του φυσικού αερίου εξάγεται το 1/3, λόγω της υψηλής ζήτησης στην εσωτερική αγορά της Ρωσίας.¹⁶⁶

Η Τουρκία από την πλευρά της προσπαθούσε να γίνει στρατηγικός κόμβος για τη διοχέτευση των ενεργειακών υλών της Κεντρικής Ασίας και του Καυκάσου προς την Ευρώπη. Έτσι από τα τέλη του 1992, η κατασκευαστική εταιρεία Botas της Τουρκίας ερεύνησε την δημιουργία ενός αγωγού που θα συνέδεε την αζερική πόλη του Μπακού με το τουρκικό λιμάνι Τσεϊχάν μέσω ξηράς. Η κυβέρνηση του Αζερμπαϊτζάν συμφώνησε στην υλοποίηση αυτού του σχεδίου, καθώς θεώρησε ότι η δημιουργία ενός αγωγού που θα διοχέτευε το πετρέλαιο της στη Δύση ήταν βαρύνουσας σημασίας. Την ίδια στιγμή ο αγωγός αυτός θα ανταγωνιζόταν το δίκτυο αγωγών της ρωσικής Transneft.. Για την υλοποίηση του σχεδίου αυτού η Τουρκία προσπάθησε να αποκτήσει την έγκριση των ΗΠΑ.¹⁶⁷

Ωστόσο, τα σχέδια κατασκευής ενός αγωγού που θα πέρναγε από τα ιρανικά εδάφη και θα συνέχιζε στα τουρκικά εδάφη, τα οποία έχουν πολλούς Κούρδους αντάρτες προκατέβαλε αρνητικά τους Δυτικούς. Επιπλέον, η εταιρεία Chevron που ασχολείται με τα πετρελαϊκά κοιτάσματα του Καζακστάν στην περιοχή του Τενγκρίζ, προτιμούσε να επενδύσει σε μια επέκταση των εγκαταστάσεων στο ρωσικό λιμάνι του Νοβοροσίσκ.

¹⁶⁶Isakova Irina, "Russian Governance in the 21st Century: Geostragedy, Geopolitics and Governance" Frank Cass, London 2005

¹⁶⁷Bacik Gokhan "Turkey and Pipeline Politics", June 2004, Turkish Studies, Vol.7 Num.2



Εικ 38. Αγωγός Μπακού-Τσειχάν. Πηγή Βικιπαίδεια

Η Τουρκία θέλοντας να ασκήσει πίεση, ώστε να πραγματοποιήσει τα φιλόδοξα σχέδια της προσπάθησε να ανατρέψει τη συνθήκη του Μοντρέ, η οποία ρύθμιζε το καθεστώς των στενών, επιβάλλοντας περιορισμούς στην ναυσιπλοΐα των Στενών. Για τον λόγο αυτό επικαλέστηκε το γεγονός ότι συχνά ατυχήματα λάμβαναν χώρα στην θαλάσσια αυτή περιοχή. Οι περιορισμοί αυτοί συμπεριλαμβάνονταν στους νέους κανονισμούς της ναυσιπλοΐας που επέβαλε η Τουρκία τον Ιούλιο 1994. Ωστόσο, η προσπάθεια της Άγκυρας να τροποποιήσει από πλευράς της το καθεστώς των Στενών την έφερε αντιμέτωπη με την αντίδραση των παρευξείνιων κρατών, καθώς οι όποιες αλλαγές επηρέαζαν άμεσα τα κράτη αυτά. Ιδιαίτερα, η κίνηση αυτή προκάλεσε την οργή της Μόσχας, η οποία δεν ήταν διατεθειμένη να δεχθεί τις όποιες αλλαγές στο καθεστώς των Στενών. Μάλιστα, για να δείξει την αποφασιστικότητα της προέτρεψε τα δεξαμενόπολοια της να αγνοήσουν το νέο καθεστώς των Στενών που διακήρυττε μονομερώς. Εν τέλει, λόγω της εντονότατης αντίδρασης της Μόσχας, της έλλειψης νομικής κάλυψης αλλά και υποστήριξης, και της πρότασης για παράκαμψη των Στενών και τη δημιουργία ενός διαβαλκανικού πετρελαϊκού αγωγού, η Άγκυρα υποχώρησε θέτοντας μόνο το ζήτημα της προστασίας του περιβάλλοντος στον Βόσπορο.¹⁶⁸

¹⁶⁸Tareq Ismael & Mustafa Aydin "Turkey's Foreign Policy in the 21st Century: A changing role in world politics", Ashgate, 2003

Όσον αφορά το Αζερμπαϊτζάν και τα ενεργειακά του κοιτάσματα, στις 20 Σεπτεμβρίου του 1994 υπεγράφη πετρελαϊκή συμφωνία μεταξύ αυτού και ομίλου δυτικών εταιρειών, με επικεφαλή την εταιρεία British Petroleum. Η συνθήκη αυτή έδωσε μία νέα πνοή στο εσωτερικό του Αζερμπαϊτζάν. Εν τω μεταξύ, οι Τούρκοι πλησίασαν το Αζερμπαϊτζάν θέλοντας να κατασκευάσουν στο έδαφος τους ένα αγωγό που θα μετέφερε αζερικό πετρέλαιο. Η Άγκυρα για να δελεάσει το Μπακού πρότεινε ως αντάλλαγμα την παροχή υποστήριξης στην κρίση του Ναγκόρνο-Καραμπάχ. Η Ρωσία φυσικά δυσαρεστήθηκε από την εξέλιξη και προειδοποίησε την Άγκυρα εμμέσως πλην σαφώς να σταματήσει την πολιτική που ακολουθούσε, δηλαδή τις προσπάθειες της να αυξήσει την επιρροή της στις περιοχές του Καυκάσου και της Κασπίας, καθώς δεν είχε δικαιώματα στις περιοχές αυτές.

Εν συνεχεία όμως, η ανάγκη δημιουργίας ενός νέου αγωγού κατέστη επιτακτική όταν το 2004 η ενεργειακή αγορά έχασε πολλά δολάρια, καθώς τα πλοία που μετέφεραν πετρέλαιο καθυστερούσαν στα Στενά έως και τρεις βδομάδες. Με τον τρόπο αυτό, έπρεπε να βρεθεί η καλύτερη δυνατή διαδρομή για τη δημιουργία ενός αγωγού. Φυσικά, τα συμφέροντα της Τουρκίας παρέμεναν ίδια, καθώς συνέχιζαν να προωθούν το σχέδιο δημιουργίας του αγωγού Μπακού-Τσεϊχάν, για τη μεταφορά του πετρελαίου από το Αζερμπαϊτζάν. Το πλεονέκτημα αυτού του αγωγού είναι ότι παρακάμπτει εντελώς το ρωσικό έδαφος, ενώ διασχίζει τρεις χώρες με τις οποίες οι ΗΠΑ διατηρούν καλές σχέσεις.

Επιπλέον, τον Δεκέμβρη του 2004 ο Ρώσος πρόεδρος Πούτιν πραγματοποίησε επίσκεψη στην Τουρκία. Κατά τη διάρκεια των συνομιλιών των δύο κρατών έγινε εμφανές το γεγονός ότι η Τουρκία δραστηριοποιείται βάσει του συμφέροντος της, δηλαδή τη δημιουργία του αγωγού Μπακού-Τσεϊχάν, χρησιμοποιώντας το αμφιλεγόμενο επιχείρημα της προστασίας του περιβάλλοντος του Βοσπόρου. Επιπλέον, η Τουρκία σχεδίαζε ένα παρακλάδι του αγωγού Μπακού-Τσεϊχάν, που θα περνούσε από το Τσεϊχάν, την Άγκυρα και τη Σαμψούντα. Η Ρωσία από την πλευρά της προσπάθησε να προωθήσει τη βελτίωση της δραστηριότητας της ναυσιπλοΐας. Ωστόσο, οι δύο πλευρές δεν κατάφεραν να έρθουν σε συνεννόηση. Έτσι η Ρωσία μην έχοντας άλλη επιλογή αποφάσισε να προωθήσει τη δημιουργία του αγωγού Μπουργκάς-Αλεξανδροούπολη, ο οποίος ήταν και ο πιο επωφελής για τη Ρωσία. Για τον λόγο αυτό ακολούθησε σειρά διαπραγματεύσεων μεταξύ της Ρωσίας, της Ελλάδας και της Βουλγαρίας. Παρόλο που οι χώρες

αυτές κατάφεραν να συνεννοηθούν και να υπογράψουν σειρά συμφωνιών επί του θέματος, η Βουλγαρία αποχώρησε κι έτσι το σχέδιο ναυάγησε.¹⁶⁹



Εικ 39. Αγωγός Μπουργκάς – Αλεξανδρούπολη, δεν κατασκευάστηκε. Πηγή: Βικιπαίδεια

BlueStream

Η Τουρκία δεν έχει πολλά αποθέματα φυσικού αερίου και πετρελαίου, έτσι δεν συμπεριλαμβάνεται στις 50 πρώτες χώρες σε αποθέματα φυσικού αερίου και πετρελαίου. Ωστόσο η γεωγραφική της αλλά και η πολιτική της θέση ευνοούν τον διαμετακομιστικό ρόλο, καθώς συνορεύει με τρεις χώρες που είναι πλούσιες σε πηγές ενέργειας: το Ιράν, το Αζερμπαϊτζάν και τη Ρωσία. Έτσι δια μέσου της Τουρκίας τροφοδοτείται με πετρέλαιο και φυσικό αέριο η Ευρώπη. Παρά τις όποιες διαφορές μεταξύ των δύο κρατών, η Μόσχα σχεδίαζε τη δημιουργία ενός υποθαλάσσιου αγωγού που θα μετέφερε φυσικό αέριο και θα πέραγε από τα ύδατα της Ρωσίας αλλά και της Τουρκίας (BlueStream).¹⁷⁰

¹⁶⁹ Bulgaria Abandons Burgas-Alexandroupolis Oil Pipeline
December 7, 2011//www.novinite.com/view_news.php?id=134623#sthash.yyme9IVq.dpuf

¹⁷⁰ Eyüp Zengin:Türkiye ve Rusya Federasyonu Ticari İşkileri,2015

Η Ρωσία φιλοδοξούσε μέσω της δημιουργίας αυτού του αγωγού να διεισδύσει στην αγορά φυσικού αερίου της Τουρκίας, του Ισραήλ και γενικότερα της Μέσης Ανατολής. Πιο συγκεκριμένα, η Ρωσία επεδίωκε την αύξηση τόσο των οικονομικών της σχέσεων με την Τουρκία όσο και των ενεργειακών. Βασικότερος στόχος ήταν η αύξηση της εξαγωγής φυσικού αερίου προς την τουρκική αγορά, που θα επιτυγχανόταν μέσω της δημιουργίας του αγωγού BlueStream. Η Τουρκία συμφώνησε στη δημιουργία του BlueStream, ζητώντας σαν αντάλλαγμα τη συμμετοχή των τουρκικών αερογραμμών στη μεταφορά των Ρώσων τουριστών.

Επιπλέον η Ρωσία θα αναλάμβανε την κατασκευή αποθηκευτικών χώρων και κατάλληλων υποδομών για τη διαμετακόμιση του φυσικού αερίου σε τρίτες χώρες. Έτσι, το κόστος της δημιουργίας του BlueStream ξεπέρασε τα 3 δισεκατομμύρια δολάρια, ενώ χρησιμοποιείται μόνο το 12% της δυνατότητας μεταφοράς του αγωγού αυτού.¹⁷¹

Τα σχέδια της ενεργειακής πολιτικής της Ρωσίας όμως δε σταματούσαν εκεί. Αντίθετα, η Ρωσία σχεδίασε την κατασκευή του αγωγού SouthStream, οποίος θα μετέφερε επίσης φυσικό αέριο υποθαλάσσια, με στόχο την ενεργειακή τροφοδότηση της Ρωσίας. Η Τουρκία από τη δική της πλευρά θέλοντας να εξασφαλίσει όσο το δυνατόν μεγαλύτερα κέρδη πρότεινε την επέκταση του BlueStream προς την Ευρώπη, αντί της δημιουργίας ενός παράλληλου αγωγού. Το σημαντικότερο πλεονέκτημα της επέκτασης του BlueStream για τους Τούρκους θα ήταν η δυνατότητα να ελέγχουν την προμήθεια του φυσικού αερίου προς την Ευρώπη. Ωστόσο, η Μόσχα αντιλαμβανόμενη τα σχέδια της Άγκυρας προχώρησε στο σχεδιασμό της δημιουργίας του SouthStream, ο οποίος δε θα περνάει καθόλου από τα τουρκικά ύδατα. Πιο συγκεκριμένα, θα περνάει από τη ρωσική ακτή Μπερεγκόβια θα βυθίζεται στα 2000 μέτρα στη Μαύρη Θάλασσα για 900 χιλιόμετρα, καταλήγοντας στη Βουλγαρία και παίρνοντας από εκεί στην υπόλοιπη Ευρώπη.

¹⁷¹ The Blue Stream Gas Pipeline

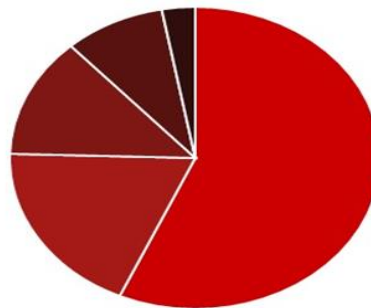
<http://www.gazprom.com/about/production/projects/pipelines/active/blue-stream/>



Εικ 40 . Αγωγός Blue Stream Krasnodar-Samsun-Ankara. Πηγή: Gazprom

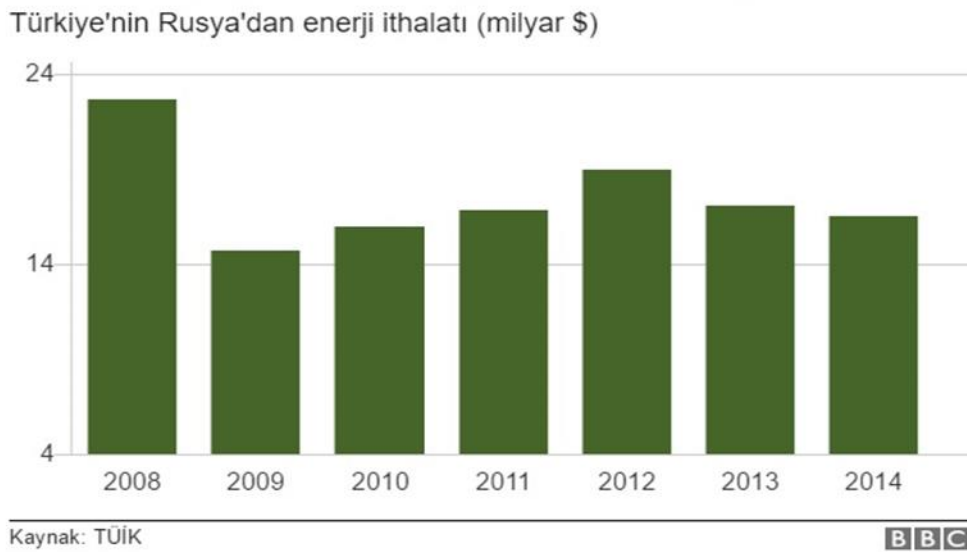
Τürkiye doğalgazın yarısından fazlasını Rusya'dan alıyor
 İthalat (%)

- Rusya
- İran
- Azerbaycan
- Cezayir
- Nijerya



BBC

Εικ 41. Οι εισαγωγές φυσικού αερίου της Τουρκίας. Πηγή: BBC



Εικ 42: Οι εισαγωγές ενέργειας της Τουρκίας από τη Ρωσία. Πηγή: BBC

Εμπορικές Σχέσεις και Τουρισμός

Γίνεται φανερό ότι χάριστη δημιουργία του αγωγού BlueStream η Ρωσία και η Τουρκία ανέπτυξαν μία στενότερη οικονομική σχέση μεταξύ τους. Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι από το 2004 το διμερές εμπόριο των δύο κρατών παρουσίασε υψηλούς ρυθμούς μεγένθυσης φτάνοντας τα 11 δις δολάρια. Με τον τρόπο αυτό, η Ρωσία εξελίχθηκε σε δεύτερο μεγαλύτερο εμπορικό εταίρο για την Τουρκία, μετά την Γερμανία.¹⁷² Την ίδια στιγμή η Τουρκία είναι ο δέκατος τέταρτος κατά σειρά μεγέθους εταίρος της Ρωσίας. Πρέπει να σημειώσουμε όμως ότι το κύριο εξαγώμενο προϊόν της Ρωσίας προς την Τουρκία είναι το φυσικό αέριο.¹⁷³ Η Τουρκία από την πλευρά της έχει κάνει πολλές επενδύσεις στη Ρωσία, ενώ έχει υποστηρίξει την είσοδο της Ρωσίας στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου και τον Οργανισμό Συνεργασίας της Σαγκάης. Εν

¹⁷²“Türkiye, Suriye sınırında düşürülen savaş uçağı nedeniyle diplomatik sorun yaşadığı Rusya için ekonomik ilişkiler açısından vazgeçilmez bir ülke konumunda bulunuyor” 27/11/2015

<http://www.bloomberght.com/haberler/haber/1837628-rus-ekonomisi-icin-turkiyenin-onemi-buyuk>

¹⁷³ Mehmet Duman Nigar Samado: “Türkiye ile Rusya Federasyonu Arasındaki İktisadi ve Ticari İlişkilelerin Yapısı Üzerine bir inceleme”

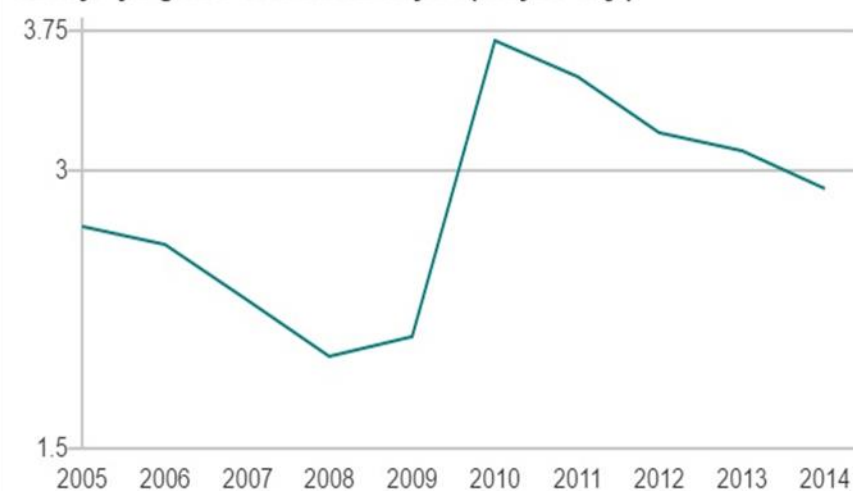
τέλει, οι εμπορικές επιδόσεις της Τουρκίας είναι υψηλότερες από την Ρωσία και διευρύνονται σε περισσότερους τομείς.¹⁷⁴

Οι αυξημένες εμπορικές σχέσεις μεταξύ των δύο κρατών συνεχίζονται και στις μέρες μας. Πιο συγκεκριμένα, το 2010 ο όγκος του εμπορίου μεταξύ των δύο κρατών έφτασε τα 26,2 δισεκατομμύρια δολάρια. Ο αριθμός αυτός συνέχισε να αυξάνεται φτάνοντας το 2014 τα 31,2 δισεκατομμύρια δολάρια. Ενώ τους πρώτους 9 μήνες του 2015 ο όγκος εμπορίου έφτασε τα 18,5 δισεκατομμύρια δολάρια.¹⁷⁵

Άλλος ένας τομέας, στον οποίο στηρίζονται οι ρωσοτουρκικές οικονομικές σχέσεις είναι ο τουρισμός. Έτσι στις αρχές του 21ου αιώνα παρατηρείται ότι η Τουρκία αποτελεί έναν από τους πρώτους προορισμούς των Ρώσων τουριστών.

Πιο συγκεκριμένα, μεγάλη αύξηση των Ρώσων τουριστών εντοπίζεται το έτος 2004, όπου σε σχέση με το προηγούμενο έτος σημειώθηκε αύξηση της τάξεως του 31%, φτάνοντας δηλαδή τους 1 εκατομμύριο 650 χιλιάδες τουρίστες. Με τον τρόπο αυτό, οι Ρώσοι έγιναν οι δεύτεροι σε αριθμό επισκέπτες της Τουρκίας μετά τους Γερμανούς. Επιπλέον, την επόμενη χρονιά οι αφήξεις από τη Ρωσία έφτασαν τα 2 εκατομμύρια.

Türkiye'ye gelen Rus turist sayısı (milyon kişi)



Kaynak: TÜİK

BBC

¹⁷⁴ Turkey's Commercial and Economic Relations With Russian Federation, http://www.mfa.gov.tr/turkey_s-commercial-and-economic-relations-with-russian-federation.en.mfa

¹⁷⁵ "Türkiye, Suriye sınırında düşürülen savaş uçağı nedeniyle diplomatik sorun yaşadığı Rusya için ekonomik ilişkiler açısından vazgeçilmez bir ülke konumunda bulunuyor" 27/11/2015 <http://www.bloomberght.com/haberler/haber/1837628-rus-ekonomisi-icin-turkiyenin-onemi-buyuk>

Εικ 43. Διάγραμμα Ρώσων τουριστών που επισκέφθηκαν την Τουρκία το διάστημα 2005-2014 σε εκατομύρια άτομα Πηγή: BBC

Ο πόλεμος της Συρίας

Ο πόλεμος της Συρίας είναι ένα γεγονός βαρύνουσας σημασίας, το οποίο λαμβάνει χώρα σήμερα στη Μέση Ανατολή. Δε θα καθορίσει μόνο το μέλλον της χώρας, αλλά και της περιοχής της Μέσης Ανατολής και ίσως ακόμα και να επηρεάσει τις παγκόσμιες ισορροπίες ισχύος. Φυσικά, όπως συμβαίνει τις περισσότερες φορές σε ανάλογα γεγονότα της Ιστορίας, όπως για παράδειγμα στη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας, καθοριστικό ρόλο για την έκβαση έχει η εμπλοκή ξένων δυνάμεων, οι οποίες έχουν σκοπό να εξυπηρετήσουν καθεμιά τα δικά της συμφέροντα.

Στον πόλεμο της Συρίας, λοιπόν, βλέπουμε την συμμετοχή της Ρωσίας στο πλευρό του καθεστώτος Άσαντ, να τον βοηθάει στην ανάκτηση χαμένων εδαφών από διάφορες αντάρτικες ομάδες και το Ισλαμικό Κράτο. Με αυτό τον τρόπο, η έκβαση του πολέμου γέρνει υπέρ του. Ωστόσο, τον Μάρτιο του 2016 ο Πρόεδρος Βλαντιμίρ Πούτιν ανακοίνωσε τη σταδιακή απόσυρση των δυνάμεων του απο την Συρία αφήνοντας μόνο κάποια στρατιωτική παρουσία. Από την άλλη, οι ΗΠΑ και οι υπόλοιπες δυτικές χώρες ορθώνονται κατά του Ισλαμικού Κράτους, το οποίο φαίνεται να έχει πια προτεραιότητα.¹⁷⁶

Όσον αφορά τη στρατηγική που ακολουθεί η Ρωσία, οι γεωστρατηγικές φιλοδοξίες του Πούτιν στοχεύουν στην ανάδειξη της Ρωσίας σε Μεγάλη Δύναμη του διεθνούς συστήματος, αποκτώντας πάλι τον ρόλο που είχε ως Σοβιετική Ένωση. Με αυτό τον τρόπο θα έχει και τη δυνατότητα να επηρεάζει τη διαμόρφωση της διεθνούς πολιτικής. Η Ρωσία, βλέποντας τη μεταβατική φάση, την οποία διανύει το διεθνές διακρατικό σύστημα, θέλει να εκμεταλλευτεί την ευκαιρία αυτή και να αποκτήσει κεντρικό ρόλο. Βασικό εμπόδιο για τους στόχους της Ρωσίας αποτελούν οι ΗΠΑ, οι οποίες αν και αναδιαμορφώνουν την παγκόσμια στρατηγική τους δεν έχουν σκοπό να αφήσουν τη Ρωσία να αναδειχθεί σε παγκόσμια δύναμη, ούτε να της παραχωρήσουν γεωπολιτικούς χώρους επιρροής. Η

¹⁷⁶ "How the World Looks From the Russian Perspective" Sergey Karaganov , 1 august 2016
<http://eng.globalaffairs.ru/pubcol/How-the-World-Looks-From-the-Russian-Perspective-18303>

Ουάσινγκτον χρησιμοποιεί για τον σκοπό αυτό τη στρατιωτική συμμαχία, την οποία ηγείται, δηλαδή το ΝΑΤΟ. Πιο συγκεκριμένα, γίνονται προσπάθειες εξάπλωσης του ΝΑΤΟ στα Βαλκάνια, την Ανατολική Ευρώπη, τις χώρες του Καυκάσου και την Κεντρική Ασία, είτε μέσω νέων μελών, είτε μέσω επιχειρήσεων και συνεργασιών με τρίτα κράτη. Με τον τρόπο αυτό, οι ΗΠΑ καταφέρνουν να καθιστούν το έργο της Ρωσίας δυσκολότερο.

Ωστόσο, η Ρωσία έχει δείξει τις προθέσεις της να αντιταχθεί στις ΗΠΑ. Κάτι που αντιλαμβανόμαστε μελετώντας τις κινήσεις της Ρωσίας τα τελευταία χρόνια, ο πόλεμος της Γεωργίας (2006) η Ουκρανική κρίση του 2014 αποδεικνύουν την αποφασιστικότητα της Ρωσίας να επανέρθει ως Μεγάλη Δύναμη. Λαμβάνοντας όλα τα παραπάνω υπόψη βλέπουμε ότι η Συρία είναι βαρύνουσας σημασίας για τη Ρωσία, καθώς αποτελεί ρωσική βάση στη Μέση Ανατολή, η οποία παρέχει στη Μόσχα πρόσβαση στη Μεσόγειο και την ευρύτερη περιοχή, καθώς η Μόσχα διατηρεί αεροπορική βάση στη Λαττάκεια και ναυτική βάση στην Τάρτους.

Πρέπει να σημειώσουμε ότι η επιτυχημένη ρωσική εμπλοκή στη Συρία έναντι της δυτικής στρατηγικής για την ανατροπή του Άσαντ, ισχυροποιεί τη Ρωσία και της δίνει την ευκαιρία να αποκτήσει έναν ισχυρότερο παγκόσμιο ρόλο. Ωστόσο, ο Άσαντ διεκδικεί την παραμονή στην εξουσία και δεν αποδέχεται ένα μεταβατικό ρόλο, φιλοδοξεί μάλιστα να ανακαταλάβει όλα τα χαμένα εδάφη της Συρίας. Η Ρωσία δεν υποστηρίζει κάτι τέτοιο, γεγονός που αποδεικνύεται και από την απόσυρση των δυνάμεων της. Στην πραγματικότητα η Ρωσία επιδιώκει να εξυπηρετήσει τα συμφέροντα της ανταλλάσσοντας μία διευθέτηση στη Συρία, στην οποία μπορεί να περιλαμβάνεται η απόσυρση του Άσαντ μετά από μία μεταβατική περίοδο, με την υποχώρηση τουλάχιστον κάποιων νατοϊκών δυνάμεων από τα σύνορα της.

Όσον αφορά την Τουρκία μπορούμε να πούμε ότι και αυτή παίζει καθοριστικό ρόλο στα γεγονότα του πολέμου της Συρίας. Η Τουρκία, ακολουθώντας δική της στρατηγική, διεκδικεί τον δικό της ρόλο, θέλοντας να ισχυροποιηθεί και να αναδειχθεί σε περιφερειακή δύναμη. Παρατηρώντας τις κινήσεις της Τουρκίας κατανοούμε ότι ακολουθεί μία καινούρια εξωτερική πολιτική, η οποία αντικατοπτρίζει τις κοινωνικοπολιτικές και οικονομικές αλλαγές στο εσωτερικό της χώρας. Επιπλέον, η εξωτερική πολιτική της Τουρκίας καταδεικνύει το γεγονός ότι διεκδικεί ένα νέο ρόλο στη Μέση Ανατολή, ενώ την ίδια στιγμή επιδιώκει τη στρατηγική ανεξάρτηση από την Δύση.

Στη συνέχεια, πρέπει να τονίσουμε ότι η Τουρκία επιδιώκει να ακολουθήσει τον δικό της ξεχωριστό δρόμο στο συριακό ζήτημα, καθώς η Τουρκία δεν ταυτίζεται πλήρως με καμία από τις πλευρές της αντιπαράθεσης. Το γεγονός αυτό μπορούμε να πούμε ότι την καθιστά ως ένα επίδοξο τρίτο πόλο στη Συρία αλλά και τη Μέση Ανατολή γενικότερα. Η διαμόρφωση αυτής της πραγματικότητας σηματοδοτεί μία νέα περίοδο στην τουρκική εξωτερική πολιτική που χαρακτηρίζεται από ανοικτό αναθεωρητισμό, πρόκληση αστάθειας και υψηλές φιλοδοξίες. Η τουρκική εξωτερική πολιτική ανέκαθεν ήθελε να ανεξαρτητοποιηθεί, όμως βλέπουμε ότι σήμερα αυτό επιδιώκεται με συνέπεια αλλά και επιτυχία. Άλλωστε, άνοδος του Κόμματος της Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης (AKP) στην εξουσία από το 2002 μέχρι και σήμερα συνέβαλε καθοριστικά στην επιδίωξη για διπλωματική ανεξαρτησία της Τουρκίας.

Έτσι και στον πόλεμο της Συρίας η Τουρκία λειτουργεί, βάσει των δικών της συμφερόντων. Στην αρχή βέβαια η Άγκυρα αναζήτησε αμερικανική και νατοϊκή υποστήριξη. Ωστόσο, στη συνέχεια με την ανάδυση του Ισλαμικού Κράτος και με τις διαφορές για το θέμα της Συρίας ήρθαν στην επιφάνεια πάλι τα αντικρουόμενα συμφέροντα μεταξύ Τουρκίας και Δύσης. Ειδικότερα, η Τουρκία φαίνεται να κλιμακώνει την σύγκρουση ή υποσκάπτει διεθνείς προσπάθειες για συμβιβασμό στη Συρία. Επιπρόσθετα, έχει υιοθετήσει αμφιλεγόμενη στάση προς το Ισλαμικό κράτος. Όλα αυτά σε συνδυασμό με την κατάρριψη του ρωσικού Su-24 τον Νοέμβριο του 2015 και τους βομβαρδισμούς θέσεων του κουρδικού YPG (Μονάδες Προστασίας του Λαού) στη Βόρεια Συρία συμβάλλουν στο κλίμα καχυποψίας της διεθνούς κοινότητας απέναντι στην Τουρκία.

Επιπλέον, η κατάρριψη του ρωσικού στρατιωτικού αεροπλάνου είχε επιπτώσεις στις ρωσοτουρκικές οικονομικές σχέσεις. Πιο συγκεκριμένα, η ρωσική κυβέρνηση ανακοίνωσε ότι θα επιβάλει κυρώσεις.¹⁷⁷ Έτσι σταμάτησε την εισαγωγή τουρκικών ειδών διατροφής, ενώ ακυρώθηκαν ρωσικές πτήσεις προς την Τουρκία. Ακόμη, δόθηκε οδηγία στους Ρώσους τουρίστες που βρίσκονταν στην Τουρκία να επιστρέψουν.¹⁷⁸

Όσον αφορά το YPG έχει αποδειχθεί σημαντικός σύμμαχος τόσο για τη Δύση όσο και για τη Ρωσία, καθώς αντιστέκεται κατά του Ισλαμικού

¹⁷⁷ Ali Kaçar : « Türkiye'nin Enerji Politikası ve Rusya », Genç Birikim, 25/12/2015 <http://www.gencbirikim.net/turkiyenin-enerji-politikasi-ve-rusya/>

¹⁷⁸ Eren Demir: "Rusya'nın Yaptırmalarının Türkiye Ekonomisine Olası Etkileri", Türkiye bankası iktisadi araştırmalar bölümü, 12/15

Κράτους. Με αυτό τον τρόπο, αποτελεί κοινό παρανομαστή μεταξύ του δυτικού και του ρωσικού στρατοπέδου το οποίο θα μπορούσε να βοηθήσει στην αποκλιμάκωση. Ωστόσο, η Τουρκία βλέπει του Κούρδους του YPG ως προέκταση του PKK, το οποίο είναι καταγεγραμμένο ως τρομοκρατική οργάνωση από τις ΗΠΑ. Επιπλέον, η Τουρκία ανησυχεί από το γεγονός ότι οι Κούρδοι της Συρίας κατάφεραν να εγκαθιδρύσουν ένα αυτόνομο κρατίδιο στα τουρκοσυριακά σύνορα, στην περιοχή της Ροζάβα. Ουσιαστικά, το YPG προσπαθεί να συνδέσει τις περιοχές μεταξύ της Ροζάβα, το Αφρίν, το Κομπανί και το Τζαζίρα, με επιχειρήσεις μεταξύ του Αφρίν και του Κομπανί εναντίον αντάρτικων ομάδων, οι οποίες υποστηρίζονται από την Τουρκία. Η Τουρκία φυσικά από την πλευρά της δε θέλει να δημιουργηθεί ένα κουρδικό κράτος, καθώς θα είναι ιδιαίτερα απειλητικό για αυτή.

Εν συνεχεία, αξίζει να αναφερθεί ότι η Τουρκία αυξάνει την χρήση της στρατιωτικής ισχύος δημιουργώντας στρατιωτικές βάσεις στο Κατάρ και τη Σομαλία και με στρατιωτική παρουσία στη Μοσούλη του Ιράκ για στρατηγικούς λόγους. Συμπεραίνουμε, λοιπόν, ότι παρά τους δεσμούς της Άγκυρας με τη Δύση, μέσω του ΝΑΤΟ, η Τουρκία ακολούθησε δική της πορεία καταφέροντας να γίνει ουσιαστικά ένας αντιδυτικός παράγοντας δρώντας χωρίς να αντιμετωπίζει οποιεσδήποτε επιπλοκές, χάριν της συμμετοχής της στο ΝΑΤΟ και τις αυξανόμενες σχέσεις της με την Ευρώπη.

Εν τέλει, η Τουρκία στα τέλη του Αυγούστου του 2016 εισέβαλλε σε εδάφη της Συρίας με σκοπό να προστατέψει τα εδάφη της τόσο από το Ισλαμικό Κράτος, όσο και από τους Κούρδους μαχητές του YPG, τους οποίους όπως είδαμε και παραπάνω θεωρεί προέκταση του PKK. Η επιχείρηση ασπίδα του Ευφράτη με έγκριση της Ουάσινγκτον, περιλαμβάνει 20 άρματα μάχης, 350 Τούρκους στρατιώτες των ειδικών δυνάμεων, των τεθωρακισμένων και του πεζικού, σε συνδυασμό με Σύριους αντικαθεστωτικούς αντάρτες.¹⁷⁹ Σκοπός της επιχείρησης αυτής είναι η δημιουργία μιας νεκρής ζώνης στα σύνορα της Τουρκίας με τη Συρία, ώστε η Τουρκία να είναι σίγουρη για την ασφάλεια της.

¹⁷⁹Καθημερινή «Διευρύνεται η «Ασπίδα του Ευφράτη» 26.08.2016
<http://www.kathimerini.gr/872293/article/epikairothta/kosmos/dieyrynetai-h-aspida-toy-eyfrath>

- **Η Εξομάλυνση των ρωσοτουρκικών σχέσεων 9/8**

Στα μέσα του 2016 και ενώ ο πόλεμος στη Συρία συνεχίζεται, η διεθνής κοινότητα παρακολούθησε έκπληκτη την προσέγγιση μεταξύ της Τουρκίας και της Ρωσίας. Όπως αναφέραμε παραπάνω οι σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών έφτασαν στο ναδίρ τους στα τέλη του 2015, εξ' αιτίας της κατάρριψης του ρωσικού πολεμικού αεροπλάνου από τουρκικά F-16 στη τουρκοσυριακή μεθόριο, όπου έχασαν τη ζωή τους οι δύο Ρώσοι πιλότοι. Η κρίση που προέκυψε ως αποτέλεσμα του γεγονότος αυτού επηρέασε αρνητικά τις σχέσεις των δύο χωρών στον οικονομικό τομέα. Όπως έχουμε ήδη δει, παρά τις όποιες διαφορές τους οι δύο χώρες συνδέονται με οικονομικούς δεσμούς.

Για τους παραπάνω λόγους, η Άγκυρα θέλησε να επαναπροσεγγίσει τη Μόσχα χωρίς όμως να υποχωρήσει και από τη θέση της. Έτσι μία ολόκληρη μυστική διπλωματία κινητοποιήθηκε για να πετύχει αυτό τον σκοπό. Πιο συγκεκριμένα, η διαδικασία εξομάλυνσης των σχέσεων των δύο χωρών φαίνεται να ξεκίνησε τον Απρίλιο του 2016, όταν ο στρατηγός Hulusi Akar (Χουλουσί Ακάρ), επικεφαλής των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων, πρότεινε στον πρόεδρο Erdoğan να χρησιμοποιήσει ως δίοδο επικοινωνίας με το Κρεμλίνο τον Τούρκο επιχειρηματία Cavit Çağlar (Τζαβίτ Τσαγκλάρ) που έκανε δουλειές στη ρωσική δημοκρατία του Νταγκεστάν και που γνώριζε προσωπικά.

Ο Cavit Çağlar δεν είναι μία τυχαία προσωπικότητα, καθώς ήταν υπουργός στην κυβέρνηση του Σουλεϊμάν Ντεμιρέλ τη δεκαετία του 1990. Επιπλέον, Στα μέσα της δεκαετίας του '90, είχε υπάρξει ο δίαυλος επικοινωνίας ανάμεσα στην Άγκυρα και τον Χαϊντάρ Αλίγεφ του Αζερμπαϊτζάν. Επιπροσθέτως, είχε αναπτύξει τις επαφές του με τον πρόεδρο του Νταγκεστάν Ραμαζάν Αμπντουλατίποφ από εκείνη την εποχή. Ο πρόεδρος του Νταγκεστάν Αμπντουλατίποφ είχε πρόσβαση στον Πούτιν μέσω του επικεφαλής συμβούλου του Γιούρι Ουσακόφ.

Εν συνεχεία, αφού ο πρόεδρος Erdoğan συναντήθηκε με τον επιχειρηματία Τζαβίτ Τσαγκλάρ και τον στρατηγό Hulusi Akar στην Κωνσταντινούπολη στις 30 Απριλίου, συμφώνησε για την επαναπροσέγγιση της Άγκυρας με το Κρεμλίνο. Έτσι, όρισε τον εκπρόσωπό του, Ιμπραήμ Καλίν, ως υπεύθυνο για τις σχέσεις και τις επαφές με τον σύμβουλο του Πούτιν, Ουσακόφ. Με αυτό τον τρόπο άρχισαν να συντάσσουν μια επιστολή του Erdoğan προς τον Πούτιν. Μέσω του Τσαγκλάρ και του Αμπντουλατίποφ ξεκίνησε έντονη διπλωματία μεταξύ Άγκυρας και Μόσχας, κατά την οποία διορθώθηκε

πολλές φορές το περιεχόμενο της επιστολής τον Μάιο και στις αρχές Ιουνίου.

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι σύμφωνα με τον ίδιο τον Erdoğan ο πρόεδρος του Καζακστάν Νουρσουλτάν Ναζαρμπάγεφ βοήθησε στην εξομάλυνση των διμερών σχέσεων Ρωσίας Τουρκίας, κάτι που αποδεικνύεται λαμβάνοντας υπόψη ότι στις 22 Ιουνίου, ο πρέσβης του Καζακστάν στην Άγκυρα κάλεσε τον Ιμπραήμ Καλίν για να τον πληροφορήσει ότι ο πρόεδρος Ναζαρμπάγεφ είχε συναντηθεί με τον Πούτιν στην Αγία Πετρούπολη και διεμήνυσε στον Erdoğan ότι ο Ρώσος πρόεδρος ήταν έτοιμος για μία επαναπροσέγγιση. Ωστόσο, ο Erdoğan δεν ήθελε να στείλει μια επιστολή απολογίας, θεωρώντας ότι δεν οφείλει κάτι τέτοιο, αφού έκανε μόνο το καθήκον του υπερασπιζόμενος τα σύνορα της χώρας του.¹⁸⁰

Την επόμενη μέρα, ο πρέσβης του Καζακστάν ενημέρωσε τον Καλίν ότι ο πρόεδρος Ναζαρμπάγεφ θα συναντιόταν το επόμενο πρωί με τον Πούτιν στην Τασκένδη. Για τον λόγο αυτό η επιστολή θα έπρεπε να έχει ολοκληρωθεί ώστε να επιτευχθεί η εξομάλυνση των ρωσοτουρκικών σχέσεων. Έτσι ο Ιμπραήμ Καλίν ειδοποίησε αμέσως τον πρόεδρο Erdoğan και άρχισε να εργάζεται με ρώσους μεταφραστές και διπλωμάτες από την πρεσβεία του Καζακστάν στην Άγκυρα ώσπου βρήκαν τη λέξη «ιζβίνιτε», η οποία σημαίνει «συγγνώμη» αλλά είναι λιγότερο βαριά από το «απολογούμαι». Με τον τρόπο αυτό ο Erdoğan θα μπορούσε να προσεγγίσει τον Πούτιν, χωρίς όμως να εγκαταλείπει τις θέσεις του. Η επιστολή υπογράφηκε και ο Καλίν αναχώρησε τα ξημερώματα της 24ης Ιουνίου παίρνοντας μαζί του τον Cavit Çağlar και έναν ρώσο μεταφραστή. Κατά την άφιξη τους στην Τασκένδη, ο Ναζαρμπάγεφ τους περίμενε, για να διαβάσει και αυτός με τη σειρά του την επιστολή, την οποία ενέκρινε.

Εν συνεχεία, ο Ναζαρμπάγεφ ζήτησε να έρθει ο Ουσακόφ για να του παραδώσουν την επιστολή. Ο Ουσακόφ με τη σειρά του παρέδωσε την επιστολή στον Πούτιν και έπειτα ενημέρωσε τους Τούρκους ότι ο Πούτιν ενέκρινε την επιστολή, παρά το γεγονός ότι τη βρήκε «ελαφρώς πιο κοντά στην τουρκική θέση» λόγω του νέου όρου που είχε χρησιμοποιηθεί για το συγγνώμη. Τέλος, ο Καλίν και ο Ουσακόφ συμφώνησαν ότι η

¹⁸⁰ «Η μυστική διπλωματία που έφερε κοντά Ρωσία – Τουρκία: Ο επιχειρηματίας πρώην υπουργός και το «παιχνίδι» με τις λέξεις» Το Βήμα, 11/8/16

επίσημη δήλωση θα πραγματοποιούταν στη Μόσχα στις 27 Ιουνίου, αφού προηγουμένως την είχε δει η Αγκυρα.¹⁸¹

Η επαναπροσέγγιση αυτή στις διμερείς σχέσεις των δύο χωρών επισφραγίστηκε από την επίσκεψη του Erdoğan στην Αγία Πετρούπολη, ενώ οι δηλώσεις των δύο αρχηγών φάνηκαν αρκετά ευοίωνες, καθώς τόσο ο πρόεδρος Πούτιν, όσο και ο πρόεδρος Erdoğan συμφώνησαν ότι ο διάλογος μεταξύ Ρωσίας και Τουρκίας πρέπει να αποκατασταθεί. Επιπλέον, ανακοίνωσαν ότι μία νέα περίοδος στις ρωσοτουρκικές σχέσεις πρόκειται να ξεκινήσει, χρησιμοποιώντας την αλληλεγγύη για την επίλυση των περιφερειακών προβλημάτων.¹⁸²

Φυσικά δεν έλειψε ο σχολιασμός της απόπειρας πραξικοπήματος, καθώς ο Πούτιν, ο οποίος ήταν ένας από τους πρώτους ξένους ηγέτες που τηλεφώνησαν στον πυρηνικού σταθμού στο Erdoğan μετά την αποτυχημένη απόπειρα πραξικοπήματος της 15ης Ιουλίου 2016, επανέλαβε πως η Ρωσία τάσσεται εναντίον οποιασδήποτε απόπειρας δράσης με αντισυνταγματικό τρόπο».

Από την πλευρά του, ο Erdoğan ευχαρίστησε τον ρώσο ομόλόγο του για το τηλεφώνημα που του έκανε στις 15 Ιουλίου και συμπλήρωσε ότι οι σχέσεις ανάμεσα στις δύο χώρες εισέρχονται πλέον σε μια θετική περίοδο, υπογραμμίζοντας τη σημασία της αλληλεγγύης. Στο σημείο αυτό πρέπει να αναφερθεί η δυσαρέσκεια της Τουρκίας απέναντι στη Δύση, καθώς ο Erdoğan έχει κατηγορήσει τις ευρωπαϊκές πρωτεύουσες για ελλιπή υποστήριξη, ενώ δεν έχει κρύψει τη δυσφορία του για τους αμερικανικούς δισταγμούς στην έκδοση του Gülen.

Όσον αφορά την επίσκεψη, οι οικονομικές σχέσεις των δύο χωρών ήταν από τα σημαντικότερα σημεία της επίσκεψης. Η αναζήτηση τρόπων για την αναζωογόνηση του σχεδίου του αγωγού φυσικού αερίου Turkish Stream και στη συνέχεια η κατασκευή και διαχείριση του σχεδιαζόμενου πυρηνικού σταθμού στο πυρηνικού σταθμού στο Akkuyu (Ακουγιού) είναι τα σημαντικότερα μεσοπρόθεσμα σχέδια συνεργασίας. Επιπλέον, συζητήθηκε το ζήτημα της πρόσβασης των τουρκικών αγροτικών προϊόντων στην ρωσική αγορά αλλά και τον τουρισμό.¹⁸³

¹⁸¹«Η μυστική διπλωματία που έφερε κοντά Ρωσία – Τουρκία: Ο επιχειρηματίας πρώην υπουργός και το «παιχνίδι» με τις λέξεις» Το Βήμα, 11/8/16

¹⁸²Huseyin Bagci, «A New Page in Russian-Turkish Relations», Global Affairs, 11 august 2016
<http://eng.globalaffairs.ru/book/A-New-Page-in-Russian-Turkish-Relations-18312>

¹⁸³«Νέα αρχή» στις ρωσοτουρκικές σχέσεις υπόσχονται Πούτιν - Ερντογάν
Συνάντηση των , δύο ηγετών στην Αγία Πετρούπολη, Το βήμα 09/08/2016

VI. Συμπεράσματα

Το άναρχο διεθνές σύστημα, όπου σύμφωνα με το ρεαλιστικό πρότυπο επικρατεί το δίκαιο του ισχυρού, παρουσιάζει πολλές ευκαιρίες συνεργασίας για τα κράτη, οι οποίες είναι κυρίως οικονομικού χαρακτήρα. Το κάθε κράτος, το οποίο έχει ως προτεραιότητα το εθνικό συμφέρον και την επιβίωση του, πρέπει να είναι σε θέση να επωφελείται από αυτές τις ευκαιρίες.

Μελετώντας τις διμερείς σχέσεις μεταξύ των δύο κρατών εντοπίζουμε ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό: οι δύο χώρες έχουν πολλά κοινά σημεία, τα οποία μπορούν να εκμεταλλεύτουν για την προώθηση της συνεργασίας τους, έχουν όμως και πολλές διαφορές. Τα δύο κράτη φαίνεται να γνωρίζουν αυτή την κατάσταση και προσπαθούν να την εκμεταλλευτούν προς όφελος τους.

Πιο συγκεκριμένα, η Ρωσία από την πλευρά της παρουσιάζεται κυρίαρχη στη διεθνή σκακιέρα χάρη του φυσικού της πλούτου, καθώς είναι μία από τις μεγαλύτερες παραγωγούς ενέργειας. Η Τουρκία από την άλλη λόγω της γεωπολιτικής της θέσης είναι ένας σπουδαίος διαμετακομιστής ενέργειας. Με τον τρόπο αυτό γίνεται αμέσως αντιληπτό ότι οι δύο χώρες έχουν αρκετές πιθανότητες συνεργασίας.

Επιπλέον, στην παρούσα κατάσταση τόσο η Ρωσία όσο και η Τουρκία, η καθεμιά για τους δικούς της λόγους, εμφανίζονται απομακρυσμένες από τη Δύση. Την ίδια στιγμή, τα δύο αυτά κράτη θέλουν να χαράξουν μία δική τους πορεία στο διεθνές στερέωμα, διατηρώντας τον δικό τους ξεχωριστό πολιτισμικό χαρακτήρα.

Συμπεραίνουμε λοιπόν ότι οι δύο χώρες έχουν ανάγκη η μία την άλλη ως ένα βαθμό. Πιο συγκεκριμένα, η Ρωσία ως χώρα με μεγάλα αποθέματα ενέργειας χρειάζεται μία σταθερή συνεργασία, η οποία θα της εξασφαλίζει τη διαμετακόμιση της ενέργειας προς την Ευρωπαϊκή Αγορά, δηλαδή χρειάζεται μία σταθερή συνεργασία με την Τουρκία. Από την άλλη πλευρά, η Τουρκία χρειάζεται μία μεγάλη αγορά, όπως αυτή της Ρωσίας, για να εξάγει τα προϊόντα της. Την ίδια στιγμή, η Τουρκία για να καταστεί περιφερειακή δύναμη χρειάζεται να εκμεταλλευτεί τη γεωγραφική της θέση, ώστε να μεταφέρει την ενέργεια της Ρωσίας στην ευρωπαϊκή αγορά.

Λαμβάνοντας όλα αυτά υπόψη, συμπεραίνουμε ότι η συνεργασία στον ενεργειακό τομέα ανάμεσα στις δύο χώρες είναι εφικτή, με την προϋπόθεση ότι εξυπηρετούνται τα συμφέροντα και των δύο κρατών. Άλλωστε, τα δύο κράτη έχουν αναπτύξει τις τελευταίες δεκαετίες ισχυρούς οικονομικούς δεσμούς.



Πηγή: rt.com

VII.Επίλογος

Στην εργασία αυτή προσπαθήσαμε να δούμε τις πτυχές των σχέσεων των δύο χωρών τόσο κατά το πέρασμα των αιώνων όσο και σήμερα, ώστε να μπορέσουμε να προβούμε σε συμπέρασμα για το αν οι σχέσεις των δύο κρατών έχουν πιθανότητες συνεργασίας. Λάβαμε υπόψη τις ιδιαιτερότητες των δύο χωρών, δηλαδή τις δυνατότητες τους και τον ρόλο τους στην διεθνή σκακιέρα.

Θεωρήθηκε καλύτερη η μέθοδος της παρουσίασης των επιμέρους χαρακτηριστικών των δύο κρατών, ώστε να έχουμε μια πιο σαφή εικόνα για τις μεταξύ τους σχέσεις. Είδαμε ότι τόσο η Ρωσία, όσο και η Τουρκία αποτελούν ιδιαίτερες χώρες με μεγάλες δυνατότητες αλλά και αρκετά προβλήματα στο εσωτερικό τους. Επιπλέον, είδαμε τα κοινά αλλά και τα αντικρουόμενα συμφέροντα τους, ώστε να είμαστε σε θέση να επιχειρηματολογήσουμε επί του ζητήματος της συνεργασίας των δύο χωρών.



Πηγή: Sigmalive.com

VIII. Βιβλιογραφία

Βιβλία:

Βιβιογραφία για τον τρόπο συγγραφής επιστημονικής εργασίας

- Bell Judith, “Πώς να συντάξετε μια επιστημονική εργασία” εκδόσεις Μεταίχμιο, Αθήνα 2007

Βιβλιογραφία για το θέμα της εργασίας

- Ιωάννης Θ. Μάζης «Η Γεωπολιτική της Ευρύτερης Μέσης Ανατολής και η Τουρκία» Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα 2008
- Ιωάννης Θ. Μάζης, «Μεταθεωρητική κριτική διεθνών σχέσεων και γεωπολιτικής» εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2012
- Saman Serehri, «Η Γεωπολιτική του πετρελαίου», μετάφραση-επιμέλεια: Ιωάννης Βιδάκης, Αθήνα
- Αχμέτ Νταβούτογλου, «Το στρατηγικό βάθος: Η διεθνής θέση της Τουρκίας», Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2010. 11^η έκδοση,
- “Dynamics of Energy: Governance in Europe and Russia” Caroline Kuzemko, Palgrave Macmillan, 2004

- Συλλογικό έργο: «Η Ρωσία σήμερα: Πολιτική, Οικονομία και Εξωτερικές Σχέσεις» επιμέλεια: Μάνος Καραγιάννης
κείμενα: Μάνος Καραγιάννης, Δημήτρης Κυρκιλής, Φίλιππος Προέδρου, Tatiana A. Shakleina, Θεόδωρος Γ. Ρ. Τσακίρης, Χρήστος Α. Φραγκονικολόπουλος, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2010
- Landau Jacob, “Ataturk and the modernization of Turkey”, Westview Press, Boulder 1984
- Erik Jan Zürcher. Σύγχρονη ιστορία της Τουρκίας. Εκδόσεις Αλεξάνδρεια. 2004.
- Halil Inalcik, Οικονομική και Κοινωνική Ιστορία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, τόμος Β', εκδόσεις Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2008
- Bernand Lewis, «Η ανάδυση της σύγχρονης Τουρκίας» τόμος Ι, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2001
- Miller William, The ottoman Empire and its successors: 1801-1927, Frank Cass, 1966, New York
- Akturk Sener, “Turkish-Russian Relations after the cold war”, Turkish studies, September 2006
- Phillipe Billow, “Geopolitics of resource wars: resource dependence, governance and violence”, Franc Cass London 2005
- Nygren B., “The Rebuilding of Greater Russia: Putin’s Foreign Policy towards the CIS countries”, 2008
- Θ.Βερέμης, Η Τουρκία σήμερα: Πολιτεία, Κοινωνία, Οικονομική Εξωτερική Πολιτική, Θρησκεία», Παπαζήσης, Αθήνα 1995
- Θ. Ντόκος, «Ο Γεωστρατηγικός Ρόλος της Τουρκίας» Εκδόσεις Τουρίκη, Αθήνα 2001
- Bahgat Gawdat, “The Geopolitics of the Caspia Sea Region”, International Relations Perspectives, 2002, Volume 3
- M. Fatih Tayfur and Korel Göymen ,Decision Making in Turkish Foreign Policy: The Caspian Oil Pipeline Issue, Middle Eastern Studies, Vol. 38, No. 2 (Apr., 2002)
- Bacik Gokhan, “Turkey and Pipeline Politics” June 2004, Turkish Studies, Vol.7 Number 2
- Καραγιάννης Μάνος, “Εθνοτικές Συγκρούσεις στον Καύκασο και την Κεντρική Ασία: Μία συγκριτική Ανάλυση”, EKEM, Δεκέμβριος 2005

- I. Νικολάου, «Ο διάπλους των Τουρκικών Στενών κατά τις Διεθνείς Συνθήκες και την πρακτική», εκδόσεις I. Σιδέρη, Αθήνα 1994
- Isakova Irina, Russian Governance in the 21st Century: Geostragedy, Geopolitics and Governance” Frank Cass, London 2005
- Tareq Ismael & Mustafa Aydin, “Turkey’s Foreign Policy in the 21st Century: A changing role in world poltics”, Ashgate, 2003

Πηγές από το Διαδίκτυο:

- «BAKU-TBILISI-CEYHAN OIL PIPELINE INAUGURATED» Publication: Eurasia Daily Monitor Volume: 2 Issue: 105
http://www.jamestown.org/single/?tx_ttnews%5Btt_news%5D=30462#.V9VFg63ezIU
- Energy Cooperation in the history of Turkish-russian relations”, Natural Gas World, 17/7/15
- Rosneft, επίσημη ιστοσελίδα Roneft.com
- Ali Kaçar : « Türkiye’nin Enerji Politikası ve Rusya», Genç Birikim, 25/12/2015 <http://www.gencbirikim.net/turkiyenin-enerji-politikasi-ve-rusya/>
- Mehmet Duman Nigar Samado: “Türkiye ile Rusya Federasyonu Arasındaki İktisadi ve Ticari İlişkilelerin yapısı Üzerine bir inceleme”
- «21. YÜZYILDA TÜRKİYE-RUSYA FEDERASYONU ENERJİ İLİŞKİLERİ: KARŞILIKLI BAĞIMLILIK MI, YOKSA GİDEREK ARTAN TEK TARAFLI BAĞIMLILIK MI?» <http://politikaakademisi.org/2014/06/27/21-yuzyilda-turkiye-rusya-federasyonu-enerji-iliskileri-karsilikli-bagimlilik-mi-yoksa-giderek-artan-tek-tarafli-bagimlilik-mi/>
- Daniel Workman «Turkey’s Top 10 Exports» 17/4/2017 <http://www.worldstopexports.com/turkeys-top-10-exports/>
-
- Enis Şenerdem BBC Türkçe “5 grafikte Türkiye - Rusya ekonomik ilişkileri” 25/11/16
- Eren Demir: “Rusya’nın Yaptırımlarının Türkiye Ekonomisine Olası Etkileri”, Türkiye bankası iktisadi araştırmalar bölümü, 12/15

- Özcan Kadioğlu: “Türkiye-Rusya ekonomik ilişkileri ne durumda?”, Dünya, 10/8/2016
- « AB’ye Müzakere Sürecinde Türkiye-Rusya Ekonomik İlişkileri» tasam.org, 01.08.2005 http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/288/abye_muzakere_surecinde_turkiye-rusya_ekonomik_iliskileri
- Global Natural Gas Reserves – A Heuristic Viewpoint, Rafael Sandra, 2005
- THE WORLD’S GIANT OILFIELDS, Matthew R. Simmons, <http://energyskeptic.com/wp-content/uploads/2011/07/Simmons-Giant-Oil-Fields.pdf>
- Russia - Former Soviet Union Pipelines map - Crude Oil (petroleum) pipelines - Natural Gas pipelines - Products pipelines http://www.theodora.com/pipelines/russia_former_soviet_union_pipelines.html
- Transneft, επίσημη ιστοσελίδα, en.Transneft.ru
- «Why is Central Asia dumping Russia for China» Victoria Kelly-Clark , 23/5/2016
- “Russia and China in Cental Asia: the win-win Game” Timofey Bordachev, Russia in global Affairs, 1/7/2016
- World Affairs “The Russia- China Gas Deal: Implications and Ramifications ”Richard Weitz September/ October 2014
- “Russia’s Energy Diplomacy” John Lough, Catham House briefing paper, May 2011
- “Russia’s Energy Diplomacy” John Lough, Catham House briefing paper, May 2011
- “”The Baltic States Vital Step Toward Energy Independence”, Elisabeth Braw, 17/12/2015
- “Russia and Azerbaijan: a complicated relationship”, Federico Salvati ,Geopolitica.info, 15/3/15
- “Armenian government made strategic mistake to allow Russia own country’s entire energy market” Matthew Bryza, Global Affairs, 25/6/15
- «Russia’s State Controlled Gas Firm Announnces Plan to Double Price for Georgia», Peter Finn, The Washington Post, 3/9/2006
- The Russian Arctic Sectoral Concept: Past And Present, LEONID TIMTCHENKO, <http://pubs.aina.ucalgary.ca/arctic/Arctic50-1-29.pdf>

- Energy Remapped: Yesterday's Winners, Tomorrow's Losers? Global Affairs, Mohan Malik, January/February 2015
- Imperial Ambitions, Global Affairs, Stephen J. Blank, May/June 2015
- "Russia Confronts Chechnya: Roots of a Separatist Conflict" Dunlop, John B. (1998).. Cambridge: Cambridge University Press.
<http://catdir.loc.gov/catdir/samples/cam034/97051840.pdf>
- "Seismic Shifts in Eurasia: The changing Relationship between Turkey and Russia and its implications for the South Caucasus", Hill Fiona, Southeast European and Black Sea Studies" September 2003, Vol3 N.3
- Energy Remapped: Yesterday's Winners, Tomorrow's Losers? Global Affairs, Mohan Malik, January/February 2015
- Danish Arctic strategy
http://www.geopoliticsnorth.org/index.php?option=com_content&view=article&id=157:danish-preliminary-arctic-strategy&catid=40&Itemid=108
- Canada's Arctic Policy Elizabeth Riddell-Dixon The University of Western Ontario
- https://uaf.edu/files/olli/CUSI_Research_Note2_Riddell_Dixon.pdf
- Oxford Energy Comment, Shamil Midkhatovich Yenikeeff and Timothy Fenton
- Krysiek, August 2007 <https://www.oxfordenergy.org/wpcms/wp-content/uploads/2011/01/Aug2007-TheBattleforthenextenergyfrontier-ShamilYenikeeff-and-TimothyFentonKrysiek.pdf>
- Tuesday, 17 September, 2002, "Caspian pipeline dream becomes reality" BBC
- Kosovo conflict-Balkan history [1998–1999], The Editors of Encyclopædia Britannica
<https://www.britannica.com/event/Kosovo-conflict>
- <http://foreignpolicy.com/2016/04/15/the-budding-autocrats-of-the-balkans-serbia-macedonia-montenegro/>
- The Project: Reliable Energy for the Future <http://www.south-stream-transport.com/project/>

- “Turkey election: Ruling AKP regains majority”, BBC 2/11/15
<http://www.bbc.com/news/world-europe-34694420>
- « Νέος πρωθυπουργός της Τουρκίας ο Μπιναλί Γιλντιρίμ»,
Ναυτεμπορική, Πέμπτη, 19 Μαΐου 2016
<http://www.naftemporiki.gr/story/1105184/neos-prothupourgostis-tourkias-o-mpinali-gilntirim>
- Η Τουρκία ως «τρίτος πόλος» στην Μέση Ανατολή Οι διεθνείς ανακατατάξεις και η Δύση, Ζήνωνας Τζιάρρας, Foreign Affairs, 20/07/2016
- The world bank: Turkey Overview
<http://www.worldbank.org/en/country/turkey/overview>
- http://data.mongabay.com/reference/country_studies/turkey/ECONOMY.html
- Ενεργειακή Πολιτική της Τουρκίας
<http://www.elisme.gr/images/pdffiles/MARTZ-ENERG-TOURKIA.pdf>
- 27/5/2015 “Erdogan aims to turn Turkey into major defense industry power” Reuters
<http://www.reuters.com/article/us-turkey-election-defence-idUSKBN0OC0FT20150527>
- Turkey’s Zero-Problems Foreign Policy 20/5/2010
<http://foreignpolicy.com/2010/05/20/turkeys-zero-problems-foreign-policy/>
- Blue Stream, Gazprom.com
<http://www.gazprom.com/about/production/projects/pipelines/active/blue-stream/>
- Bulgaria Abandons Burgas-Alexandroupolis Oil Pipeline, December 7, 2011//www.novinite.com/view_news.php?id=134623#sthash.yyme9IVq.dpuf
- The Blue Stream Gas Pipeline
<http://www.gazprom.com/about/production/projects/pipelines/active/blue-stream/>
- Nuclear Power in Turkey
<http://www.world-nuclear.org/information-library/country-profiles/countries-t-z/turkey.aspx>
- Turkey’s Commercial and Economic Relations With Russian Federation http://www.mfa.gov.tr/turkey_s-commercial-and-economic-relations-with-russian-federation.en.mfa

- How the World Looks From the Russian Perspective” Sergey Karaganov , 1 august 2016
<http://eng.globalaffairs.ru/pubcol/How-the-World-Looks-From-the-Russian-Perspective-18303>
- Καθημερινή «Διευρύνεται η «Ασπίδα του Ευφράτη» 26.08.2016
<http://www.kathimerini.gr/872293/article/epikairothta/kosmos/di-eyrynetai-h-aspida-toy-eyfrath>
- «Η μυστική διπλωματία που έφερε κοντά Ρωσία – Τουρκία: Ο επιχειρηματίας πρώην υπουργός και το «παιχνίδι» με τις λέξεις» Το Βήμα, 11/8/16
- «A New Page in Russian-Turkish Relations», Huseyin Bagci, Global Affairs,11 august 2016
<http://eng.globalaffairs.ru/book/A-New-Page-in-Russian-Turkish-Relations-18312>
- «Νέα αρχή» στις ρωσοτουρκικές σχέσεις υπόσχονται Πούτιν - Ερντογάν
- Συνάντηση των , δύο ηγετών στην Αγία Πετρούπολη, Το βήμα 09/08/2016

ΙΧ. Περιεχόμενα:

I.Εισαγωγή.....	σελ.7
II. Πρόλογος.....	σελ.9
III. Κεφάλαιο 1^ο: Ρωσία και Ενέργεια...	σελ.10
-A.Εισαγωγή.....	σελ.10
-B.Οι ενεργειακές Πηγές της Ρωσίας.....	σελ.11
-Γ.Οι κυριότερες εταιρείες που δραστηριοποιούνται στον τομέα της ενέργειας στη Ρωσία.....	σελ.21

-Δ.Η εξωτερική ενεργειακή πολιτική της Ρωσίας
σελ.25

-Ε. Συμπεράσματα.....σελ.53

**IV. Κεφάλαιο 2^ο: Το σύγχρονο γεωπολιτικό
παιχνίδι της Τουρκίας.....σελ.54**

-Α. Εισαγωγή.....σελ.54

-Β. Β.Ιδεολογίες στην Τουρκία.....σελ.55

-Γ.Η Οικονομικής Ισχύς της Τουρκίας..σελ.62

-Δ. Η διπλωματική ισχύ της Τουρκίας.....σελ.76

-Ε.Συμπεράσματα.....σελ.77

**V. Κεφάλαιο 3^ο: Οι Σχέσεις Ρωσίας και
Τουρκίας.....σελ.78**

-Α.Εισαγωγή.....σελ.78

-Β.Ιστορική Αναδρομή.....σελ.79

-Γ. Η αρχή της Μεταψυχροπολεμικής
Περίόδου.....σελ.86

- Δ.Σχέσεις Ρωσίας Τουρκίας στα ενεργειακά
ζητήματα.....σελ.95

VI. Συμπεράσματα.....σελ.118

VII. Επίλογος.....σελ. 120

VIII. Βιβλιογραφία.....σελ.121

IX.Περιεχόμενα.....σελ.127

